

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**MÜLTECİLERİN TOPLUMSAL TEMSİLLERİ VE ÖNYARGI:
SAKARYA ÖRNEĞİ**

Nur Seda İŞVARLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Handan AKYİĞİT

OCAK - 2025

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MÜLTECİLERİN TOPLUMSAL TEMSİLLERİ VE
ÖNYARGI: SAKARYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur Seda İŞVARLAR

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 28/01/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	Başarılı
Doç. Dr. Handan AKYİĞİT	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Yasin ŞAHİN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Nur Seda İŞVARLAR

28/01/2025

ÖN SÖZ

Uzun yıllardır göç alanında sivil toplum kuruluşlarında, mültecilerle birebir temas kurarak onların hayatlarına dokunma fırsatım oldu. Bu süreç, göç ve mülteci hakları konusunda derin bir farkındalık kazanmamı sağladı ve bu alana katkı sağlama isteğimi pekiştirdi. Sivil toplumda edindiğim deneyimler ve gözlemler, bu tezi yazmaya karar vermemdeki en önemli sebeplerden biri olmuştur.

Bu çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren ve kıymetli desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen değerli danışmanım, Sayın Doç. Dr. Handan Akyiğit'e emeği ve bana kattıkları için teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimi hazırlarken her zaman yanımda olan, bana güç veren sevgili eşim Halil'e; bu süreçte hayatımıza katılarak bir ışık olan sevgili oğlum Aslan'a; bana her zaman inanan, sevgisi ve güveniyle yolumu aydınlatan kıymetli anneme ve koşulsuz sevgileriyle yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez, göç ve mülteciler alanında katkı sağlama amacımın bir yansımasıdır. Bu alandaki bilimsel literatüre küçük de olsa bir katkı sunabilmeyi umuyorum. Çalışmamın, benzer konularda araştırma yapan akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politika yapıcılar için faydalı olmasını temenni ediyorum.

Nur Seda İŞVARLAR

28/01/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Kimlik.....	5
1.2. Sosyal Kimlik	9
1.3. Sosyal Kategorizasyon ve Sosyal Sınıflandırma	14
1.4. Toplumsal Tip	18
1.5. Toplumsal Tip ve Sosyal Kategorizasyon Bağlamında İç Grup- Dış Grup	20
1.6. Damgalama ve Toplumsal Etiketleme.....	23
1.6.1. Damgalamanın Nedenleri.....	24
1.7. Ayrımcılık, Önyargı, Kalıpyargı Bağlamında Toplumsal Hiyerarşi	25
1.8. Göç	28
1.8.1. Göç Çeşitleri.....	30
1.9. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı	33
1.9.1. Göçmen	34
1.9.2. Mülteci ve Mültecilik Statüsü	35
1.9.3. Sığınmacı.....	38
1.10. Göç Kuramları	39
1.10.1. Ravenstein'in Göç Kanunları	39
1.10.2. İtme Çekme Kuramı	41
1.10.3. Petersan'ın Beş Göç Tipi	42
1.10.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	43
1.10.5. Merkez Çevre Kuramı	43
1.10.6. Göç Sistemleri Kuramı.....	43
1.10.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	44

1.11. Entegrasyon	45
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ HAREKETLERİ: 2011 SONRASI DÖNEM...	47
2.1. Türkiye’ye Mülteci Göçü	47
2.1.1. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Genel Hak ve Hizmetler	50
2.2. Sakarya’da Mültecilere Yönelik Demografik Bilgiler	54
2.2.1. Sakarya’da Mültecilere Yönelik Hizmetler	55
3. BÖLÜM: YÖNTEM VE BULGULAR	58
3.1. Yöntem.....	58
3.1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	58
3.1.2. Veri Toplama Yöntemi.....	58
3.1.3. Veri Toplama Aracı ve Tekniği.....	59
3.1.4. Çalışmanın Örneklemi.....	60
3.1.5. Veri Analizi	62
3.2. Bulgular	63
3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	63
3.2.2. Göç Sürecinde Bireylerin Karar Alma Mekanizmaları ve Göç.....	66
3.2.3. Sosyal Hayatın Göç Sonrası Değişimi.....	69
3.2.4. Yaşanılan Mahallede Uyruk Dağılımı	73
3.2.5. Kültürel Kimlik ve Uyum.....	75
3.2.6. Yerleşik Olma ve Memnuniyet.....	79
3.2.7. Ötekileştirme ve Yabancı Kimlik Algısı	82
3.2.8. İletişimden Kaçınma ve Toplumsal Gruplar	86
3.2.9. Sosyal Hayatta Uyruk ve Seçimlerin Etkisi	89
3.2.10. Hizmetlerde Uyruk Ayrımcılığı.....	93
3.2.11. Uyruk Benzerliği	97
3.2.12. Mülteci Olma Tercihi	100
3.2.13. Uyruk Yakınlığı ve Kimlik İlişkileri	104
3.2.14. Farklı Uyruk Grupları Arasında Karşılaştırma	107
SONUÇ	112
KAYNAKÇA.....	125
EK	136

ÖZ GEÇMİŞ	137

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
SYDV	: İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
TDK	: Türk Dil Kurumu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YYEÖHG	: Yabancılarla Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi
yy.	: yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Kimlik Kuramının Temel Varsayımları	13
Tablo 2: İç-Gruba ve Dış-Gruba Olan Yaklaşımlar	22
Tablo 3: Damgalamanın Nedenleri.....	24
Tablo 4: Petersen Göç Sınıflandırması	32
Tablo 5: Göç Sınıflandırması	33
Tablo 6: Mülteciler İçin Farklı Amaçlarla Kurulmuş Kurumlar	37
Tablo 7: Ravenstein Göç Kanunları	40
Tablo 8: Demografik Bilgiler	55
Tablo 9: Katılımcıların Demografik özellikleri.....	65
Tablo 10 : Göç Sürecinde Bireylerin Karar Alma Mekanizmaları ve Göç	66
Tablo 11: Sosyal Hayatın Göç Sürecindeki Değişimi	70
Tablo 12: Yaşanılan Mahallede Uyruk Dağılımı	73
Tablo 13: Kültürel Kimlik ve Uyum	75
Tablo 14: Yerleşik Olma ve Memnuniyet	79
Tablo 15: Ötekileştirme ve Yabancı Kimlik Algısı.....	83
Tablo 16: İletişimden Kaçınma ve Toplumsal Gruplar	86
Tablo 17: Sosyal Hayatta Uyruk ve Seçimlerin Etkisi	89
Tablo 18: Hizmetlerde Uyruk Ayrımcılığı	93
Tablo 19: Uyruk Benzerliği	97
Tablo 20: Mülteci Olma Tercihi	101
Tablo 21: Uyruk Yakınlığı ve Kimlik İlişkileri.....	104
Tablo 22: Farklı Uyruk Grupları Arasındaki Karşılaştırma	108
Tablo 23: Mültecilerin deneyimlerine dair önemli görülen ifadeler	122

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yaşanılan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi	41
Şekil 2: Veri Analizi Sonucunda Oluşturulan Temalar.....	63

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler	48
Grafik 2 : Yıllara Göre Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Mülteciler	49
Grafik 3: TÜİK Verileri	50
Grafik 4: Katılımcıların Bildiği Diller	66

ÖZET	
Başlık: Mültecilerin Toplumsal Temsilleri ve Önyargı: Sakarya Örneği	
Yazar: Nur Seda İŞVARLAR	
Danışman: Doç. Dr. Handan AKYİĞİT	
Kabul Tarihi: 28/01/2025	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 135 (ana kısım) + 1 (ek)
Kimlik, bireylerin kendilerini topluma tanıtmaları ve toplumsal yapıya uyum sağlamaları için geliştirdikleri bir kavramdır. Sosyal kimlik, bireyin ait olduğu toplumsal gruplar ile etkileşimi sonucunda şekillenir ve bu süreç, bireyin düşünce biçimlerinin ve zihniyetinin, söz konusu grupların kültürel ve toplumsal normlarıyla uyumlu hale gelmesiyle gerçekleşir. Bu, bireyin içinde bulunduğu toplumsal çevrenin inanç, değer ve düşünce yapılarıyla etkileşime girerek, bu öğeleri kendi kimliğinin bir parçası haline getirmesi sürecini ifade eder. Bireyin sosyal bir varlık olarak her an sosyalleşme düzeyinin artması, doğal olarak onu çeşitli gruplara ve farklı sosyal sermayelere sahip olmaya yönlendirir. Bu, insanın çevresindeki sosyal ağların genişlemesiyle daha çeşitli bağlantılar kurmasının kaçınılmaz bir sonucudur. Bu durum toplumsallaşma sürecinin, bireyin sosyal kimlik edinme sürecinin parçalarıdır. Bireyler bir yandan kişisel kimliklerine sahipken bir yandan da kendisini ait hissettiği sosyal gruplar ile sosyal kimliklerine sahiptirler. Sosyal kimlikleri sayesinde ise kendilerini diğerleri ile bir grup bağlamında değerlendirmeye başlar. Ait olduğu grup ile kendisini tanımlar ve benliğini bu grup ile özleştirir. Kendini ait hissetmediği grupları ise dış grup olarak tanımlama eğilimine girmektedir. Bu çalışmanın amacı, ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında etkisinin nasıl olduğunun anlanması ve yorumlanmasıdır. Bu bağlamda, Sakarya ilinde bulunan, Afganistan, Irak ve Suriye uyruklu on beş katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma, ön yargı ve ayrımcılığın, toplumsal tiplerin ve kategorilerin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.	
Anahtar Kelimeler: Mültecilik, Toplumsal Kategori, Sakarya, Kimlik, Toplumsal Uyum	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Social Representations of Refugees and Prejudice: The Sakarya Example	
Author of Thesis: Nur Seda İŞVARLAR	
Supervisor: Assoc. Prof. Handan AKYİĞİT	
Accepted Date: 28/01/2025	Number of Pages: ix (pre text) + 135 (main body) + 1 (add)
Identity is an element that individuals in society can construct in accordance with the social structure in order to express themselves to the community. Social identity is shaped as a result of the individual's interaction with the social groups they belong to, and this process occurs when the individual's thought patterns and mindset align with the cultural and societal norms of these groups. This refers to the process by which an individual engages with the beliefs, values, and ideologies of their social environment and integrates these elements into their own identity. As an inherently social being, an individual's increasing level of socialization naturally leads them to become part of various groups and different social networks. This is an inevitable outcome of the expansion of one's social connections and the establishment of more diverse relationships. This process of socialization is a component of the individual's social identity formation. While individuals have personal identities, they also possess social identities derived from the social groups to which they feel they belong. Through their social identities, they begin to evaluate themselves in the context of a group. They define themselves in relation to the group they belong to, and align their sense of self with this group. Groups they do not feel connected to are typically categorized as out-groups. The aim of this study is to understand and interpret how prejudice and discrimination affect the formation of social types and categories. In this context, in-depth interviews were conducted with fifteen participants from Afghanistan, Iraq and Syria, living in Sakarya province. The research revealed that prejudice and discrimination have a significant effect on the formation of social types and categories.	
Keywords: Refugees, Social Category, Sakarya, Identity, Social Integration	

GİRİŞ

Kimlik, bireylerin kendilerini topluma tanıtmaları ve toplumsal yapıya uyum sağlamaları için geliştirdikleri bir kavramdır. Sosyal kimlik, bireyin yaşamını sürdürdüğü toplumsal grupların düşünce yapıları ve zihniyetleriyle etkileşime girerek, bu unsurların bir araya gelmesiyle şekillenir. Bireyin sosyal varlık olarak hayatını sürdürmesinin doğal bir sonucu olarak her an sosyalliğinin artması ve buna bağlı olarak farklı gruplara ve farklı sosyal gruplardan kazandığı farklı sosyal sermayelere sahip olması beklenen bir sonuçtur. Bu durum toplumsallaşma sürecinin, bireyin sosyal kimlik edinme sürecinin parçalarıdır. Birey sürekli olarak sosyalleşir ve sosyal sermaye biriktirirken, farklı gruplara aidiyet duygusu geliştirebilir. Bireylerin farklı gruplara aidiyet geliştirirken edindiği birden fazla kimlik, bu aidiyetlerin bir avantajını meydana getirir. Bu kimlikler hem etnik hem de ideolojik açıdan çeşitli varyasyonları neden olabilir.

Önyargılar, bireyler veya gruplara karşı takındığımız olumsuz tutumlar olarak, aramıza sosyal ya da fiziksel mesafeler koymamıza ve ayrımcılığa zemin hazırlamamıza neden olur. Göregenli'ye (2012: 64) göre, ayrımcılık aslında toplumsal farklılıkları inşa etmeye yönelik bir eğilimdir. İç grup ve dış grup arasındaki etkileşimi zorlaştıran bu önyargılar, dış grubu hem mekânsal hem de toplumsal olarak dışlar. Ve bazen bu dışlama hali kalıcı bir hal alabilir. Ayrımcılık, farklı özelliklere sahip grupların toplumsal hiyerarşide daha 'alt' ve 'dezavantajlı' konumlarda yer almasıyla ortaya çıkar. Ayrımcılığı sürdüren faktör ise, farklılıkların algılanma şekli, bazı özelliklerin üstün kabul edilmesi ve iktidarın her seviyede 'fark' ve 'farklı' olana yaklaşımıdır. Bu süreç, çoğunluğa dahil olmayanları dışlayan, ayrımcı ideolojik söylemlerle desteklenir. Bu çalışmanın amacı; ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında nasıl bir etkisinin olduğunu anlamak ve yorumlanmasıdır. Bu kapsamda, Sakarya ilinde bulunan, Afgan, Irak ve Suriye uyruklu on beş katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde, temel amaç ve çalışmanın genel çerçevesi ele alınmaktadır. Birinci Bölüm, kimlik, sosyal kimlik, sosyal kategorizasyon, damgalama, ayrımcılık gibi kavramsal ve kuramsal çerçevelerle başlar. Göç, göç türleri, mülteci, sığınmacı kavramlarına dair açıklamalar ve göç kuramları da bu bölümde ele alınmıştır. İkinci Bölüm, Türkiye'ye yönelik mülteci göçünü tarihsel süreçte ele alırken, Sakarya'da mültecilere yönelik hizmetler ve demografik bilgiler

üzerinde durmaktadır. Üçüncü Bölüm, araştırmanın yöntemi ve bulgularından oluşmaktadır. Bu bölümde, katılımcıların demografik özelliklerinden göç sürecinde sosyal hayatın değişimine, ötekileştirme ve yabancı kimlik algısına kadar temel konular incelenir. Araştırma sonuçları, sonuç ve değerlendirme bölümünde derinlemesine analiz edilerek genel bir çerçeve içerisinde paylaşılmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, Sakarya ilinde yaşayan Suriye, Irak ve Afganistan uyruklu mültecilerin toplumsal temsilleri ve bu temsillerin önyargılarla ilişkisi üzerine odaklanmaktadır. Çalışma, mültecilerin yerel halkla olan etkileşimlerini, toplumsal uyum süreçlerini ve önyargıların bu süreçlere etkisini incelemektedir. Ayrıca, mültecilerin toplum içindeki algılanış biçimlerini ve bu algıların sosyal dinamikler üzerindeki rolünü araştırmaktadır. Toplumsal temsiller, bireylerin ve grupların toplum içindeki konumlarını belirleyen, algılar ve pratikler aracılığıyla şekillenen yapılar olarak değerlendirilmektedir. Mülteciler, hem bireysel hem de kolektif düzeyde çeşitli toplumsal süreçlere tabi tutulmakta, bu süreçler kimi zaman önyargılar ve ayrımcı tutumlar ile şekillenmektedir. Bu çalışma, mültecilerin toplumsal temsillerinin nasıl inşa edildiğini, yerel halkın mültecilere yönelik algılarını ve bu algıların mültecilerin toplumsal yaşamlarına olan etkilerini analiz etmektedir. Sakarya ili özelinde yapılan bu araştırma, mülteciler ve yerel halk arasındaki etkileşimleri anlamaya yönelik önemli bir çerçeve sunmaktadır. Mültecilerin gündelik hayatta karşılaştıkları tutumlar, toplumsal uyum sürecinde karşılaştıkları zorluklar ve fırsatlar, onların kimlik inşasında ve topluma entegrasyonunda belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda çalışma, toplumsal önyargıların nasıl üretildiğini ve hangi koşullar altında dönüştürülebileceğini anlamaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında nasıl bir etkisinin olduğunu anlamak ve yorumlanmasıdır. Bu çalışmada, mültecilik olgusu detaylı bir şekilde ele alınarak, mültecilere yönelik toplumsal tutumların nasıl oluştuğu ve bu tutumların nasıl geliştirilebileceğini incelemektedir. Sakarya ili özelinde yapılan bu çalışma, bölgedeki mülteci nüfusunun yerel halkla olan

ilişkilerini, toplumsal uyum süreçlerini ve bu süreçlerin toplumsal kategorilere etkisini gözlemlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, mültecilerin toplumsal uyum süreçlerini ve toplumun mültecilere yönelik tutumlarını derinlemesine incelemesinde yatmaktadır. Mültecilik, günümüz toplumlarında yaygın olarak karşılaşılan ve çok çeşitli yönleri bulunan bir kavramdır. Sakarya ilinde gerçekleştirilen bu çalışma, mülteciler ile yerel halk arasındaki etkileşimleri ve bu etkileşimlerin toplumsal uyuma olan etkilerini daha iyi anlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Çalışma, toplumda yaygın olan önyargı ve ayrımcılığın mültecilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisini analiz ederek, bu olumsuz tutumların nasıl azaltılabileceği konusunda önemli bulgular sunabilir. Aynı zamanda, toplumsal adaletin ve hoşgörünün artırılmasına yönelik politika ve programların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Mültecilerin topluma entegrasyonu, istihdam olanakları ve refahının artırılması gibi konularda ilerleme sağlanabilmesi için bu tür çalışmalar, büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple çalışma hem mültecilere yönelik daha etkili ve duyarlı politikaların geliştirilmesine ışık tutacak hem de akademik literatüre katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın Örnekleme

Bu çalışmanın örnekleme, Suriye, Irak ve Afganistan uyruklu on beş katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar, Sakarya ilinde yaşayan mülteciler arasından seçilmiş olup, nitel bir araştırma çerçevesinde, veriler derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve dil bariyerini aşmak amacıyla tercüman eşliğinde yapılmıştır. Örneklem, farklı yaş grupları, cinsiyetler, eğitim düzeyleri ve medeni durumları içeren çeşitlilik göstermektedir, bu da araştırmanın kapsamlı ve dengeli bir bakış açısı sunmasına olanak tanımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma sürecinde, nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiş ve veriler katılımcılarla gerçekleştirilen derinlemesine yapılan görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Bu yöntemde, katılımcılara belirli sorular yöneltilmiş ve yanıtların ayrıntılı alınabilmesi için

esnek bir yaklaşım sergilenmiştir. Görüşmeler yüz yüze yapılmış ve dil engelini aşmak amacıyla tercümanlardan yararlanılmıştır.

Bu araştırmada, veri analizi sürecinde içerik analizi yöntemi benimsenmiş ve bu yöntemle veriler kategorize edilerek anlamlar ve temalar tespit edilmiştir. Verilerin kapsamlı bir şekilde ele alınmasına imkan veren bu yöntem, araştırmanın amacına uygun sonuçların elde edilmesini sağlamıştır.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kimlik

Kimlik en geniş anlamıyla benlik kavramına karşılık gelmektedir. Fakat farklı araştırmacılar kimlik kavramını kavramsallaştırmışlardır ve bu sayede kimlik kavramı bir nitelik elde etmiştir. Örneğin, psikolojik açıdan bakıldığında Erikson (1968), kimlik gelişimini bir bireysel süreç olarak ele alırken, sosyolojik açıdan Tajfel (1974), kimliği grup aidiyetleri ve toplumsal kimlikler üzerinden tanımlamıştır. Kültürel bir perspektiften ise Hall (1996), kimliği sürekli bir mübadele ve yeniden inşa süreci olarak görmüş ve kimliğin postkolonyal bağlamda şekillendiğini vurgulamıştır. Kimlik kavramı öncelikli olarak psikoloji bilimi tarafından incelenmiştir. Fakat kimlik, toplumsal yapı ile temel bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim nedeniyle sosyolojide de kimlik tartışmaları önemli bir nokta haline gelmiştir. Sosyoloji kimliği ele alırken özellikle bireyin toplumsal yapı içinde sosyalizasyon sürecinde aldıkları rolleri açıklamaya çalışarak grup kimlikleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1980'li yıllarda hız kazanan toplumsal hareketlilik Türkiye özelinde de köyden kente başlayan göç sürecinde kimlik hareketlerinin tartışılmasına imkan vermiştir.

Sosyal varlık olan insan, toplumdaki yapısal ve kültürel değişimlerin önemli bir parçasıdır. Bireyin, etkileşim sonucu oluşan kimliği, akışkan ve çokludur (Altaş, 2018:8). Günümüzde kimlik, kavramı literatürde pek çok alanda tartışmaların sürdüğü bir terimdir. Psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi çeşitli disiplinler, kimlik kavramını kendilerine özgü perspektiflerden ele almaktadır. Kimlik kavramının farklı bakış açılarından incelenmesi, yeni çalışmaları güçleştirmektedir. Bu bakımdan kimlik kavramının, hangi bağlamda inceleneceğini saptamak, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttıracaktır (Kale, 2011:41).

Kendi kimliğini oluşturan birey, doğumuyla birlikte karşılaştığı toplumsal yapıdan etkilenir. Karmaşık bir ağı andıran toplumsal yapı neticesinde birey kendisini birden fazla kimlik ile tanımlayabilmektedir. Bir birey diğer birey hakkında bilgi edinmek istediğinde karşısındakini tanımlayan birçok cevap ile karşılaşmaktadır. Bu durum bizim tek bir kimliğimizin olmadığına toplum içinde birçok kimlik geliştirdiğimizi açıklamaktadır. Bir birey kendini dinine, cinsiyetine, kökenine, sosyal rollerine göre tanımlamaktadır. Birey kendisini eş zamanlar içinde Müslüman, Türk, Mühendis ve baba olarak

tanımlayabilmektedir. Birey bu çeşitli kimliklerini toplum içinde sosyal bağlamına göre öne çıkarabilmektedir. Ancak bu farklı kimlikler birbirinin üstünde veya altında olmasını gerektirmez. Örneğin bir kişi çocuğu ile ilgilenirken anne kimliğini ön plana çıkarabilir ancak dini bir bayramda ise Müslüman kimliğini diğerlerinin üstüne görebilir. Bu kimlik önceliklendirmesi bireyin içinde bulunduğu sosyal bağlamıyla alakalıdır.

Kimlik kavramı, toplum içerisinde bireylerin kendini karşısındaki bireye tanıtmak ve toplumdaki diğer bireyleri tanıyabilmek için kullandıkları unsurdur. Kimlik kavramının içerisinde bulunduğu toplumsal yapıdan etkilenecek kendisini oluşturmaktadır. Bu çerçevede kimlik ile kültür kavramları ilişkilidir. Kimlik kavramı, insanlığın var olduğundan beri mevcuttur fakat, modern toplum neticesinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu durumun temelinde, modern toplumlarda bireyselliğin ön planda yer alması bulunmaktadır. Geleneksel toplumlarda sosyal yapı içerisinde öncelikli konu, “biz” duygusudur. Fakat bu durum modern toplumlarda, “ben” odaklı bir düşünce biçimine dönüşmüştür. Yaşanan değişim ve dönüşümler, kimlik kavramının önemini arttırmıştır (Anık, 2012:17).

Kimlik, toplumda bireylerin kendilerini tanıtabilmesi için toplumsal yapıya uygun bir biçimde inşa ettikleri bir kavramdır. Taylor (2010: 53) kimlik kavramını şu şekilde tanımlamıştır; “Kimliğimizi, genellikle değer verdiğimiz diğer kişilerin bizde görmek istedikleri özelliklerle kurduğumuz bir diyalog, bazen de çatışma içerisinde açıklarız”. Bireyler kendilerini, kimlikleri ile tanımlarlar. Kimlikler, toplumda yaşayan bireyleri birbirinden ayırmasına ve ortak tanınma temelinde bir aradalığın tesisinde önemli katkılar sunmaktadır.

Kimlik kavramı literatürde, kişisel kimlik ve sosyal kimlik olmak üzere iki ayrı perspektiften incelenmektedir. Kişisel kimlik, bireyin benliğini şekillendiren ve onu çevresindeki diğer insanlardan ayıran düşünsel, fiziksel ve duygusal unsurların fark edilmesi, yorumlanması ve tanımlanmasıyla ilgilidir. Akın (2011: 94), kişisel kimliği, bireyin kendini tanıma biçimi ve toplum içindeki yerini belirten bir kavram olarak tanımlamaktadır şekilde açıklamıştır. Sosyal kimlik, bireyin ait olduğu toplulukların zihinsel yapıları ve düşünsel sistemleriyle harmanlanarak meydana gelir. Birey, sosyal bir varlık olarak zamanla sosyalliğinin artmasıyla çeşitli gruplara katılır ve farklı sosyal sermayelere sahip olur. Bu durum toplumsallaşma sürecinin, bireyin sosyal kimlik edinme sürecinin parçalarıdır. Birey sürekli olarak sosyalleşir ve sosyal sermaye

biriktirirken, farklı gruplara aidiyet duygusu geliştirebilir. Birden çok kimliğe sahip olmak, bireylerin bu aidiyetlerden elde ettiği bir avantajı oluşturur. Bu kimlikler hem etnik hem de ideolojik açıdan çeşitli varyasyonları neden olabilir.

Aydın (1999: 13) ise kimliğin iki unsuru olduğundan bahsetmektedir; sıfatlar ve aidiyet duygusu. Birinci unsur, toplum içerisinde bireylerin kendilerini tanımlamak adına kullandıkları sıfatlardır. Aidiyet duygusu diğer unsurdur. Burada kimliği açıklayan şey ise bireyin kendilerini diğerlerinden farklı kılan özelliklerin neler olduğu' sorusudur. Toplumda, bireylerin birden fazla kimliği olabilir. Birey toplum içerisinde hangi kimliğini ön plana çıkarmak istediğini, içerisinde bulunduğu duruma göre karar vermektedir. Bireylerin birden fazla kimliğinin olması, beraberinde kimlik çatışmasını da getirebilir. Ritzer (2005), bireylerin toplum içerisinde kendilerini tanımlayabilmeleri için, kimliklerinin olmasının gereklilik olduğundan bahsetmiştir. Tanımlanan kimlikler neticesinde kategorilere ayrılan grup etkileşim kurarken, toplumsal sınıflandırmaya tabi olmaktadır (Kara, 2014: 29). Hall (1995: 145), “Yeni Zamanlar” adlı eserinde, kimliklerin dinamik yapısına vurgu yapmıştır. Hall, kimliklerin sürekli değişim ve gelişim gösterdiğini ve asla sonlanmayacak bir süreç olduğunu belirtmektedir.

Fearon (1999) ise kimlik tanımlarını iki şekilde anlatmıştır. Bunlardan ilki rol kimliği iken diğeri ise tip kimliğidir. Toplumsal normalar ile belirlenen davranış kalıplarını rol kimliği olarak açıklarken tip kimliklerini ise, inançlar ve değerler gibi ortak özelliklere sahip bireylerin tanımlanmasında kullanıldığını belirtmiştir. Erikson (1968: 61) ise ego kimliği ve kişisel kimlik farkına dikkat çeker ve psiko-sosyal bir çerçeveden ele alarak kimliğin bireyin grup içinde sahip olduğu rolü ile egosunun birbirini tamamlamasıyla oluştuğunu ifade eder. Kimlik kavramının, günlük olaylara karşı kararlı olmak olduğunu belirtmektedir. Erikson, toplumsal yapıda arzu edilen, gerçekleştirilen fakat dönüşüm halinde olan kimliği ego kimliği olarak tanımlamaktadır. Bireyin sergilemiş olduğu kimlik ile gerçek yapısının aynı olmasını ise, kişisel kimlik olarak açıklamaktadır (akt.Kara, 2014: 39).

Castells (2006: 14), kimlik kavramını üç ana kategoride ele almaktadır: meşrulaştırıcı kimlik, direniş kimliği ve proje kimliği. Meşrulaştırıcı kimlik, toplumsa egemen olan kurumların güçlerini sağlamlaştırmak adına oluşturdukları kimliktir. Bu kurumlara karşılık oluşturulan kimlik, direniş kimliği ve toplumdaki kimliklerin yeniden biçimlenmesini arzulayanların başvurduğu kimlik ise proje kimliğidir.

Kimlik, sosyal bilimlerde önemli bir kavramdır. Kimlik bilişsel, toplumsal ve fiziksel anlamda unsurları bünyesinde barındıran bir kavramdır. Sosyolojik perspektiften kimlik, “toplumsal konum” bağlamında incelenmektedir. Kimlik üzerine artan entelektüel ilgi, kavramın popülerleşmesine yol açmıştır. Kimlik özellikle, 1960’lardan itibaren farklı disiplinlerin inceleme konusu olmuştur. Toplumsal hareketlerin meydana gelmesi neticesinde, kimlik üzerine yoğunlaşılacak bir kavram haline bürünmüştür.

1980’ler ve 1990’larda kimlik kavramına gösterilen ilgi, beraberinde bu alandaki araştırmaların artmasını sağlamıştır. Batı’da yaşanan sosyolojik, politik, kültürel ve ekonomik değişimler, bu alanlara olan ilgiyi artırmıştır. Literatür incelendiğinde görülmüştür ki kimlik kavramı, tekil bir kavrayış biçimi değildir. Kimlik kavramının bu dönemdeki toplumsal ve siyasal etkileri, beraberinde bir dizi farklı tanımlama ve yorum getirmiştir. Bireyin kimliğini oluştururken, yaşadığı toplumun koşulları ve tarihsel süreçler belirleyici bir rol oynar. Yanık (2013:227), “Bireyi ya da toplumu, tarihsel ve toplumsal arka plandan bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Birey, toplum içinde varlık göstererek, tarihsel süreçlerin her aşamasında farklı kimlikler oluşturma ve şekillendirme kapasitesine sahiptir.”

Temelde yaşanan ayrışma, kimlik kavramının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Literatürde ayrışma kavramı, bir olmamayı ve farklılıkları öne çıkaran bir kavramdır. Foucault (2015: 43), “Kimlik ve öznellik, doğal ya da derin bileşenler olmaktan çok, politik ve toplumsal faktörler tarafından şekillendirilir”. Foucault, bu tanımlamasında, toplumların bireyin kimlik oluşumunda derin etkisinden bahsetmektedir. Kimlik ve öznellik, doğal ya da derin bileşenler olmaktan çok, politik ve toplumsal faktörler tarafından şekillendirilir. Tanımda bahsedilen unsur, kimliği şekillendiren ve toplumlardan bireylere atfedilen kavramlar bütünüdür.

Bireyler toplum içerisinde sosyal hayatlarını idame ettirmiş ve bu süreçte çeşitli sosyal gruplara dahil olmuş, kendini geliştirmiş ve yeni roller edinmiştir. Yeni roller edinen bireylerin de kimlikleri gelişmiş, böylece daha kompleks ve çok boyutlu bireylerin varlığını mümkün kılmıştır. Kimliğin gelişimini etkileyen ve sürekli olarak şekillenen birçok toplumsal rolün bulunduğu bir süreçten söz edilebilir (Öztaş, 2022: 14).

Kimlik üzerinde çalışan araştırmacılar genel çerçevede kimliğin iki bileşeni olduğunu savunmaktadır. Kimlik öncelikle birey kimliği ile kendi benliğine dair bir tanımlama yaparken aynı zamanda kim olmadığınıda ön plana çıkararak karşısındaki bireyin kim

olduğunu anlamaya çalışır. Birey karşısındaki bireyi tanımlayamaya çalışırken aynı zamanda kendisinin de kim olmadığını tanımlamaktadır. Örneğin birey ben Türküm diyerek aslında bir Alman olmadığını açıklarken bir gruba aidiyetini de dile getirmektedir. Birey kim olduğunu aslında kim olmadığını tanımlayarak içsel analizle ortaya çıkarırken aynı zamanda diğerlerine karşı dışsal bir analizde yapmaktadır. Yaptığı analizler ile kendisini tanımladığı kimliği ile uyumlu bir gruba dahil etmeye çalışır. Kendini tanımladığı kimliği ile içinde yaşadığı toplumda görünür olmaya çalışan birey bu sayede kendine ait varlık alanı yaratmaktadır.

Bu noktada kimlik temelli olan davranışımız yani sosyal kimliğimiz ortaya çıkmaktadır. Sosyal kimliğimiz kişiliğimizin bir parçasıdır ve grup içinde de davranışlarımızın belirleyicisidir. Tüm bunlar bireysel kimliğimizin karşısına kendimizi gruplar içinde tanımladığımız sosyal kimliğimize işaret etmektedir. LeBon'a (1896: 34) göre birey kendi geliştirdiği bireysel kimliğinden ziyade kalabalık bir ortama, gruba dahil olduğunda aynı zamanda kolektif bir kimliğin etkisine de girer ve kolektif kimliğine uygun davranmaya başlar. Sosyal kimliklerimiz bizim bir gruba aidiyet hissetmemizi sağlar. Ayrıca kendimizi bir gruba ait hissederken hem ait hissettiğimiz grubumuza hem de diğer gruplara karşı yüklediğimiz anlamları da taşımaktayız. Sosyal kimlik, bireyin kendisinin ait olduğu sosyal grup ile ilişkilendirmesi, bu gruba olan bağlılığı ve bu üyeliğin duygusal önemine dayanmaktadır.

1.2. Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik bölümünde Henri Tajfel'in geliştirmiş olduğu sosyal kimlik kuramından bahsedilecektir. Sosyal kimlik tanımlaması yapılırken, diğer bireyler değerlendirilmekte, daha önceki bireyler ile karşılaştırılmakta ve bu bağlamda belli bir sosyal çevreye katılmaktadır. Gruba dahil edilme ve diğer fertler ile karşılaştırma yapılmasının temelinde, fertlerin kişilik tipleri ile davranışları bulunmaktadır. Yapılan karşılaştırma, sosyal grup özelliklerini, toplumun yapısını belirleyen ve kültürel unsurları içeren açıklamalara dayanmaktadır.

Sosyal kimlik ile ilgili olarak iki önemli kuramdan bahsedilebilir. Birinci kuram, bireylerin kişisel ve toplumsal kimlikleri arasındaki farkları ele alan Turner'ın 'Benlik Kategorizasyonu' kuramıdır. Turner, benlik kategorizasyonu kuramını şu cümleler ile açıklamıştır: "Kişisel kimlik, bağımsızlık ve özerkliğin ön planda tutulmasıdır; toplumsal

kimlik ise bu kişisel kimliğin ortadan kalkmasıdır.” (akt.Zillioğlu, 2008:13). Turner’a göre, sosyal kimlik, bireysel kimlik gibi özneliği ön plana çıkartmaz, bireylere sosyalizasyon süreci içinde farkında olmadan kabul ettirilen sınıflandırmalar, değer yargıları gibi olgularla şekillenen, bu sınıflandırmalar aracılığıyla bireylerin benlik algılarının da oluşturulduğu bir olgudur. Kimlik, sosyal yapı içinde etkileşimli bir süreç olarak biçimlenir ve bireyin kültürel aidiyetine göre şekillenir.

İkinci kuram ise Tajfel’in geliştirdiği “Toplumsal kimlik” kuramıdır. Bu bağlamda Tajfel kişisel kimliği, bireyin bir ya da daha fazla grup içerisinde yer almasıyla birlikte toplumsal normlar kapsamında kendisini biricik olarak algılayabilmesi olduğunu belirtmektedir. Toplumsal kimlik, bireyin üye olduğu gruplar ve bu gruptaki üyeler arasındaki benzerlikler ile açıklanabilmektedir. Bahsedilen benzerlik aynı zamanda öteki ile olan farkları da bünyesinde taşımaktadır. Ötekine sorulan her soru, bireyi ötekinden ayıran ve aynı zamanda bireyi ötekine kıyasla daha belirgin hale getiren bir yapıyı oluşturur.

Sosyal Kimlik kuramını Henri Tajfel geliştirmiştir. Tajfel Almanya ve Fransa’daki esir kamplarında yaşamıştır ve kuramı geliştirmesinde bu durumun etkisi büyüktür. 970’lerde, Turner azınlık etkisi üzerine yaptığı araştırmaların ardından Tajfel ile birlikte sosyal kimlik kuramını şekillendirmiştir. Turner ve Tajfel grup ve sosyal algı süreçleriyle olan çalışmaları gruplar arası bakış açısına çevirerek sosyal kimlik kavramını geliştirmişlerdir. Onlar grupları anlayabilmek için gruplar arası ilişkileri anlamının önemini vurgulamışlardır. (Tajfel ve Turner, 1979:35)

Bireyler, sosyal kimlik kuramına göre, kendilerini tanımlarken, içinde yer aldıkları grubu referans alırlar. Gruplar arası ilişkiler, grup içi süreçler ve üyelikle ilgili olan sosyal kimlik kuramı, kişilerin gruba katıldıklarında nasıl davranış değişiklikleri yaşadığını, buna bağlı olarak güdülerinde, değer yargılarında ve sosyal algılarında meydana gelen dönüşümleri inceler (Tajfel ve Turner, 1979:33). Tajfel ve Turner, toplumsal grubu, aynı kategoriye ait olduklarını kabul eden, o grupla duygusal bir bağ kuran ve toplumsal yapıda ortak bir yönde ilerleyebilen bireyler topluluğu olarak tanımlar. Onlara göre, gruplar arası etkileşimin gerçekleşebilmesi için toplumsal kategorileşme süreci hem gerekli hem de yeterlidir.

Birey toplumsal yaşamda tek bir kimlik geliştirmedeği gibi grup üyeliklerinde de farklı gruplara üye olabilmektedir. Dini, dili, cinsiyeti gibi farklı sosyal kategorilere ayrılarak

farklı gruplara üyelik geliştirmektedir ve gruplara farklı düzeylerde aidiyet geliştirmektedir. Birey kimlik tanımlaması yaparken kendisini grupla bütünleştirme ya da farklılaştırma düzeyi gruba aidiyeti ve grup kimliğini belirlemekle ilişkilidir. Bireyin bu çerçevede yönelimi de sosyal kimliğini meydana getirmektedir. Bu şekilde, bireyler kimliklerini, hem bir gruba üyeliklerine dair farkındalıklarıyla hem de o grupla olan duygusal bağlarıyla uyumlu bir biçimde inşa ederler. Bu nedenle bireyin sosyal kimliğini toplumdaki yeri olarak görmek mümkün hale gelmektedir. Sosyal kimlik kuramı gruplar arası çerçevenin anlaşılabilmesi için önemlidir. Bu bağlamda bireyin diğer gruplarla olan ilişkisi, aidiyeti ve bu etkileşimler sonucunda şekillenen pratiklerin anlaşılması noktasında da farklı bir yönde bir çerçeve sunmuştur. Kurama göre, bireyin davranışlarını belirleyen en önemli etken, bireyin ait olduğu gruplardır. Birey, sosyal kimliği sayesinde üyesi olmadığı diğer gruplara karşı da bir tutum geliştirebilmektedir. Kuram, bireylerin bir gruba katıldıklarında yaşadıkları davranış değişikliklerini ve bunun sonucunda değişen güdüler, değerler ve sosyal algılar üzerinde durmaktadır (Tajfel ve Turner, 1979: 33). "Birey, sosyal kimliğini hayatının merkezine koyduğunda hem algılama hem de davranış düzeyinde o grubun tipik bir üyesine dönüşür ve bu süreçte kişisizleşir (Turner, 1991: 65). Turner'ın ele aldığı kişisizleştirme kavramı, sosyal kimliğin baskın hale gelmesidir. Birey bu sosyal kimliğini baskın hale getirdikçe kişisel kimliğini bastırarak ikincil plana itmektedir. Böyle durumlarda birey olarak davranmazken grubun bir üyesi olarak davranmaya başlamaktadır. Bireyler sosyal kimliklerinin inşasında hangi gruba üye olacağını değerlendirirken sosyal kategorizasyondan faydalanmaktadırlar. Bireyler diğer insanlarla sosyal kategoriler ile bir grup belirlemeye çalışmaktadır. (Tajfel ve Turner, 1979:34)

Tajfel ve Turner'a (1986: 16) göre, sosyal kimliğin oluşumu, sırasıyla kategorileme, özdeşim kurma ve karşılaştırma aşamalarından geçmektedir. Sosyal kategorileme, bireylerin çevrelerini düzenleme ve sınıflama işlemlerini içeren bilişsel süreçlerdir; aynı zamanda sosyal etki bağlamında bir birey olabilmenin temelini oluşturur. Kimlik edinme sürecinde ise, bireyler, kendilerini diğer kişi ve gruplarla benzerlik ve farklılıklar üzerinden karşılaştırma yapmaktadır.

Turner (1984: 24), sosyal kimlik kavramını bireylerin sosyal işaretlerinin bir birleşimi olarak tanımlar. Bu durum ben (self) kavramının toplumsal yapı içerisinde, kognitif temsili olduğunu ifade eder. Tajfel, bireylerin kimliklerini, ait oldukları sosyal grupların

özellikleri ve üyelik koşulları üzerinden şekillendirdiğini belirtmiştir. Sosyal gruplar ise diğer gruplar ile ilişkilerinde bu durumun önemini kavramaktadırlar. Bu bağlamda, sosyal karşılaştırmaların sosyal kimliği açıklamada önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Sosyal karşılaştırmalar, grupların sosyal karşılaştırmaları sonucu meydana gelen davranışlar sonucu elde edilmektedir. Gruplar arası davranış ancak, uygun durum ortamı neticesinde anlaşılmaktadır. Bunun sağlanacağı uygun ortam ise en az iki tane olan grup arasında etkileşimin kurulması ile oluşmaktadır. Kurulan etkileşim biçimi, grubun özelliklerini taşımaktadır. Bahsedilen özellikler ise, gruplar arasında karşılıklı ilişkiler esnasında meydana gelmektedir (Sherif ve Sherif, 1969: 283).

Gruplar arası davranış, toplumların farklı gruplara ayrılmasının ardından, bu gruplara ait bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerini ele almaktadır. Sherif, gruplar arası davranış için fonksiyonel ilişkilerin varlığından söz etmektedir. Turner, Tajfel ve Sherif' in görüşleri benzerlik göstermektedir. Ancak Turner ve Tajfel, Sherif'ten farklı olarak, gruplar arası davranışların yalnızca grup üyelerinin ilişkileri olmadığını, ilişkide bulunanların idrak ve kimlikleri tarafından belirlenen davranışlar olduğu ifade edilmiştir. Gruplar arası ilişkiler sadece küçük grupları değil, aynı zamanda sınıf, milliyet, din bakımından üyeler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Turner, 1984: 5).

Sosyal kimlik kavramı, fert ve toplum ilişkisinin belirleyicisidir. Bireyler cinsiyet bağlamında, kadın ve erkek olarak kategorize edilmektedirler. Bu çerçevede bireyler cinsiyet ayrımında dahi, birer fert olarak kabul görürler. Duveen ve Lyyod (1986: 222), cinsiyetlerine göre ayrılan bireylerin yalnızca kadınlık ve erkeklik yapılarına göre değil, yaşamış oldukları tecrübelerde kadın ya da erkek olmanın gerektirdiği biçime göre belirlendiğini ifade etmektedir.

Henri Tajfel ve John Turner, 1970'lerin ortasında Sosyal Kimlik Kuramı'nı geliştirmişlerdir. Bu kuram, grup üyeliği, grup dinamikleri ve gruplar arası ilişkileri temel alan bir yaklaşım sunmaktadır. Kuramın temelinde, “grup” kavramı bulunmaktadır. Sosyal kimlik kuramının temel varsayımları aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Sosyal kimlik	Fertler, sosyal gruplara aitlikleri üzerinden kendilerini tanımlarlar, değerlendirirler ve sınıflarlar. Gerçekleştirilen sınıflandırma sonucunda, üyesi oldukları grup ile bağdaşır ve etkileşim sonucunda “sosyal kimlik” ortaya çıkmaktadır.
Sosyal karşılaştırma	Sosyal çevrede bulunan farklı gruplar bireyin kendi grubunu değerlendirmesi için temel oluştururlar. Bir bireyin ait olduğu grubun toplumsal yeri, öteki gruplarla yapılan sosyal karşılaştırmalar (iç grup-dış grup) sonucunda belirlenir. Gruplar arası karşılaştırmalar, davranışlara yüklenen değer ile alakalıdır.
İç grup kayırmacılığı	Bireyler, kendilerini tanımlamak ve benlik saygılarını yükseltmek amacıyla sosyal karşılaştırmalar gerçekleştirirler. Bireyler, diğer grubu küçümseme yönünde yanlılık davranışı sergilerler. Bu süreç ise, iç grup kayırmacılığı olarak tanımlanmaktadır.
Değerlendirme	Bireyin, sosyal kimliğinin, olumlu yahut olumsuz olması, üyesi bulunduğu grubun yapısı ile ilişkilidir. Bazı durumlarda grubun konumu, diğer gruplar ile karşılaştırmalar sonucunda, göz ardı edilemeyecek kadar düşük olabilir. Bu durum bireyin, sosyal kimliğinin olumsuz olmasına neden olmaktadır. Birey, olumsuz sosyal kimlikten kurtulmak için stratejiler geliştirmelidir.

Tablo 1: Sosyal Kimlik Kuramının Temel Varsayımları

Kaynak: Demirtaş, H. (2003). Sosyal kimlik kuramı ve temel kavram ve varsayımlar. İletişim Araştırmaları, 1(1), 130.

Tajfel (1982), büyük sosyal kategorilerin, örneğin Türkler, Almanlar veya İngilizler gibi grupların, sadece teorik açıdan tanımlanmakla kalmayıp, psikolojik düzeyde de bir grup olarak işleyebileceğini ifade etmektedir. Bu gruplar, bireyler arası ilişkilerden doğmuş gruplar değildir; daha ziyade, tarihi ve kültürel faktörlerle şekillenmiş, çeşitli özelliklere göre ayrılmış topluluklardır. Ayrıca, bu gruplar hem kendi üyeleri hem de diğer insanlar tarafından ayrı birer sosyal varlık olarak algılanırlar ve belirli koşullarda toplumsal çevrelerine benzer bir biçimde tepki verirler.

Ferdin, sosyal grubunda yaşamış olduğu tecrübelerin tamamına ferdin, sosyal kondisyonları olarak ifade edilmektedir. Sosyal kognisyonlar, ferdin sosyal kimliğinin temelini oluşturmaktadır. Tajfel bu çerçevede kimliği; sosyal kimlik ve şahsi kimlik olarak ikiye ayırmaktadır. Tajfel aynı zamanda şahsi kimliğin ve sosyal kimliğin birbirleri

arasında etkileşim kurduğunu ifade etmektedir. Tajfel şahsi kimliği ve sosyal kimliği, şu şekilde tanımlamaktadır;

Şahsi kimliğin, bireyin fiziksel ve zihinsel özelliklerini kapsadığını, sosyal kimliğin ise milliyet, sınıf, cinsiyet, din ve meslek gibi toplumsal kategorilerle ilgili unsurları içerdiğini belirtmektedir. Bu iki kimlik türü, birbirine geçiş yapabilme özelliğine sahiptir. Bir kişinin sosyal kimliği, çeşitli sosyal kimlikleri barındırabilir ve şahsi kimlikten sosyal kimliğe geçiş, bireyler arası etkileşimlerden, gruplar arası etkileşimlere doğru bir kayma yaratır. Sosyal kimlik, gruplar arası ilişkiler, kültürel etkileşimler ve sosyal karşılaştırmalar sonucunda biçimlenir. Farklı kültürlere ait bireyler karşılaştıklarında, kendilerini veya diğerlerini tanımlarken, genellikle farklı sosyal kategorilere dayalı tanımlamalar kullanırlar. Örneğin, bir Fransız ile bir Alman ya da bir Türk ile bir İngiliz arasındaki karşılaşmalarda, bireylerin kendilerini tanımlarken başvurdukları sosyal kategoriler farklılık gösterir. (Tajfel, 1982: 38).

Şahsi kimlik, bireyin özelliğini ve benzersizliği kapsamaktadır. Tajfel, şahsi kimlik ile, sosyal kimliğin birbiriyle etkileşimdeyken bireyin sosyal kimlikleri aracılığıyla grupla etkileşim kurduğunu ifade eder. Bireyin sosyal kimliği, milliyet, sınıf, cinsiyet, dini ve meslek gibi sosyal kategorileri içermektedir ve bu unsurlar şahsi kimlikler ile etkileşim halindedir (Sözen, 1991: 93).

1.3. Sosyal Kategorizasyon ve Sosyal Sınıflandırma

Kategorizasyon veya kategori, bir şeylerin yararlı olması, değeri, işlevsel özellikleri gibi ortak veya benzer özelliklerine göre ya da tamamen diğerleriyle farklı olan işlevleri sebebiyle bunları bilişsel bir süreçte yanyana getirmektir. Bir diğer ifadeyle kategorizasyon benzer özelliklere sahip uyarıcıları bir araya getirip farklı olanları ayırt etme süreci olarak tanımlanabilir. Bir şeyi kategorilere ayırarak tanımlamak minimum bilişsel eforla maksimum bilgi elde etmeyi olanaklı kılmaktadır. Tajfel'e göre bir şeyleri kategorilendirme bir psikolojik süreçtir. Kategorilendirme Bilgin'e göre insana çevre değişiklikleri ile mücadele etme şansını yaratmaktadır. Olayların kısa süre içinde tanınmasını ve bir düzen içine konulmasına imkan tanımaktadır. Böylelikle birey etrafında gerçekleşen çeşitli olaylarla karşılaştıklarında onları tanıyarak en baştan öğrenmek zorunda kalmaz. Objelerin özellikleri bireyin zihnine depolanarak saklanır ve yeni bir objeyle karşılan birey kıyaslama yaparak gerekli süreci tamamlar. Yani

kategorizasyon süreci bireyin çeşitli objeleri tanımlayarak onları anlamlandırma sürecidir. Bu süreçte birey objelerin değişmeyen özelliklerini, benzerliklerini ve farklılıklarını belirler. Bireyin gerçekleştirdiği bu kategorizasyon süreci onun fiziksel ve sosyal çevresinde gerçekleşmektedir (McGarty ve diğerleri, 2009: 835).

Sosyal kimlik kuramı, sosyal sınıflandırma sürecinde sosyal kimlik kuramı önemli bir rol üstlenmektedir. Dönmez (1992: 132) bireylerin, “bilişsel cimri” olduklarını ve her koşulda en kestirme yolu tercih ettiklerini belirtmiştir. Hewstone ve diğerleri (1996: 56) ise, ilgi işlemeyi daha hızlı hale getirebilmek için 'sınıflandırma' işleminin en etkili yol olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Sınıflandırma, nesneleri ya da insanları, bazı özellikleri temeli olarak sınıflara ayırma sürecidir. Bir ya da daha fazla kişiyi aynı şekilde algılayıp, benzer tepkilerde bulunmak bilişsel cimrilik uygulamak anlamına gelir ve bu süreç 'sosyal sınıflandırma' olarak tanımlanır. Sosyal sınıflandırma, bireylerin kendilerini birey olarak değil, mensup oldukları toplumsal grubun bir parçası olarak gördükleri durumlarda ortaya çıkar. Bu sebeple “bireyler” olarak değil, “Türkler”, “yetişkinler”, “kadınlar” olarak adlandırılmaktadır. Sosyal sınıflandırmanın temelinde cinsiyet, etnik özellikler ve yaş unsuru bulunmaktadır. İki veya ikiden daha çok birey grup olarak adlandırılmaktadır ve diğer gruplardan “farklı” olarak ele alınmaktadır (Tajfel ve Forgas, 1981:114).

Bireylerin sınıflandırma süreci sonunda, oluşturmuş olduğu kalıp yargı neticesinde, üyesi bulunan grubun pek çok niteliğini taşımaktadır. Mackie (1996: 41), kalıp yargıyı, bireylerin toplumsal gruplara dair bilgi, inanç ve beklentilerden oluşan bir bilişsel çerçeve olarak tanımlar. Bireyler, dünyayı farklı toplumsal gruplara ayırmak için sınıflandırma yapar ve bu süreç, gruplara dair beklentileri içeren bir bilişsel yapı oluşturmalarına yol açar. Literatürde, bu bilişsel yapı 'kalıpyargı' olarak adlandırılmaktadır.

Bilişsel tasarruflar, bireyi bir birey olarak değil, belirli bir toplumsal grubun parçası olarak görmeye yönlendiren temel faktördür. Hewstone ve diğerlerinin ifade ettiği gibi sınıflandırma, aşırı bilgi yüklemesinden kurtulmanın temel yoludur (Hewstone, Rubin, & Willis, 2002). Sınıflandırma, bireyin karmaşıklıklardan kurtulmasının anahtarıdır. Bu çerçevede sosyal sınıflandırmanın en önemli işlevinin, sosyal dünyayı yalınlaştırmak olduğu ifade edilebilir. Birey çevresinden gelen her uyarıcıya tepki vermektense, bilişsel tasarruf yolunu seçmektedir. Sınıflandırma, aynı zamanda bireye bilişsel tutumluluk sağlamaktadır. Sınıflandırma, bireye sağlanan bilgiye dayanarak bir yön seçme imkânı

tanır; sınıfların bir araya gelmesi ise bireye karmaşık kavramlar oluşturma fırsatı verir. Hatırlama, düşünme, tepki verme ve algılama evrelerini kolaylaştırmanın temel yolu, sınıflandırmadır (Spears ve Haslam, 1997:182).

Sosyal sınıflandırma, bireyin çevresini yönetmesine ve toplumda etkin bir biçimde işlevde bulunmasına olanak sağlamaktadır. Smith ve Meddin, sınıflandırmanın olmaması halinde bireyin zihinsel dünyasının karmakarışık olacağını ifade etmiştir. Sosyal kimlik kuramı, sınıflandırmanın bilişsel kazancından ziyade, sürecin bireyin kendini olumlu bir şekilde değerlendirme arzusunu nasıl tatmin ettiğine odaklanmaktadır. Kuram, sosyal sınıflandırmanın, sosyal çevreyi anlamaya yardımcı olduğunu ve gruplar arası davranışa rehberlik ettiğini ifade etmektedir (Tajfel, 1978:45).

Sosyal kimlik kuramı, sosyal sınıflandırmanın sonuçlarına odaklanmaktadır. Turner'a göre sosyal sınıflandırmanın iki temel doğurgusu şu şekildedir (Turner, 1982:12);

- Sosyal sınıflandırma ile birlikte bireyler, üye oldukları grupların içerisindeki benzerliklerle üyesi olmadıkları gruplar arasındaki farklıları olduklarından daha belirginmiş gibi algılamasına ve bunu abartmalarına sebebiyet vermektedir. Bu durum literatürde, abartma etkisi olarak açıklanmaktadır.
- Sosyal sınıflandırma süreciyle birlikte, olumlu bir kimlik oluşturma çabasında olan bireyler, kendi gruplarını diğer toplumsal gruplarla kıyaslayarak sosyal bir değerlendirme gerçekleştirirler ve bu karşılaştırmalardan kendilerine olumlu bir değer çıkarma çabası güderler. Bunun içinde, bu karşılaştırma gerçekleştirirken, kendi gruplarında kaydırıp, diğer grupları küçümserler. Bu durum literatürde, iç grup kayırmacılığı olarak açıklanmaktadır.

Abartma etkisi, aynı sınıftaki bireyler arasındaki benzerlikleri ve farklı sınıflardaki bireyler arasındaki farkları olduğundan daha belirgin hale getirme eğilimi olarak tanımlanabilir; bu da sosyal sınıflandırma sürecinin bir sonucudur. Sosyal sınıflandırmanın benzerliklerini ve farklılıklarını incelemek üzere Tajfel ve Wilkes bir deney gerçekleştirmiştir. Deneklerden sekiz tane çubuğun boyunun değerlendirilmesi istenmiştir. Deney için, üç grup oluşturulmuştur. İlk gruba, A adıyla bilinen dört kısa çubuk ve B adı verilen dört uzun çubuk verilmiştir. İkinci gruba, herhangi bir sınıflandırma yapılmadan toplam sekiz çubuk verilmiş ve üçüncü gruba da rastlantısal olarak A ve B gruplarından sekiz çubuk verilmiştir. İkinci ve üçüncü gruplar, sınıflandırmanın etkilerinin karşılaştırılması için kontrol grupları olarak kullanılmıştır.

Birinci gruptaki bireyler, kısa gruptaki en uzun çubuğu gerçekte olduğundan daha kısa olarak değerlendirmiştir. Uzun gruptaki en kısa çubuk ise, gerçekte olduğundan ve diğer grup bireylerinin değerlendirmelerinden daha uzun olarak algılanmıştır. Bu bulgular, bireylerin sosyal yaşantılarını etkileyip dönüştürmektedir (akt. Worchell ve Rothgerber, 1997: 90).

Fertler benzer görüş, inanç ve değerler taşıyan aynı zamanda bunlara yakın davranışlar sergileyen kişilerle aralarındaki benzerlikleri genellikle olduğundan fazla şekilde algırlar. Bu doğrultuda bireyler, kendilerinden farklı görüşleri ve davranışlara sahip olanlarla, aralarındaki farklılıkları gerçekte olduğundan daha büyük olarak algırlar. Sonuç olarak sosyal sınıflandırma, grup içerisindeki benzerlikleri ve gruplar arasındaki farklılıkların abartılmasına neden olmaktadır (Tajfel, 1978b:98).

Sosyal sınıflandırma yoluyla oluşan sosyal kategorizasyon, nesnelerin sınıflandırılmasından farklı olarak, doğrudan 'benlik' ile ilişkilidir. Sosyal çevresini 'algılayan' birey için, benliğin ait olduğu bir 'biz' kategorisi ve benliğin dışlandığı bir 'onlar' kategorisi şeklinde bir sosyal kategorizasyon yapısı ortaya çıkar. (Leonardelli ve Toh, 2015: 70).

Birey sosyal kategorizasyon süreci ile toplumsal çevresini netleştirmektedir. Hangi bireylerin kendisine benzediğini hangilerinin ise kendisinden farklı olduğuna dair bir analiz süreci başlatmaktadır. Bu sayede kendisine benzerlik taşıyan bireylere karşı bir güven geliştirmektedir ve bu güven sayesinde toplumsal ilişkilerini anlamlandırmaktadır. Sosyal kategorizasyonun bir diğer işlevi, bireylerin kendileri hakkında bilgi edinmelerini, kendilerini tanımalarını ve ifade etmelerini kolaylaştırmasıdır. Diğer insanları belirli kategorilerdeki üyeler olarak algıladığımız gibi, biz de kendimizi aynı şekilde kategorize ederiz (Brown, 1997: 222).

Sosyal kimlik kuramına göre sosyal kategorizasyon hem grup içinde benzerliği hem de gruplar arası farklılığı arttırmaktadır. Birey sosyal kimliğini inşa ederken sosyal kategorizasyonlardan faydalanmaktadır. Birey sosyal kategorizasyon sayesinde çevresini parçalara ayırmaktadır bu sayede kendisinin toplum içinde bulunduğu yerini tanımlarken diğerleri ile olan farklılıklarına daha net sınırlar çizerek sosyal kimliğini inşa etmektedir. Bu bağlamda sosyal kategorizasyon bireyin toplumsal yapı içinde yerini ve sosyal kimliğini tanıyabilmesi için önemli bir kavramdır. Sosyal kategorizasyonun etkisiyle, bireyler kendilerini ve başkalarını iç grup ya da dış grup üyesi olarak

değerlendirebilirler. Bu sürecin sonunda ise bireyler grubundan olanı ve olmayanı yani iç grubunu ve dış grubunu şekillendirmektedir.

1.4. Toplumsal Tip

Tip, pek çok farklı disiplinde yer bulan bir terimdir. Doğumumuzla birlikte kalıp yargılarımızı edindiğimiz ve gerçekleştirdiğimiz gündelik hayat tip terimini anlaşılabilir kılacak en büyük sahadır. Bizler gündelik hayatımız içinde bazı insanları ister istemez kategorileştirebiliyoruz ve bir tip atfedebiliyoruz. Örneğin, geveze tip, kötümser tip, iyimser tip gibi yarattığımız kalıp yargılar içinde kategorileştirme yapabiliyoruz. Ancak tip terimini sadece gündelik hayat içinde gördüğümüzü düşünmemiz elbette ki yanlış bir kanı olur. Bilimde, edebi metinlerde birçok alanda tip kavramıyla da karşılaşmaktayız. Bu bağlamda tip kavramını tanımlarken, benzer özelliklere sahip insanların temel niteliklerini temsil eden bir modelden söz edebiliriz. Yani belirgin özelliklerin ortaya çıkan bir insanı ve topluluğu diğerlerinden ayıran vasıf olarak ele alabiliriz. Anlaşılacağı üzere tipi belirleyen unsur gündelik hayatın etkileşim ağıdır. Tip daha çok bireyselden ziyade genel özellikleri temsil eden insandır. Tip belirli kalıplaşmış özellikleri ve davranışları taşıyarak bunları sürekli olarak yenilemektedir. Bu bağlamda tip, sosyal alanın ortak özelliklerine veya ayrıştırılmasına imkan tanımaktadır. Murat Belge (2015: 22) tipi şu şekilde tanımlamaktadır: “Bireyin içsel gelişim ve değişimlerinden ziyade, dış görünüşü ve toplumsal gerçekliği yansıtan özellikleri ön plana çıkartılarak, genel niteliklerle tanımlanan, benzerlerinin temsilcisi olarak görülen ve kendi hayatını yaşama şansı bulamayan kişi”.

Sosyal bilimler açısından tip ise kültür, grup ya da kişilere ait ayırıcı özellikleri ifade etmektedir. "Sosyal bilimlerde, 'tip', bir toplum, birey ya da kültürün belirgin niteliklerini temsil eder ve bu nitelikler sayesinde, onları diğerlerinden ayırt edebiliriz" (Ulutaş, 2016: 35). Sosyoloji bağlamında ise belirli bir mekan, süreç, ilişki ve zaman gibi bağlamlarda üretilen ilişkileri göstermektedir. Bu açıdan sosyolojide tip ile ilişkilendirilen toplumsal bağlamların dinamiklerini belirleyerek çözümleme yapmak önemlidir. Toplumla ilgili bilgi edinmeye çalıştığımızda, o toplumun geleneklerine ve kültürüne göz atar, bu unsurlardan yola çıkarak çıkarımlar yapmaya çalışırız. Toplumsal tipler ile analizler yaparak toplumun üyesi olan kişinin davranışlarını, özelliklerini içine aldığı için toplumu tanımanın en basit yolu olarak haritamıza ışık tutmaktadır. Yani toplumsal tipler

toplumun görünen yüzüdür diyebilmekteyiz. Çünkü toplumun kültürünü, inancını, siyasetini, değerlerini tip ile ortaya çıkarabiliriz. Toplumsal tipler bireysel olarak temsil edilselerde çok sayıda bireyin benzer davranışlarında ortaya çıkan analitik bir çerçeveye ek olarak aynı zamanda bilimsel bir kavram da sunarlar.

Toplumsal tipler, bulundukları toplumun kültürel karakteristiklerini, gündelik hayatını ve toplumsal ruhunu yansıtarak, bu bağlamda bir çerçeve sunarlar. Toplumsal tipler toplumun kültürü ile var olurlar, onlar aslında toplumun bütünüdür. Bu açıdan kültürelidirler ve onlar olmadan toplumu açıklamaya ve anlamaya çalışmak zor bir uğraştır. Toplum kültüründe görülen yeme içme, dini inanışlar, siyaset, yaşam tarzı toplumsal tipleri oluşturmaktadır. Bu kültürel özelliklerde toplumun sosyal yapısını anlamaya dair bir kapı yaratmaktadır. Toplumsal tipler, toplumsal çevre ve yaşam dünyasının bir parçası olup, genel olarak herkes tarafından anlaşılabilir ve görselleştirilebilir (Baker, 2018: 91). Tipleştirme süreçleri, Aydemir'in (2016: 22) dediği gibi, benliğin inşa edilmesi, sosyal rollerin anlaşılması, sosyal yapının evrimi ve kurumsallaşma açısından vazgeçilmezdir. Bu bağlamda, tipler sosyolojik teorinin bir parçası olarak yer alır.

John McKinney'e göre, tipler iki şekilde incelenir: Sosyal sistemdeki katılımcılar tarafından geliştirilen varoluşsal tipler (toplumsal tipler) ve sosyal bilimcilerin sistemleri açıklamak için oluşturduğu inşa edilmiş tipler (ideal tipler) (Aydemir, 2016: 24). Toplumsal tipler gündelik hayatımızda karşımıza çıkan bireylerdir ve toplumsal gerçeklikle harmanlanmış tiplerdir. Sosyolojide toplumsal tipler, toplumsal gerçekliği anlamaya yönelik somut varlıklar üzerinden yapılan betimlemelerdir. Her ne kadar gerçekliği tamamen saf bir şekilde sunmasalar da onun kabaca bir taslağını sunarlar.

İdeal tipler somut varlıklar olarak kabul edilmez ve gerçekliği doğrudan yansıtmazlar. Bir ideal tip, 'ne sıradan bir tiptir ne de gerçek dünyadaki olguların en yaygın özelliklerinin basitleştirilmiş bir tanımıdır. İdeal tipler, sosyal bilimlerde gerçeği daha iyi kavrayabilmek amacıyla geliştirilmiş araçlardır. Toplumsal tiplerin aksine soyut ve yapaydırlar. Gerçeklikle doğrudan örtüşmedikleri için kurgusaldırlar. Hayatın gerçekliğine mesafelidir. Yine de sosyal bilimci için gerçekliğe dar bir pencere sunmaktadırlar. İdeal tipler, ampirik dünyayı kavrayabilmek için kullanılan, akıl ve mantık temelli kavramlar bütünüdür (Marshall, 2014: 318).

Sosyolojide toplumsal tip kullanımına klasik kuramcılarla birlikte sıklıkla rastlanmaktadır. Karl Marx burjuvazi ve proleterya ile toplumsal tiplere örnek verirken Max Weber çileci dindarı ve rasyonel insanı, Paretoseçkinleri açıklamak için toplumsal tiplerden yararlanmaktadır. Durkheim ise intihar ile toplumsal tiplere ışık tutmuştur. Simmel ise toplumsal tipleri ile canlı tasvirlerle yer vermiştir. Ona göre toplumsal tipler, toplum tarafından inşa edilirler ve toplumla bütün haldeyken anlam kazanırlar yoksa tek başlarına bir anlamları yoktur. Güncelik hayat tipleri oluşturmaktadır. Güncelik hayat toplumsal tiplerin içindedir. Avrupa'nın klasik sosyolojisinin ardından Amerikan sosyolojisinde de 1940'larda toplumsal tip tartışmaları önemli bir alanı doldurmuştur. Yinede klasik sosyologların çalışmalarında toplumsal tipler çok fazla ön planda olamasa da 1950 ve sonrasında daha çok irdelenmişlerdir. Örnek olarak, Baudrillard'ın Tüketici'si, Mills'in İktidar Seçkinleri ve Beyaz Yakalıları, Goffman'ın Damgalısı, Bourdieu'nun Varisleri verilebilir. Türkiye'de de son dönemlerde tipler üzerine sosyolojik çalışmalar vardır (Aydemir, 2016: 13).

1.5. Toplumsal Tip ve Sosyal Kategorizasyon Bağlamında İç Grup- Dış Grup

Bireyler bir yandan kişisel kimliklerine sahipken bir yandan da kendisini ait hissettiği sosyal gruplar ile sosyal kimliklerine sahiptirler. Sosyal kimlikleri sayesinde ise kendilerini diğerleri ile bir grup bağlamında değerlendirmeye başlar. Ait olduğu grup ile kendisini tanımlar ve benliğini bu grup ile özleştirir. Kendini ait hissetmediği diğer grupları ise dış grup olarak tanımlama eğilimine girmektedir

Grup kavramı ise sosyal kategorizasyon bağlamında kendilerini aynı kategoriye yerleştirebilen bireylerin beraberliği olarak tanımlanabilmektedir. Bir grubun üyesi olabilmek için en temel şart, kişilerin kendilerini grup üyesi olarak tanımlamaları ve dışarıdan da bu tanımın onaylanmasıdır. Böylece birey bir gruba ait hissederken kendisini ait hissetmediği diğer grubu ise kategorileştirmeye başlar. Bu kategorileştirme durumu ötekilerin iç grup olamaması ile nitelik bulur ve bireyin diğerlerini dış grup olarak algılamasına dönüşmektedir. Nanni ve Capozza (1986: 402), bireylerin kendi grubuna ait olduklarında daha çok ortak özelliğe sahip olduklarını düşünürken, dış gruptaki bireyleri ise daha az benzer özelliklere sahip olarak değerlendirdiğini ifade eder. Bu bağlamda, iç ile dış grup üyeleri arasındaki farkların, var olandan daha belirgin bir şekilde algılanmasına sebep olur. Birey iç grup üyelerinin bireysel kimliklerinin ve bunun

yarattığı çeşitliliğin farkındadır. Ancak dış grup üyelerini değerlendirirken onların bireysel kimlik çeşitliliğini görmezden gelmekte ve onları tek tip olarak algılamaktadır. Bu durumda bireyin dış grubu birbirlerine benzermiş gibi algılayıp değerlendirmesine yol açmaktadır. Bireyin dış grup için yaptığı bu kategorileştirme karşısındaki bireyi sadece dış grup üyesiymiş gibi tek özelliğine göre değerlendirmesine sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda birey grup içinde sahip olduğu bu davranış örüntüleri ile birlikte kendi davranışlarını da grup davranışı olarak değiştirebilmektedir. Yani birey gruba dahil olduktan sonra davranışlarını grup kimliği şekillendirmeye başlamaktadır. Bireyin yaptığı bu kategorileştirme sonucunda iç grubunu dış gruptan hiçbir nedene dayandırmaksızın daha olumlu olarak algılamaya başlamaktadır. Bu durum, iç grup yanlılığı olarak tanımlanır. İç grup yanlılığı, ferdin içinde olduğu grubunu öteki gruplarla karşılaştırdığında belirginleşir. Birey iç grubunu dış gruba göre hiçbir nedene dayandırmaksızın daha olumlu olarak değerlendirme eğilimindedir. Bireyin iç grup yanlılığı ise grupların kendi arasındaki tutumları üzerinde rol oynamaya başlamaktadır. Çoksan'a göre (2016: 11): "Kendi grubunu dış grup ile kıyaslarken, bazen bu kayırma, çok daha uç noktalara taşınabilir. Bu uç düzeyde kayırma, bir gruba karşı önyargı beslemek, ayrımcılık yapmak ya da o grubu insanlık dışı bir şekilde küçümsemek gibi davranışları içerebilir."

Literatür taraması sonucu görülmüştür ki, daha önce grup etkileşimi yaşanmamış olsada, bireylerin kendi iç gruplarına yönelik kayırmacılığı benimsemesi ve dış gruplara karşı, sadece dış grup olmanın getirdiği sebeple olumsuz tutumlar geliştirmeleri mümkündür. Bu sebeple bireyler gruplar arası üstünlük arayışında olmaktadır. Bireyler var oldukları grupları ile üyesi olmadığı öteki grupları karşılaştırırken "Biz iyiyiz!" demezler. Onun yerine "Biz daha iyiyiz!" diyebilmektedir. Tajfel ve Turner'a göre, gruplar arasında rekabetin ve önyargılı tepkilerin oluşması için bu durum yeterlidir. (Tajfel ve Turner, 2004: 8).

Sosyal sınıflandırma süreci sonucunda fertler, üyesi oldukları gruplarla üyesi olmadıkları öteki grupları sosyal karşılaştırmalar yaparak değerlendirirler. Bu karşılaştırmalar, genellikle üyesi oldukları iç grup lehine bir yönde olmaktadır. Bu sebeple olumlu yönde sosyal kimlik sahibi olma ve benlik saygısını artırma isteği, bireylerin üyesi olmadıkları öteki grupları küçümsemesine sebebiyet vermektedir. Bu durum ise literatürde 'iç grup kayırmacılığı' olarak tanımlanmaktadır.

William Sumner, iç grubu, duygusal bir bağ taşıyan bilişsel bir sınıf olarak tanımlar. Bireyler, ait oldukları grup ile diğer gruplar arasında bir fark gözetmektedir. Üyesi olunan bireyler ile sevgi, düzen, hukuk gibi duyguları temele alan bir bağ bulunmaktadır. Sumner'e göre iç ve dış grup arasında yaşanan ayrım, kendi grubunu kayırmaya neden olmaktadır. Aynı zamanda katı ve kalıcı kalıp yargıların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Birey dış grubu olumsuz algılamasının yanı sıra, dış gruba karşı düşmanlık besler ve gruplar arası çatışmalara neden olur (Michener ve diğerleri, 1990, 430).

Üyelerin iç gruba (biz) olan yaklaşımları	Üyelerin dış gruba (öteki) olan yaklaşımları
Kendilerini uzman ve kusursuz görürler.	Ötekiler, daha değersiz ve ahlaki açıdan zayıf olarak algılanır, bu da onları yetersiz görmelerine yol açar
Kendi değerlerini olumlu ve doğru bulurlar.	Ötekilerin değerlerini reddederler.
Kendilerini güçlü görürler.	Ötekileri zayıf görürler.
İç-grup üyeleri ile iş birliği halinde olurlar.	Dış-grupla iş birliğini reddederler.
İç-grup içerisinde otoritelere boyun eğerler.	Dış- gruptaki otoriteye karşı gelirler.
İç grup üyeliğini koruma konusunda yüksek bir motivasyona sahiptirler	Dış-grup üyeliğini reddederler.
İç-grup üyelerine karşı güven duyarlar.	Dış-grup üyelerine güven duymazlar.
İç-grup üyelerine karşı olumlu davranış biçimleri geliştirilir.	Dış grup üyelerine yönelik olumsuz tutumlarını ve nefreti belli ederler.
İç-grup üyelerinin başarılarından kendilerine pay çıkarırlar.	Grup içerisindeki olumsuz gelişmeler ve başarısızlıklar, dış gruba atfedilir.

Tablo 2: İç-Gruba ve Dış-Gruba Olan Yaklaşımlar

Kaynak: Demirtaş, H. (2003), Sosyal Kimlik Kuramı ve Temel Kavram ve Varsayımlar, İletişim Araştırmaları 1(1):136.

Yukarıdaki tablo bireylerin iç ve dış grup arasındaki ilişkileri ve tutumlarını açıklamaktadır. İç grup, bireyin aidiyet hissettiği, kendilerini bir parçası olarak gördükleri gruptur. Dış grup ise, bireylerin kendilerini ait hissetmedikleri gruptur. Tablo gruplar arasındaki aidiyet ve farklılık duygularını vurgulayarak, iç grup üyelerinin sıklıkla pozitif ve destekleyici bir tutum sergilerken, dış grup üyelerine karşı daha eleştirel ve ayrıştırıcı bir tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. Tabloda iç ve dış grup dinamikleri bağlamında, anlayış ve iş birliği kavramlarına vurgu yapılmıştır.

1.6. Damgalama ve Toplumsal Etiketleme

Toplumda genellikle kabul görmeyen, ötekileştirilen ya da ayrıştırılan grupları tanımlamak için kullanılan damga, aynı zamanda etiket olarak da adlandırılır. Sembolik etkileşimcilik bağlamında, bu kavram sapma ve suçluluk arasındaki ilişkiyi hem toplumsal hem de bireysel ilişkiler üzerinden değerlendirir. Damga kavramı ilk kez, köleler ve serserilerin toplumsal dışlanmalarını simgelemek amacıyla bedenlerine uygulanan işaretleme işlemine dayanır (Thornicroft ve Slade 2014:197). Türk Dil Kurumu (TDK, 2023) damga kavramını; “bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum” olarak açıklamaktadır.

Erving Goffman ise damga kavramının temellerini, Eski Yunan’a kadar dayandırmaktadır. Eski Yunan’da damga kavramı, bireylerin ahlaki durumlarına ilişkin, genellikle kötü veya olağan dışı sayılabilecek özellikleri açığa çıkarmak amacıyla kullanılan fiziksel işaretler olarak açıklanmaktadır. Bu işaretlemeler, bedenin herhangi bir bölümünde yanıklar, kesikler olarak görülmektedir. Bu işaretler, taşıyıcının köle, suçlu, hain olduğunun bir işareti olarak algılanmaktaydı. Lekelenmiş ve kirletilmiş olan birey halka açık olan yerlerden uzaklaşma eğilimi göstermektedir (Sevim, 2020:46).

Damga ve etiket kavramları, Hristiyanlığın yaygınlaşmaya başladığı 2. yüzyıldan itibaren iki yeni anlam daha kazanmıştır (Goffman, 2020: 27);

- İlk anlam, cildin üzerinde mevcut olan yaraların Tanrı’nın merhametinin bedensel işaretlerine gönderme yaptığını düşünülen göndermedir.
- İkinci anlam ise, tıbbi bir göndermedir. Fiziki bozuklukların bedensel işaretlerine yapılan atıftır.

Damga kavramı, günümüzde asıl anlamında kullanılmaktadır. Damgalama ise, bedensel belirteçten ziyade, gözden düşmenin, damgalamanın kendisi anlamında kullanılmaktadır. Literatür incelendiğinde görülmüştür ki, damgalama ile alakalı çalışmaların çoğu tıbbi alandadır. Toplumlar, salgın hastalıkların görüldüğü dönemlerde hastalığa yakalananları veya ruhsal sorunları olan bireyleri damgalamışlardır. Ruhsal hastalıklara sahip olan bireylerin, Tanrı tarafından cezalandırıldıkları ve bu çerçevede çevrelerinde bulunan bireylere zarar verecekleri düşüncesi ile damgalandıkları ifade edilmektedir. Damgalanan bir kişinin sosyal kimliği, değer kaybına uğrar ve toplumsal olarak değersizleşir (Crocker, Major ve Steele, 1998)

1960'lı yıllarda, Damgalama teorisi Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaygınlık kazanmıştır. Frank Tannenbaum ise 1938 yılında yayımladığı *Kötülüğün Tiyatrosu* adlı eseriyle, damgalama teorisinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Tannenbaum, damgalama terimini suç olgusu çerçevesinde tanımlamıştır. Tannenbaum, bir kişinin tutuklanmasının ve yargılanmasının kamusal bir tanıma işlemi olduğunu ve bu süreçte etiketin, bireyin suçlu olduğunu topluma gösteren bir simge işlevi gördüğünü belirtmektedir. Damgalama teorisi, suçluya değil, suçluya verilen toplumsal tepkiye odaklanmaktadır (Avcil, Bulut ve Sayar, 2016:175).

1.6.1. Damgalamanın Nedenleri

Giddens (2019), toplumsal yapıda farklı olduğu düşünülen bir kişiyi küçük düşüren bazı nedenlerin varlığından söz etmektedir. Bu nedenler, üç temel başlık altında toplanarak toplumsal, teknolojik ve psikojenik olarak ayrılmıştır.

1	Psikojenik nedenler	Bireyler, toplumsal yapıda kimsenin kötü olmasını istemezler fakat bu durumu, kendilerinin daha iyi olması için kullanmaktadırlar. Özellikle, öz savunma bilinci gelişmemiş bireyler küçümseme ve değersizleştirme eğilimindedir. Küçük görme ve değersizleştirme davranışı, damlamayı beraberinde getirmektedir.
2	Toplumsal nedenler	20. yüzyıl (y.y.) ile başlayan ve dünyada hakim olan “bireycilik” anlayışı, batı kültürünün temelini oluşturmaktadır. Batı toplumunda bireyler tekildir ve kaybedenlerin yeri hızlı bir biçimde dolmaktadır. Bireycilik anlayışının gelişim göstermesi, beraberinde damgalamayı getirmiştir. Dışsal başarının artması, rekabetçiliğin ortaya çıkması, gösteriş kültürünün gelişim göstermesi ve sevgi ortamının bozulması, damgalamanın temel nedenlerindendir. Bireycilik anlayışı ile aciz ve yardıma muhtaç bireylerin damgalanmaya maruz kaldıkları bilinmektedir.
3	Teknolojik nedenler	Teknolojik gelişmeler beraberinde damgalamayı getirmektedir. Damgalamanın yaygınlaşmasına sebep olan unsurlar arasında artan iletişim kanalları, etiketleyici içerikler barındıran tanıtımlar, televizyon programları, sinematik yapımlar ve dijital medya paylaşımları bulunmaktadır.

Tablo 3: Damgalamanın Nedenleri

Kaynak: Demirbaş, B. (2021). Goffman'ın damgalama kuramı bağlamında Türkiye’de COVID-19 süreci ve yaşlılar üzerine bir söylem analizi: Twitter örneği (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1.7. Ayrımcılık, Önyargı, Kalıpyargı Bağlamında Toplumsal Hiyerarşi

Bir grup hakkındaki kalıp yargılar, o grubun maruz kaldığı önyargı ve ayrımcılığı meşrulaştıran bir işlevi yerine getirir. Kalıp yargılar sadece grup özelliklerine dair varsayımlar sunmakla kalmaz, aynı zamanda o gruba yönelik davranışların sebeplerini de açıklar. Önyargı, bu negatif kalıp yargılar ve duygusal yüklemelerle birlikte, gerçekle örtüşmeyen olumsuz bir tutum olarak tanımlanabilir. Birçok kuramcı, dış gruplara yönelik olumsuz tutum, küçümseme, önyargı ve ayrımcılığın temelinde kalıp yargıları bir inanç sistemi olarak görmektedir. Kalıp yargılar, bireysel farklılıkları görmemizi engellediğinde, uyumsuzluk, haksızlık olasılığı artmaktadır (Vaughan ve Hogg, 2013:53).

Gruplar arası ilişkilerde yer alan kalıp yargılar ve önyargılar, sosyal gruplara dair yapılan genellemeler ve olumsuz tutumları içerir. Eğer dış grup, diğer grubun kaynaklarına erişimini sınırlıyorsa, dış grubun o grubun normlarını tehdit ettiği algısı öne çıkar. Bu durumda sınırlı kaynaklar, grubun normlarının ya da sosyal uyumun tehdit altında olduğunu yansıtan bir unsur olarak görülür. Kalıp yargılar, bu sınırlı kaynaklara dair açıklamalar olarak gündeme gelir. Önyargılar, eyleme döküldüğünde, kalıp yargılara dayalı yanlış davranışlar ayrımcılığa dönüşebilir. Bu tür davranış, sadece bir grup üyeliği nedeniyle olumsuz ve zararlı eylemlerin sergilenmesiyle gerçekleşir ve buna ayrımcılık denir (Atakay, 2021: 455).

Önyargılar, önyargıyla yaklaşılan kişi ya da gruplarla aramıza fiziksel ya da sosyal mesafe koymamıza yol açan ve ayrımcılıkla yakından bağlantılı tutumlardır. Göregenli'ye (2012: 64) göre, ayrımcılık, esasen sosyal farklılıkları pekiştirmeye yönelik bir eğilimdir. Yani, gruba önyargılı bir yaklaşım, iç grup-dış grup ilişkilerini zorlaştırır. Bu durumda dış grup, sosyal ya da fiziksel olarak izole edilir ve bu durum sürekli hale gelir. Ayrımcılığı tetikleyen, farklı özelliklere sahip grupların toplumsal hiyerarşide 'alt' ve 'dezavantajlı' olarak konumlandırılmasıdır. Ayrımcılığı yaygınlaştıran ise, farklılıkların algılanma biçimleri, bazı özelliklerin diğerlerinden daha üstün olduğu inancı ve iktidarın 'fark' ve 'farklı' olana karşı tutumu, azınlıklara yönelik dışlayıcı ve ayrımcı ideolojik söylemlerdir.

Ayrımcılık, bireyleri ait oldukları gruplara göre etiketlememiz sonucu ortaya çıkar ve bu durum, belirli grupların üyelerine, grup üyeliğinden dolayı eşit davranmayı reddetmeye yönelik tutum, inanç ve davranışlarla kendini gösterir. Bir bireyin, dış gruba karşı

olumsuz tutumlar sergileyebilmesi ya da ayrımcılık yapabilmesi için, önce kendisini dış gruptan farklı bir grup üyesi olarak hissetmesi gerekir. Grup aidiyetleri, iç grup ve dış grup ayrımları, iç grup kayırmacılığı ve dış gruba yönelik ayrımcılıklar ortaya çıkabilirken (Tajfel, 1978: 71), bu davranışları ortaya çıkarabilmek için gerekli ve yeterli koşullar olarak kabul edilir (Turner, 1982: 34). Bireyler, ayrımcı tutumlar sergileyerek kendi iç gruplarını dış gruplardan daha yüksek statüde görme eğilimindedirler. Göregenli (2012: 64), ayrımcılığın var olan önyargılarla bağlantılı olduğunu belirterek, ayrımcılığa yol açan önyargıların, bireylerin varoluşlarından değil, yalnızca ait oldukları gruplara karşı geliştirdikleri olumsuz algılardan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Yapılan araştırmalar daha önce herhangi bir gruplaşma ve etkileşim olmasa da, bireylerin kendi iç gruplarına yönelik kayırmacılık yapabildiklerini ve dış gruplara karşı temelsiz olumsuz tutumlar gösterebildiklerini ortaya koymaktadır. (Turner ve Tajfel, 1979). Veriler, bireylerin yalnızca kişisel kimlikleriyle değil, aynı zamanda ait oldukları grupların üyeleri olarak değerlendirildiklerini ve bu kategorileştirme sonucunda ayrımcı davranışların şekillendiğini göstermektedir.

Kağıtçıbaşı (2014: 125) ayrımcılığı, bir grubun üyelerine sadece o gruba yönelik sahip olunan olumsuz tutumlar nedeniyle gerçekleştirilen olumsuz davranışlar olarak tanımlar. Göregenli (2012: 70) ise ayrımcılığı, bir gruba veya grup üyelerine karşı önyargılardan beslenen her türlü olumsuz tutum ve davranış süreci olarak görmektedir. Önyargılar ve ayrımcılık, bir gruba veya grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra, hor görme, hoşlanmama ve nefret gibi olumsuz duyguları içeren tutumları da beraberinde getirir. Önyargılar, bir kişiyi sahip olduğu kişilik özelliklerine göre değil, yalnızca grup aidiyeti temelinde değerlendiren bir tutumu ve kanaatleri ifade eder ve bu durum, o bireyi olumsuz davranışların hedefi haline getirebilir. Ayrımcılık, dış grup olarak tanımlanan 'öteki'ye yönelik davranışsal bir süreç olarak düşünülebilir.

Latince "prae" (ön) ve "judicium" (yargı) kelimelerinin birleşiminden türetilen önyargı, genellikle bir tutumu ifade eder. Önyargı, bir kişi, durum ya da olaya dair yeterli bilgi olmadan, bireylerin diğerleri hakkında oluşturduğu kanılar ve tutumlar olarak tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2014: 126). Brown (1995: 28) ise önyargıyı, bir grubun üyelerine yalnızca o gruba ait oldukları için aşağılayıcı sosyal tutumlar ya da olumsuz duygular beslemek, onlara düşmanca ve ayrımcı davranışlar sergilemek olarak açıklamaktadır.

Bilgin (2003: 41), önyargıyı peşin hüküm terimiyle eş anlamlı kullanarak, bir grubun üyelerine, grup aidiyetleri nedeniyle sergilenen olumsuz tutumların, gerçeklikten bağımsız ve peşin verilmiş bir hükmün sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Bilgin (1994: 97), önyargının bir açıdan daha önce ortaya konulmuş, yeterince olgunlaşmamış kanıtlara dayanmadan verilen bir peşin hüküm olduğunu ve bu tutumların genellikle bireylerden ziyade belirli bir gruba yönelik olduğunu belirtmiştir.

Cüceloğlu (2000: 53), önyargının iki ana bileşeni olduğunu belirtmektedir: Bir gruba ya da bireylere karşı olumsuz duygular beslemek ve insanları, onları tanımadan, grup üyeleri olarak yargılamak. Bu şekilde bir kişi, aynı koşullar altında olan iki bireye farklı davranışlar göstererek ayrımcı bir tutum sergileyebilir. Kağıtçıbaşı (2014: 128), önyargıları, insanlar akılcı düşünme ve kararlar verme yerine kısa yollar kullandıkları bir süreç olarak tanımlar. Önyargılar, kişilerin otomatik olarak elde ettikleri bilgilerle şekillenir. Göregenli (2012: 75) ise önyargıyı ayrımcılıkla ilişkili bir tutum olarak görür ve önyargıların, bu tutumla yaklaşan kişi ya da gruplardan sosyal veya fiziksel mesafe koymaya yol açtığını ifade eder. Sonuç olarak, önyargıların davranışa dönüşmesi, ayrımcılığı tetikler. Ayrımcılık, temelde sosyal farklılaşmayı yaratmaya yönelik olup, dış-grup üyelerine önyargılarla yaklaşılması nedeniyle iç ve dış grup ilişkilerini zorlaştırabilir ya da tamamen ortadan kaldırabilir. Dış grup, sosyal ve/veya fiziksel olarak uzak tutulur ve bu mesafe sürekli hale gelir. Önyargı, kişinin ait olduğu gruba dayanarak yapılır ve bu değerlendirme genellikle duygusal temele dayanır, tıpkı Bilgin'in (2003: 45) ifade ettiği gibi, peşin hüküm verme biçimindedir. Kişi, bireysel özelliklerine değil, grup aidiyetine göre değerlendirilir.

Göregenli (2012: 76), kalıp yargıları, bir obje ya da gruba dair bilgi eksikliklerini dolduran ve karar verme süreçlerinde kolaylık sağlayan önceden şekillendirilmiş izlenimler ve atıflar olarak tanımlar. Ayrıca, kalıp yargıların, sosyal gerçekliğin basitleştirilmiş bir biçimde tasvir edilmesi ve insanların bu gerçeklik hakkındaki sosyal ve zihinsel temsillerinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Kalıp yargılar, önyargının gruplara yönelik geniş kapsamlı inançları içeren bilişsel bir boyutudur ve belirli bir grubun üyeleri hakkında genelleştirilmiş inançlar dizisidir.

Önyargı ve ayrımcılık toplumsal yaşam içerisinde sıkça karşılaşılan bazı olgusal durumlardır. Farklı alanlarda, farklı görünümelerde ortaya çıkabilmektedir. Bu konuda tarihi malzeme pek çoktur. İnsanlık tarihi birçok önyargı ve ayrımcılık olaylarına sahne

olmuştur: cinsiyet, ırk, inanç ayrımı gibi. Farklı olaylarda ayrımcılığa ya da önyargıya maruz kalan insan bundan yakınmakta ancak bilinçli ya da bilinçsiz yakındığı olayın işleyeni olmaktan vazgeçememiştir. İnsan ben-sen, biz-siz ayrımını koymuş; kendi özelliklerini taşımayan birey ya da gruplara bakış açısını belirleyerek bu olayların süregelmesine neden olmuştur. Ayrımcılık ve önyargı genellikle birbiri ardına görülmekte ya da karıştırılarak birbirleri yerine kullanılmaktadır. Ancak her iki kavramda farklı durumlara işaret etmektedir. Önyargı kelimeden de anlaşılacağı gibi “önceden yargıya” varmaktır. Söz konusu burada bireyin eylemi değil, zihindeki düşüncedir. Zihinde var olan düşünce olumlu ya da olumsuz olabilir. Bireyler önyargıya genellikle olumsuz anlam yüklemekte; ancak kavram her iki özellikte de bulunabilmektedir. Ayrımcılık ise; olumsuz önyargının davranışa dönüşmesidir. Ancak her olumsuz önyargıda davranışa dönüşmez. Ayrımcılık farklı görünümelerde ortaya çıkmaktadır; bu bazen önyargı sahibi olduğu kişiden uzak durmaktan başlar, onu yok etmeye kadar gidebilmektedir. Bu durumu ortaya çıkaran unsurlar bireyin kültürel çevresi, ekonomik yapısı, aldığı eğitim ve en önemlisi ailedir. Önyargının varlığının toplumsal düzlemde genişliğini ifade eden birçok tanımdan birisi Budak’a aittir: “İrk, etnik, din, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi vb. ile tanımlanan bir grubun üyelerine yönelik çoğunlukla olumsuz düşmanca bir değerlendirme ve tutumdur” (Budak, 2000:572)

Önyargı, genellikle kalıpyargı ile karıştırılır. Ancak önyargı ve kalıpyargı, farklı ancak birbirini tamamlayan kavramlardır. Her ikisi de sosyal gerçekliği basitleştirerek tasvir etmeye yönelik bir süreç içinde yer alır. Hem kalıp yargılar hem de önyargılar, bireylerin sosyal ve zihinsel temsillerini şekillendirme işlevi görür. Kalıp yargılar, bir grup ya da obje hakkında bilgi eksikliklerini tamamlayarak, karar alma süreçlerini kolaylaştıran, daha önce oluşmuş izlenimler ve atıflar bütünü olarak zihinlerimizde şekillenen imgeler yaratır. Bu imgeler, dış dünyadaki nesnelerin gerçek özelliklerine benzer bir rol üstlenir (Göregenli, 2012: 23).

1.8. Göç

Göç, toplumsal bir varlık olarak insanın daha iyi bir yaşam koşuluna ulaşma gayretiyle gerçekleştirdiği bir hareketlilik ve tarih kadar eski bir deneyimdir. Bu nedenle göç olgusu, tarihsel süreçlere, dönemlere ve dolayısıyla toplumsal dönüşümlere tanıklık etmektedir (Şan ve Akyiğit, 2021). Yani göç olgusu, en genel anlamda bireyin bir

konumdan başka bir konuma olan hareketi olarak tanımlanabilmektedir. Ancak göçü tanımlarken, sadece bireylerin yer değiştirmesini değil, aynı zamanda bu süreçte karşılaştıkları sosyal, ekonomik, kültürel ve politik faktörleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Literatürde göç, genellikle bireylerin yaşam koşullarını iyileştirme arayışı ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yer değiştirmeleri üzerine odaklanmaktadır. Castles ve Miller (2009), göçü "bireylerin ekonomik fırsatlar, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yer değiştirmeleri" olarak tanımlamaktadır.

Diğer yandan, göç yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir süreçtir. Savaş, iç karışıklık, çevresel felaketler gibi dışsal faktörler, bireyleri göç etmeye zorlayabilir. Birçok çalışmada, göçün yalnızca ekonomik ya da kişisel nedenlere dayalı olmadığı, sosyal ve politik yapılarla da yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Sassen, 1998).

Göç, mülteci olma durumunu da kapsayan geniş bir kavramdır ve bireylerin yer değiştirmesi, sadece fiziki hareketlilikten öte, çoğu zaman güvenlik, kimlik ve haklar açısından da derin anlamlar taşır. Bu bağlamda, göç literatüründe mültecilerin korunması ve insan hakları gibi kavramlar da önemli bir yer tutmaktadır.

Göç kavramı, insanlığın var oluşu kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanoğlunun hikayesi, göçebe bir yaşam tarzı ile başlamış ve ardından tarım faaliyetleri neticesinde yerleşik bir hayata geçilmiştir. Dünyada tüm insanların yerleşik hayata geçmesi söz konusu olmamıştır; bazı gruplar ise göç etmeye devam etmiştir. Bireyler, yaşamları boyunca bazı nedenlerden dolayı farklı konumlara gitmişlerdir. Göç, temelde bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirme maksadıyla gerçekleştirdiği politik, sosyal ve ekonomik faktörlere dayalı bir harekettir (Castles ve Miller, 2009: 3).

Göç, bireylerin yaşamlarını ve toplumsal boyutlarını etkileyerek değişimlere neden olmaktadır. Göç, zaman, mekân ve kültüre göre farklılaşan dinamik bir süreçtir. Bu nedenle, göçün belirli tanımlara indirgenmesi zordur. Göç, araştırmacıların odaklandığı önemli bir kavram olup, literatür bu konuda oldukça zengindir. Castles ve Miller (2009:3), göçü, bireylerin ekonomik fırsatlar, eğitim ya da sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yer değiştirmeleri olarak tanımlamaktadır. Hammar (1989: 12) da benzer şekilde, göçün sadece bir yer değiştirme değil, aynı zamanda toplumsal entegrasyon süreçlerini de içerdiğini belirtmektedir. Ayrıca, Portes ve Rumbaut (2001: 45), göçmenlerin kalıcı ya da geçici olarak yeni bir toplumsal ve kültürel bağlama

entegrasyonlarını ele almışlardır. Lee (1996: 40), göçü, kişinin kalıcı veya yarı kalıcı olarak yer değiştirmesi şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlar, göçün yalnızca bireysel tercihler değil, toplumsal ve ekonomik yapılarla şekillenen çok daha karmaşık bir süreç olduğunu göstermektedir.

Demir (1997: 51) ise göçü, bireylerin yaşam sürelerinin bir kısmını veya tamamını geçirmek amacıyla gerçekleştirdikleri yer değiştirme olarak tanımlamaktadır. Uğuz ve diğerleri (2004: 387) ise göç sonrası yaşanan uyum sorunlarına odaklanmış ve göçü, bu sorunlara kaynaklık eden yer değiştirme olarak tanımlamışlardır. Özer (2004: 22), diğer araştırmacılardan farklı olarak, göç tanımında nüfus kavramına da yer vermiştir. Göç, toplumun yapısını kültürel, sosyal ve politik açıların tümünün etkili olduğu bir dönüşümü içeren nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır.

Göç, bireylerin ya da grupların, zorunlu nedenlerle veya kendi tercihleriyle yaşam alanlarını terk etmeleri sonucunda ortaya çıkan bir olaydır. Ekonomik, toplumsal veya siyasi nedenlerle yer değiştiren bireyler ya da topluluklar, gittikleri yere geçici veya kalıcı olarak yerleşmeleriyle göçü oluştururlar (Gündüz ve Yetim, 1996). Yalçın (2004: 13) göçün sebeplerine ek olarak ekolojik ve bireysel sebepleri de eklemekte ve göçü toplumsal ve kültürel bir biçimde konum değiştirme olarak tanımlamaktadır.

1.8.1. Göç Çeşitleri

Göç kavramı, yalnızca coğrafi konum değişikliği ile açıklanamaz. Göç, çok boyutlu ve küresel bir olgudur. Literatürde göç sınıflandırması konusunda bir birlik sağlanamamıştır (Castles ve Miller, 2009; Sassen, 1998; Vertovec, 2007). Göç, sadece coğrafi bir hareketlilik değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, politik ve kültürel faktörlere dayanan bir süreçtir. Bu nedenle göç olgusunun yalnızca coğrafi bir değişim değil, çok boyutlu bir kavram olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Castles ve Miller, 2009). Sassen (1998), küreselleşme ile göçün daha karmaşık hale geldiğini ve göçmenlerin toplumsal yapılarla entegrasyonunun zorlaştığını belirtir. Vertovec (2007) ise göçün sadece yer değiştirme değil, aynı zamanda toplumsal kimlikler ve kültürel etkileşimler üzerinde önemli etkiler yarattığını savunmaktadır.

Üner (1972: 65) göçü ülke sınırları üzerinden sınıflandırmış ve iç göç ile dış göç kavramlarına odaklanmıştır. Göç, çoğunlukla gelişmemiş bölgeden gelişmiş bölgelere

yapılırken, ülke içinde gerçekleşen hareketlilik iç göç olarak tanımlanır. İç göç, sanayileşme ve kalkınma süreçleriyle ilişkilidir. Üner'in sınıflandırmasında, iç göç bir ülke içinde gerçekleşen hareketliliği ifade ederken, dış göç ise ülke sınırları dışına yapılan yer değiştirmeleri kapsar.

İç göç hareketleri, Endüstri İnkılabı'yla başlayıp, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş ülkelere hız kazanmıştır. Türkiye'de ise bu durum, sanayileşme süreciyle birlikte köylerden kentlere yapılan göçle kendini göstermektedir. İç göçün hızlanması, bazı sorunları da beraberinde getirmiştir; işsizlik, barınma, çarpık kentleşme gibi olumsuz etkiler iç göçün sonuçlarındandır (Özdemir, 2008: 22).

Literatürde dış göç, beyin göçü, işçi göçü ve mübadele göçleri gibi çeşitli kategoriler altında incelenmektedir. Beyin göçü, uzmanlık alanlarında yetkin bireylerin daha iyi iş imkanları için başka ülkelere göç etmelerini ifade eder. İşçi göçü, iş gücü fazlası olan ülkelere, iş gücü azlığı olan ülkelere yapılan göçtür. Mübadele göçlerinde ise iki ülke arasında vatandaş değişimi söz konusudur. Ayrıca, zorunlu göç de bir göç türüdür. Zorunlu göç, bireylerin sosyal, dini, siyasi, ekonomik veya etnik baskılar nedeniyle yer değiştirmeleri durumunu ifade eder. Erbaş (2019: 63), bu tür göçün köle ticareti, sürgün, kitlesel yer değiştirme ve dinî, ırksal veya siyasi baskılar altındaki bireylerin durumlarını kapsadığını belirtmektedir. Bauman (2019: 13) ise zorunlu göçü şu şekilde tanımlar: "Evlerini ve değerli mal varlıklarını, keyfi şiddet düzeninin zorlamasıyla terk eden mülteciler, ölüm tehlikesi altındaki insanlardan kaçıp güvenli bir yer arayan bireylerdir. Bu durum, ekonomik göçmenlerin sabit göç hareketlerinin ötesindedir."

Bu tür göçler, çeşitli sosyal sorunlara yol açmaktadır. Savaş veya diğer sebeplerle göç eden bireyler, yaşadıkları yerin kimliğini kaybetmiş kişiler olarak tanımlanabilir. Her toplum, kültürel öğeleri temelinde bir istikrar geliştirmiştir. Ancak, istikrarlı topluma zorunlu göçmenlerin dahil olması, toplumsal istikrar konusunda kaygılara yol açar. Yabancılar toplumda ötekileştirilir ve kaygı verici olarak tanımlanabilir. Savaş, siyasal tercihler sonucu meydana gelen bir süreçtir ve bu tür kararların en belirgin sonucu mülteci sorunudur. Bireyler göç etmek zorunda kaldıklarında evlerini, yerlerini ve kültürel bağlarını kaybederler. Ulrich Beck'in ifade ettiği gibi, toplumsal sorunlara bireysel çözümler üretmek neredeyse imkansızdır ve bu çözümsüz görev artık bireylerin yükümlülüğüdür (Bauman, 2019: 50).

Gelişen teknoloji ile iletişim kanalları çoğalmaktadır ve dünya küresel bir köye dönüşmektedir. İletişim ve ulaşım olanaklarının artması, ülkeler arasındaki sınırları giderek daha geçirgen hale getirmektedir. Bu çerçevede, göç kavramının sadece iç ve dış olarak sınıflandırılması yetersiz bir yaklaşım olarak eleştirilmektedir.

Özkalp (1990: 42), göçü bireysel ve kitlesel olarak sınıflandırmıştır. Fichter (1991: 37) ise göçü istemli ve istemsiz olarak iki şekilde incelemiştir. İstemli göç, bireylerin istekleri doğrultusunda gerçekleştirdiği konum değiştirmeyi ifade ederken, istemsiz göç, bireylerin zorunda kalarak yer değiştirmesini ifade eder. Petersen (1996) ise göçü dört farklı şekilde sınıflandırmıştır. Aşağıdaki tabloda bu sınıflandırma açıklanmaktadır.

1	İlkel göç	İlkel göçün temelinde, doğa karşısında duyulan çaresizlik bulunmaktadır. İlkel göç, doğal kaynakların kullanımına, iklim koşullarına, su kaynaklarına ve doğal afetler gibi unsurlara bağlıdır. 2023 yılında Türkiye’de yaşanan deprem sonucu yaşanan hareket, ilkel göçtür.
2	Zorlama ile yapılan göç	Zorlama ile yapılan göçün temelinde, siyasal ve sosyal unsurlar bulunmaktadır. Bu göç türünde, toplumun hayatını tehlikeye sokan yönetim ya da egemen gruplardan kaçma fonksiyonu bulunmaktadır. Bu fonksiyonlar sonucu birey kısmen irade gösterebilir ya da direkt göçe zorlanabilir.
3	Serbest göç	Planlı olarak, belirli bir amaca ulaşmak için gerçekleştirilen göç hareketidir. Birey yaşamını daha iyi sürdürmek için konum değişikliği yapmaktadır. Beyin göçü bu duruma örnektir.
4	Kitlesel göç	Kitlesel göç, serbest göçün devamı niteliğindedir. Serbest olarak başka bir ülkeye göç eden kimseler, memnuniyetlerini dile getirirler. Ardından hemşerilik bağları ile kaynak ülkeden alıcı ülkeye doğru toplu göçler başlar.

Tablo 4: Petersen Göç Sınıflandırması

Kaynak: Petersen, W. (1996). A general typology of migration. In R. Cohen (Ed.), *Theories of migration* (pp. 3–13). Edward Elgar Publishing Limited.

Özcan (1998: 47) göç kavramını incelerken, göçün amacına ve miladına odaklanmıştır. Bu doğrultuda; geçici göç, transferler, uzun dönem göçler ve göçmen olmayanlar olarak

sınıflandırma yapmıştır. Kısa vadeli konum değiştirmeler geçici g, bireylerin mesleki açıdan konum değiştirmelerini transferler, uzun vadeli konum değiştirmeler uzun dönem g ve g etmemiş fakat olasılığı bulunan bireyler ise göçmen olmayanlar olarak açıklanmaktadır. Aşağıdaki tabloda, araştırmacıların farklı g sınıflandırmasına yer verilmiştir.

Araştırmacı	G sınıflandırması
ner (1972)	İ g, dış g
zkalp (1990)	Bireysel, kitlesel
Fichter (1991)	İstemli, istemsiz
Petersen (1996)	İlkel g, zorlama ile yapılan g, serbest g, kitlesel göç
zcan (1998)	Geçici g, transferler, uzun dönem gler ve göçmen olmayanlar

Tablo 5: G Sınıflandırması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ner (1972) yapmış olduğu sınıflandırma, gn genel karakteristiklerini anlamak adına genel bir ereve sunmaktadır. zkalp (1990), g bireysel ve kitlesel olarak incelemiştir ve bu sınıflandırma, göç hareketinin leği zerine odaklanıldığını göstermektedir. Fichter (1991) istemli ve istemsiz sınıflandırması, bireyin g motivasyonuna odaklanmıştır. Petersen (1996), yapmış olduğu sınıflandırmada açık bir biçimde, g dinamiklerine vurgu yapmaktadır. zcan (1998) ise yapmış olduğu sınıflandırmada, gn süresine ve niteliğine odaklanmaktadır. Araştırmacıların yapmış oldukları sınıflandırmalar, gn farklı dinamiklerini anlamak için çeşitli perspektifler sunmaktadır.

1.9. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı

Göçmenlik, genel bir kavram olup, bireylerin çeşitli sebeplerle başka bir ülkeye yerleşmelerini ifade etmektedir. Göçmenler, ekonomik fırsatlar, eğitim, sağlık gibi gerekçelerle hareket edebilmektedirler. Mültecilik ise bir statü olup, bireyler zulüm veya ciddi tehlike altında oldukları için başka bir ülkeye sığınan kişileri tanımlamaktadır. Her mülteci ve sığınmacı göçmen olmakla birlikte, her göçmen mülteci ya da sığınmacı değildir. Göçmenler, gittikleri ülkede ikamet izniyle kalabilmektedirken, mülteciler genellikle uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerdir. Sığınmacılık, mülteci statüsüne sahip olma talebinde bulunan bireylerin durumunu ifade etmektedir; yani bir geçiş aşaması olarak değerlendirilebilmektedir (Haddad, 2008).

Mültecilik, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 1951 tarihli kuruluş tüzüğünün, 1967 Protokolü ile güncellenen ifadesine göre; “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve anavatanının korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler (mülteci)” olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 1998). Mültecilerin hukuki statüsünü düzenlemek amacıyla 1951 yılında kabul edilen Cenevre Sözleşmesi, zorunlu göç nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin korunmasını ve statülerinin belirlenmesini hedefleyen Birleşmiş Milletler (BM) tarafından onaylanmıştır (BMMYK, 1998).

Göç alanında yapılan çalışmalarda, göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının sıkça kullanıldığı ve bazen birbirlerinin yerine tercih edildiği görülmektedir. Literatür tarandığında, göç sürecinin sadece bir konumdan başka bir konuma hareketi kapsamakta olmayıp, bireylerin göç süreci boyunca ve sonrasında hayatta kalabilmek için büyük bir çaba sarf ettikleri vurgulanmaktadır (Castles ve Miller, 2009; Sassen, 1998). Göçmenlik teorik olarak mültecilik ve sığınmacılık kavramlarını kapsamakta olup, her mülteci göçmen olmakla birlikte, her göçmen mülteci değildir.

Mülteci statüsündeki bireyler, göçmen ve sığınmacılara göre daha geniş haklara sahiptir. Göçmenler ve sığınmacılar gerektiğinde sınır dışı edilebilirken, mülteci statüsünde bulunan bireyler için bu durum genellikle söz konusu değildir. Ancak, uluslararası koruma statüsü sahipleri belirli şartlar altında, örneğin kamu düzeni veya ulusal güvenlik gerekçesiyle sınır dışı edilebilirler. Bu durum, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 58. ve 85. maddelerinde açıkça belirtilmektedir (6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.9.1. Göçmen

Göçmen kavramının uluslararası düzeyde kesin bir tanımı bulunmamaktadır. TDK'ya (2022) göre, göçmen, kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye yerleşmeye giden kişi, aile veya topluluktur. Diğer yandan, Göç Terimleri Sözlüğü'ne (IOM, 2019) göre göçmen, maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmeyi ve gelecek beklentilerini arttırmayı amaçlayarak başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden birey ve aile üyelerini tanımlar.

Göçmen kavramı genellikle “bireysel refah” adına, herhangi bir zorlama unsuru olmadan, bireyin özgür iradesiyle göç etmeye karar vermesi olarak açıklanmaktadır. Göçmen kavramı maddi ve sosyal yaşamı iyileştirmek için, kendileri ya da ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak adına başka bir konuma göç edenleri kapsayan bir kavramdır. Varyemez (2006) göçmen kavramını, mevcut olduğu yerleşim yerini terk eden, başka bir kültürün egemen olduğu topluma dâhil olan birey olarak açıklamaktadır. (Varyemez, 2006:25).

Göçmen ve mülteci statüsünde bulunan bireylerin hakları yasalar önünde farklılık göstermektedir. Göçmenliğin temelinde, “bireysel refah” bulunmaktadır ve herhangi bir zorlama unsuru yoktur. Mültecilik ise, tehlikeli ve zorlayıcı unsurları bünyesinde barındıran bir kavramdır. Ekonomik nedenlerle göç eden bireyler, mülteci statüsünde olmadıkları için 1951 Sözleşmesi'yle sağlanan haklardan ve uluslararası korumadan faydalanamazlar.

1.9.2. Mülteci ve Mültecilik Statüsü

14. y.y.'da Kutsal Roma Germen İmparatorluğu parçalanması Avrupa'da önemli bir siyasi değişim başlatmıştır. Bu dönemde “Fransa, Almanya; Anglo Saksonların birleşmesiyle İngiltere, Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yaşanan din savaşları sonucu İspanya'da ilk ulus devletler oluşmuştur”. Ardından Hollanda, İsveç gibi devletler ile çok uluslu devlet meydana gelmiştir. Bu durum, Avrupa'da köklü değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Sömürgecilik faaliyetleri sonucunda, küçük Avrupa ülkeleri göçle ilgili yeni politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede, 14. y.y.'da sınırlar arası geçiş izin belgeleri ve izin belgesi niteliğinde olan mektuplar ile yapılmıştır. Bir taraf; Katolik Fransız, Protestan Alman, İsveçli, Hollanda, diğer taraf; Alman Katolik Devletleri, Habsburglar, İspanya olmak üzere, 1648 yılında Westphalia Barışı ile Avrupa'da özgür devletler ortaya çıkmıştır (Erözden, 1997: 12).

16.y.y.'da reform ile birlikte mezhep savaşları yaşanmış, ardından göç unsuru gündeme gelmiştir. 1598 yılında Nantes Fermanı kabul edilmiş ve Protestanların, Katoliklerin eşit haklara sahip olduğu açıklanmıştır. Yaşanan din savaşları neticesinde, Nantes Fermanı, 14.Louis tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Protestanlar vatanlarından sürülmüştür. Dolayısıyla hiçbir yasal hakları bulunmayan ve üstelik illegal bir duruma düşen çok sayıda Protestan Fransa'yı terk ederek İngiltere, Hollanda, Almanya, İsviçre, Amerika,

Güney Afrika ve Rusya gibi ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Böylece mültecilik kavramı Avrupa'da ilk kez tanımlanmıştır. (Weiss, 1878, akt. Adibelli, 2011)

17.y.y.'da pasaport kavramı hayat bulmuştur. Sanayi devriminin İngiltere'de başlaması ve ucuz iş gücü talebinin artması, yabancı uyruklu işçilerin göçünü teşvik etmiştir. Sanayi ve milliyetçilik eğilimleri paralel bir biçimde güçlendiğinde, bu yabancı uyruklu bireylere karşı çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır (Hobsbawn, 1996: 214).

Amerika'daki 13 Koloni, uzun yıllar boyunca Avrupa'dan gelen göçmenler ve dünyanın farklı bölgelerinden getirilen işçi ya da kölelerden oluşmuş olup, İngiltere'nin uygulamak istediği vergi sistemine karşı direniş göstermiştir. 1774 Philadelphia Kongre'sinin ardından, İngiltere'ye savaş ilan edilmiştir. Bu kongrede alınan temel kararlar arasında, İngiltere'nin sömürsünün sona erdiğini kabul eden Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ve İnsan Hakları Bildirisi'nin onaylanması bulunmaktadır. Bu bildirgeler doğrultusunda, 1787'de bağımsızlıklarını ilan eden 13 Koloni, Amerika Birleşik Devletleri'ni oluşturmuştur (Newins ve Commager, 2005: 44).

1858 yılında pasaportun yalnızca, İngilizlere verilmesine karar verilmiştir. Pasaportun günümüzdeki işlevi doğrultusunda ilk kullanımı İngilizlere aittir. 1870 yıllarında Sanayi devriminin ilk aşamasının sonu olarak görülen dönem, beraberinde küreselleşme olgusunu hızlandırmıştır. Küreselleşmenin hızlanması ile birlikte, sosyalizm ortaya çıkmış, ardından milliyeti temsil eden pasaportlar kullanılmaya başlanmıştır (KÖOSGBİD, 2004: 13).

20.y.y.'da savaş teknolojisi gelişmiş bir haldedir. Toplumlar pek çok savaşa tanık olduğu için, beraberinde sığınmacılar ve mültecilerin sorunları, uluslararası bir hukuk meselesi haline bürünmüştür. 21. yüzyılda savaşlar ve toplumsal çatışmalar sonucunda meydana gelen göç hareketleri, ilticanın uluslararası bir sorun olarak gündeme gelmesine sebep olmuştur. İltica üzerinde sosyal, hukuki çözümler bulunması adına, ortak fikirler üretilmiştir. Ulusal azınlıkların korunmasına yönelik uluslararası bir koruma önerisi sunulmuştur. Görünüşte insani bir yaklaşım olarak kabul edilebilecek bu öneri, esasen Avrupa'da zorlukla şekillenen sınırların ve düzenin sürdürülmesini amaçlamaktadır. Azınlıklara vatandaşlık hakkı tanındığı takdirde, bu sorunun önüne geçilebileceği düşünülmüştür. Bu dönemde iltica hakkı, sosyal ve ahlaki bir problemdir. Egemen devletler, iltica hakkını egemenlik unsuru olarak değerlendirmişlerdir (Odman, 1995:19).

Bu anlamıyla da Beter (2006), mültecilerin bazen piyon bazen sermaye olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bugünkü Birleşmiş Milletler'in temelleri, 1920'de yürürlüğe giren Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'ne dahil edilen Milletler Cemiyeti'ne dayanmaktadır. Bu organizasyonun içinde, Mülteci Konseyi de yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda iki dünya savaşı sürecinde, mülteciler için farklı amaçlarla oluşturulmuş kurumlar bulunmaktadır.

1921	Mülteciler Yüksek Komiserliği
1931-1938	Nansen Uluslararası Mülteci Ofisi
1933-1938	Almanya'dan Gelen Mülteciler için Yüksek Komiserlik
1939- 1946	Mülteciler için Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği
1938-1947	Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi

Tablo 6: Mülteciler İçin Farklı Amaçlarla Kurulmuş Kurumlar

Kaynak: Doğan, N., Süleymanoğlu Kürüm, R., Bekaroğlu, E., ve Cin, M. (2021). *İstanbul göç araştırması 2020*.

Literatürde yapılan incelemelere göre, IOM (2009) mülteciliği iki farklı şekilde tanımlamıştır.

- IOM yapmış olduğu ilk mültecilik tanımında, mülteci sözcüğünün genel anlamına yer verilmiştir. Bu tanım Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'de (1951)' de bulunduğu şekilde; “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişiler” şeklindedir. (IOM, 2009).

- IOM, yapmış olduğu ikinci mültecilik tanımında, hukuki bir tanım yapmaktadır. Bu tanımda, “BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya 1967 Protokolü'ne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi” ifadesi kullanılmaktadır (IOM, 2009).

Mülteci kavramı, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde de tanımlanmıştır. Sözleşmeye göre, mülteci; “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan

ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişileri” ifade etmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, Madde 61/1). Ancak, 1967 Protokolü ile bu tanım sadece Avrupa ile sınırlı kalmayıp tüm dünyada meydana gelen olaylar için de geçerli hale getirilmiştir (BMMYK, 1998).

Bu tanımlar, mülteci ve göçmen arasındaki farkı belirgin bir şekilde ortaya koymamaktadır ve bu durum, tanımın daha geniş bir kişiye hitap etmesine neden olmaktadır. Mültecilik yalnızca gerçek zulümden değil, zulme uğrayacağına dair bir korku duygusuyla da elde edilebilen bir statü olarak tanımlanabilir. Korku ise bir duygu olduğu için, her birey farklı biçimlerde algılayabilir. Bu nedenle mültecilik tanımlarında bulunan zulüm korkusu, belirsizliklere yol açabilmektedir. Zulüm kavramının anlamı, her bireyde farklı biçimlerde anlaşılabilir (Çiçekli, 2009).

Mülteciler için en önemli unsur, göç ettikleri ülkenin güvenli olmasıdır. Mültecilik, aynı zamanda tercih değil, zorunluluk sonucu meydana gelen bir durumdur. Mülteciler, göç ettikleri ülkelere yasa dışı yolla ulaşırlar dahi, durumlarını açıkladıkları takdirde herhangi bir hukuki yaptırımla karşılaşmazlar. Mülteciler yalnızca güvenlik ve kamu düzeni gerektirdiği durumlarda sınır dışı edilebilirler. Ancak, mülteciler özgürlüklerinin ve hayatlarının riske girebileceği ülkelere gönderilemezler. Cenevre Sözleşmesi’ne göre mültecilik statüsü, aşağıdaki durumlarda verilmez (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 1951):

- Barışa karşı suç, savaş suçu ya da uluslararası belgelerdeki tanıma göre insanlık suçu işleyenler,
- Mülteci başvuru yaptığı ülke dışında siyasi olmayan önemli bir suç işleyenler,
- Birleşmiş Milletler ’in ilke ve hedeflerine aykırı eylemlerde bulunanlar.

1.9.3. Sığınmacı

Sığınmacılar, literatürde, mülteci statüsü için başvuruda bulunmuş ve başvurularının sonucunu bekleyen bireyler olarak, ulusal ve uluslararası yasal çerçeveler içinde tanımlanmaktadır. Eğer başvuru reddedilirse, söz konusu bireyler ülkeyi terk etmek

zorunda kalır ve insani ya da benzeri nedenlerle kalmalarına izin verilmezse, diğer düzensiz göçmenler gibi sınır dışı edilmeleri mümkündür. (IOM, 2009).

1.10. Göç Kuramları

Göç kuramları, bir bireyi göç etmeye zorlayan nedenler üzerinden açıklanabilmektedir. Bireyi göç etmeye zorlayan unsurlar mikro ve makro olarak sınıflandırılabilir. Mikro unsurlar, bireysel düzeyde, kendi kararı ile yapılan göçtür. Makro unsurlar ise, bireyin iradesi bulunmadan gerçekleştirilen göçtür. Devlet politikalarıyla, ekonomik, politik unsurlar neticesinde bu görüşler yaşanmaktadır. Makro ve mikro düzeydeki unsurlar arasında belirgin bir fark oluşturmak mümkün değildir. Örnek olarak ekonomik kriz ortamında birey sıkıntı yaşamadan göç etmek isteyebilir. İki ülke arasında anlaşmalı yapılan göçlerde bu duruma örnek verilebilir. Makro ve mikro unsurların yanında, mezo unsurlardan da bahsetmek mümkündür. Mezo unsurlar, ne makro kadar yapısal ne de mikro unsurlar kadar bireyseldir. Örneğin, “İstanbul’da tanıdıklarım var. Bende orya göç ederim” diyen bireyin göçü kurum bazlı olduğu için mezo unsurlar bağlamında incelenmektedir.

1.10.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Ravenstein, yapmış olduğu çalışmada, William Farr’ın göç ile alakalı görüşlerini yanlışlamayı amaçlamıştır. Farr (2005), “göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı bulunmadan yürüdüğünü” ifade etmektedir. Ravenstein ise göç sürecinin genel geçer kanunlarını bulmayı hedeflemiştir. Ravenstein, 1871 ve 1881 yılına ait İngiliz nüfus sayımını kullanarak yaptığı araştırmada, yedi göç kanunu ortaya koymuştur. Bu kanunlar, literatürdeki diğer çalışmalara temel oluşturmuştur. Çünkü Ravenstein, 1885 yılında yayınlanan çalışması, ilk göç kuralları olarak bilinmektedir. Ravenstein, yapmış olduğu çalışmanın kuramsal temelleri endüstrileşme ve kentleşme olgularıdır. 19. Yüzyılın son yarısında yaşanan değişimler, çalışmanın temel dinamiğini oluşturmaktadır. Endüstriyellemenin etkisiyle gelişen ulaşım altyapısı ve artan istihdam fırsatları, halkın Avrupa’nın iç bölgelerine doğru göç etmesine neden olmuştur. Ravenstein, göç dalgası zamanında yapmış olduğu çalışmanın kuralları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

1	Göç ve mesafe	Ravenstein, göçü yakın ve uzak mesafeli göç olarak ikiye ayırmıştır. Göçmenlerin çoğunluğu, genellikle kısa mesafelerdeki bölgelere göç etmektedir. Bu kısa mesafeli göçler beraberinde göç dalgaları yaratırlar. İş imkanları ile bağlantılı olarak göçler, sanayi merkezlerine ve ticaret merkezlerine doğru yapılmaktadır.
2	Göç ve basamakları	Üretim ve ticaret faaliyetlerinin artmasıyla birlikte, kırsal alanlardaki nüfus kaybı, uzak bölgelerden gelen göçmenlerle dengelenmekte ve bu durum birbirini takip eden etkiler doğurmaktadır.
3	Yayılma ve emme süreci	Toplum arasında göç yayılmaktadır. Yayılma ve emme süreçlerinde, deneyimlerin transferi ve ortak bir amaca yönelme söz konusu olmaktadır. Göçmenlerin Temel amacı kentte gelişen ekonomi ve ticari faaliyetlerden kay almaktır. Emme süreci ise, nüfusun emilimine karşılık gelmektedir. İhtiyaç duyulan iş gücünün sağlanması ve sanayinin göçmenleri boşta bırakmamasına karşılık gelmektedir.
4	Göç zincirleri	Ravenstein, göçün zaman içinde zincirleme bir şekilde yayıldığını belirtmektedir. Her göç hareketi, başka bir göçü tetikleyerek bir göç dalgasının oluşmasına neden olur.
5	Doğrudan göç	Ravenstein, bu kanunda, doğrudan ve uzun mesafeli göçten söz etmektedir. Uzun mesafeli göç eden bireyler çoğunlukla büyük ticaret ve sanayi merkezlerine yönelir, hedefleri ise genellikle şehirlerde yerleşmektir.
6	Kır ve kent yerleşimcileri farkı	Kentte yaşayan bireyler, kırsal kesimdeki bireylere kıyasla daha az göç etme eğilimindedir. Kırsal yaşayanların hareketliliği, kentte yaşayanlara göre daha fazladır.
7	Kadın-erkek farkı	Bu kanuna göre erkekler uzun mesafeli göç etmeye yatkındırlar. Kadınlar ise daha çok kısa mesafeli göç eğilimindedirler.

Tablo 7: Ravenstein Göç Kanunları

Kaynak: Yalçın, C. (2004). Göç sosyolojisi. Anı.

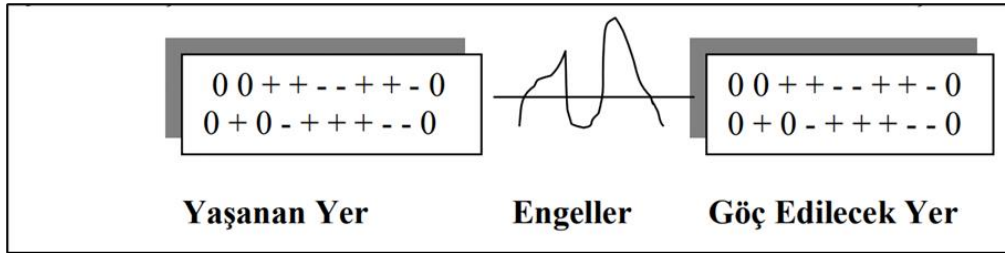
Ravenstein, ilk dört kanunda basamaklı ve zincirleme göçten söz ederken, beşinci kanunu doğrudan uzun mesafeli ve basamaksız bir göç olarak tanımlamaktadır. Bu beş kanunda, temelde iki farklı göç modeline değinilmektedir. Birinci model, basamaklı, kısa mesafeli ve zincirleme göçü ifade ederken, ikinci model basamaksız, uzun mesafeli ve sanayi merkezlerine doğru yönelen göçü tanımlar (Yalçın, 2004: 73).

1.10.2. İtme Çekme Kuramı

İtme çekme kuramının temelleri 1966 yılında, Everett Lee tarafından atılmıştır. Kurama, araştırmacılar tarafından katkılar yapılmıştır. Lee, göç alanında yapılan çalışmaların çoğunluğunun Ravenstein'in çalışmalarına atıfta bulunduğunu ifade etmiş ve yapmış olduğu çalışmada, göçmenden daha çok göçe odaklanmıştır. Ayrıca kuramda göçmenlerin göz ardı edilmemesi gerektiği de belirtilmiştir. Lee, göç üzerine yaptığı çalışmada, göçü etkileyen itici ve çekici faktörleri tanımlamış ve göç sürecini başlatan dört önemli unsuru belirlemiştir;

1. Yaşanılan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yer ile ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler.

Bir kişinin başka bir yere göç etme kararını etkileyen ekonomik, kültürel, ailevi, sosyal ve diğer kişisel sebepler, yaşadıkları yerle ilgili faktörlerden ortaya çıkmaktadır. Gidilmesi planlanan yerle ilgili faktörler, örneğin çocuklu bir aile için eğitim olanakları çekici bir unsurken, çocuksuz bir aile için bu durum herhangi bir cazibe taşımaz. Bu çerçevede eğitim imkanı çekici bir faktördür. İşe karışan engeller; uzaklık bu noktada önemli bir husustur. Yapılan yolculuğunu zorlu ve tehlikeli olması, engellerdendir. Yakın bir bölgeye göç ediliyorsa, risk azdır. Göç sürecine etki eden engeller hem mikro hem de makro boyutlarda farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Hukuk, sosyal belirsizlik, göç mesafesi, ulaşım harcamaları gibi faktörler, mikro unsurlar arasındadır. Ülkelerin belirlemiş oldukları katı göç kanunları, makro unsurlar arasında yer almaktadır. Bireysel faktörler; mikro unsurlar bulunmaktadır, yarı anlamda makro unsurları da bünyesinde barındırır. Aşağıda, yaşanılan ve gidilecek yerle ilgili faktörler ile bunların birbirleriyle nasıl etkileştiği gösterilmektedir.

Şekil 1: Yaşanılan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi

Kaynak: Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 73.

Hem mevcut yerin hem de hedeflenen yerin çekici ve itici yönleri bulunmaktadır. Bu faktörler, birbirini tamamlayarak bir bütünlük oluşturur. Yukarıdaki şekilde, "0" nötr, "+" olumlu ve "-" olumsuz faktörleri temsil etmektedir. Olumlu faktörler, göçü çekme anlamına gelirken, olumsuz faktörler göçü engelleyen faktörlere işaret etmektedir. Bu etkileşim, yaşanılan ve gidilecek yerin olumlu ve olumsuz faktörlerinin, itici ve çekici faktörlerin birleşimiyle bir bütünlük yaratmaktadır.

1.10.3. Petersan'ın Beş Göç Tipi

William Petersen, her bireyin aynı olmadığını ve göçün doğal bir olgu olmadığını belirtmektedir. Petersen, 'Eğer herkes eşitse, o zaman bazı insanlar neden göç ederken, diğerleri etmez?' (Petersen, 1958: 258) şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, itme ve çekme faktörlerinin arkasındaki unsurları açıklamaya çalışmış ve bireysel ve sınıfsal farklılıkları göz önünde bulundurarak dört farklı göç türü tanımlamıştır.

1. İlkel göçler: doğal çevrenin yaratmış olduğu itme etkisi ile meydana gelen göçler, ilkel göçler olarak adlandırılmaktadır.
2. Zoraki ve yönlendirilen göçler: Petersen, ilk göç tipinde doğanın etkisiyle oluşan baskıyı ayırt edici unsur olarak alırken, zoraki göç ve yönlendirilen göç gibi ikinci ve üçüncü tiplerde ise sosyal faktörlerin yarattığı baskıyı vurgulamaktadır. Bu göçler, sosyal sebeplerden kaynaklanmaktadır. Petersen, iki tür göçten bahsetmektedir. Göçe tabi tutulan topluluk, ilk durumda göç sürecini neredeyse kendi kontrolüne alabilirken, ikinci durumda ise süreç, topluluğun iradesinin dışında, tamamen dışsal faktörlerle şekillenmektedir.
3. Serbest göç: bu göç türünde bireysel unsurlar ön plandadır. Göç kararını birey verir, şayet işçi başka bir ülkeye gidecekse herhangi bir işçi anlaşması bulunmamalıdır. Göçmen, göç kararı konusunda kesin ve kararlı bir tutum sergilemektedir.
4. Kitlesele göç: Serbest göçler, kitlesele göçün gerçekleşmesine zemin hazırlar. Öncü göçmenler, kendi deneyimlerini paylaşarak zincirleme bir göç hareketinin başlamasına neden olurlar. Ulaşım ve iletişim kanalları ile öncü göçmenler, kurdukları ağlar aracılığıyla yeni göçmenlere göç etmeleri için cesaret verir ve kitlesele göçü başlatabilirler.

1.10.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bireylerin göç kararlarını ve bunlara etki eden faktörleri mikro düzeyde irdeleyen kuram kesişen fırsatlar kuramı olarak tanımlanmıştır. Stouffer, 1940 yılında bu kuramı ortaya koymuştur. Stouffer, kuramda gidilecek konum ile bireyin arasındaki mesafenin, göç kararı üzerinde belirleyici bir rol oynadığından bahsetmektedir. Kesişen fırsatlar kuramına göre, iş imkanlarının çokluğu ve göç mesafesini kısalığı, göçe yönelen bireylerin sayısını arttırıcı faktörlerdendir. Ekonomik nedenlere dayalı göç ve işçi göçü ile ilgili araştırmalarda bu durum sıklıkla dile getirilmektedir. Kuramın literatürdeki önemi, göç sürecinde karşılaşılabilecek zorlukları dikkate alarak göçü değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. (Stouffer, 1940: 846).

1.10.5. Merkez Çevre Kuramı

Merkez-çevre kuramı, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank ve Samir Amin gibi teorisyenlerin katkılarıyla şekillenmiştir. Bu teori, dünyanın merkez ve çevre olarak ikiye bölündüğünü ve bu iki yapının ekonomik olarak birbirine bağlı bir şekilde işlediğini öne sürmektedir. Merkez ülkelerin, çevre ülkelere ham madde ve iş gücü sebebiyle ihtiyacı bulunmaktadır. Merkez ve çevre ülkeler birbirlerine bağımlıdırlar (Wallerstein, 2000: 564). Göçün yönü, az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelere (çevreden), gelişmiş kapitalist batı ülkelerine (merkeze) doğrudur. Çevre ülkelerin ekonomileri temelde, merkez ülkelere bağlıdır. Bağımlılık okulu, denge kuramını eleştirir ve Batı'nın modernleştirme, küreselleşme, demokratikleşme gibi farklı kavramlar ile sömürü düzenini devam ettirdiğini ifade eder. Bağımlılık okulu, göç veren ülkenin emek bakımından fakirleştiğini ifade etmektedir. Merkez ülkeler, beyin göçü toplarlar. Sonuç olarak Bağımlılık okulu, göç veren ülke, insan gücü ve emek açısından sürekli olarak fakirleştiğini, kaynaklarını küçük ettiğini belirtmektedir (Wallerstein, 2003: 87).

1.10.6. Göç Sistemleri Kuramı

Göç durumu mevcut ise, mutlaka her iki konumdaki ülke arasında tarihsel ve ekonomik bir bağ bulunmaktadır. Kuram, göç gerçekleşmeden önce iki ülke arasında bağ olduğundan bahsetmektedir. Kuram ekonomik ve politik temelli oluşturulmuştur. İki ülke arasındaki bağ, yakınlık ve uzaklık bağlamı sonucu oluşmamıştır. Bu bağın temeli, kolonyal döneme ve kolonyal ilişkileri, ticari ve mali ilişkileri, politik nüfuz ve kültürel

bağlara dayanabilmektedir. Aynı zamanda bağın temeli askeri işgale de dayanabilmektedir. Göç sistemleri kuramı bağlamında, Türkiye ve Almanya arasındaki ilişki, bu tür göç sistemlerine bir örnek olarak gösterilebilir (Castles ve Miller, 1998:24). Makro yapılar, kurumsal unsurlar olarak, dünya genelindeki göç hareketlerini etkileyen temel faktörlerdendir. Bununla birlikte, göçmenlerin yerleştirilmesi ve geçim şartlarıyla ilgili ilişkileri de kapsar. Mikro yapılar, göçmenlerin kendi aralarındaki ilişkileri, inançları ve davranışlarını içermektedir. Mikro yapılar, göçmenlerin yerleştikleri yerlerdeki sosyal entegrasyon ve yaşam koşullarıyla ilgili zorluklarla başa çıkabilmek için oluşturdukları informal ağlara dayanmaktadır. Faist (2003: 83), göç sistemleri kuramının üç ana özelliğini şu şekilde belirlemiştir.;

1. Göç hareketi, tek seferlik değildir. Göç hareketi sürekli kendini zincirleme gibi yeniler.
2. Göçün ülkeler arasındaki bağlantıların varlığına dayandığını belirtir. İnsanların göç edeceklerin konumları, özgürce seçmelerinden çok en az iki ulus devlet arasındaki bir bağın sonucu ortaya çıktığını belirtir.
3. Hemşerilik ağları, etnik yurtdışı toplulukları, göçmenlerin kendi kurdukları ağlar ve örgütler toplumsal ağ kuramını destekler.

Faist, göçmenlerin göçmenlik durumlarını temel araştırma konusu yaparak, mikro düzeyde bir yaklaşım benimsemiş ve göçmen ağları üzerinde yoğunlaşmıştır.

1.10.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler ağı kuramı, göçmenlerin gittikleri ülkede kurdukları sosyal ağlar ile göç veren ve alan ülkeler arasında süreklilik arz eden karşılıklı etkileşime odaklanır. Kurulan ilişki ağları, zamanla her iki ülkede daha katmanlı hale gelir ve çeşitli boyutlara doğru gelişir. Kuramda, göçmen ağlarının varlığının göçü destekleyerek potansiyel göçmenlere olumlu bir güç sağladığı vurgulanmaktadır. Kurulan ilişkiler ağları, göçün ekonomik ve sosyal maliyetlerini düşürmektedir. "Göçmen ağlarının varlığı, göç edilen ülkede ekonomik yüklerin azalmasına, yardımlaşma mekanizmalarının işlemesine ve bürokratik süreçlerin hızlanmasına yardımcı olur (Crips, 2006: 7).

1.11. Entegrasyon

Entegrasyon, göç eden toplulukların, yerleştikleri toplumlarla uyum içinde yaşamalarını ve toplumsal düzeni kolaylaştırmalarını amaçlayan bir kavramdır. Entegrasyon kavramı, Latince “integratus” kelimesinden türetilmiştir. 19. yüzyılda, entegrasyon "birçok parçayı birleştirerek bütün haline getirme" anlamında kullanılmıştır. 20.yüzyılda, bu kavram "farklılıklar içinde bir arada var olma" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. (Topçu ve Büyükbeşe, 2020: 46).

Fransa'nın en yaygın kullanılan sözlüğü Le Robert (2022) entegrasyonu "yeni unsurların sisteme eklenmesi" olarak açıklar. Kavramın bir diğer anlamı ise "bir topluluğa, sosyal gruba (birey veya grubun) asimilasyonu"dur. Göç terimleri sözlüğünde (2009) entegrasyon kavramı şu şekilde belirtmiştir;

“Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur”.

1989 yılında entegrasyon konusunda Fransa’da ilk defa, Entegrasyon Yüksek Konseyi kurulmuştur. Konsey tarafından entegrasyon, şu şekilde açıklanmıştır;

“Tüm kadın ve erkeklerin topluma tam katılımlarını sağlamağı içerir; bu kadın ve erkekler topraklarımızda kalıcı olarak yasayacaklara hitap eder ve bu kişiler hiçbir art düşünce taşımadan bilhassa kültürel özgüllüklerin var olduğunu kabul ederek bunu yaparlar ve 8 toplumsal dokumuzun ahengimizi temin etmek maksadıyla hak ve ödevlerde eşitlikte benzerliklerle yakınlıkları vurgularlar” (Güler, 2020: 41).

2019 yılında yayınlanan Uluslararası Göç Örgütü’nün göç terimleri sözlüğünde, sosyal uyum kavramının tek bir evrensel tanımı olmadığına dikkat çekilmektedir. Bu durum genellikle sevgi, barış, hoşgörü kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Uyum konusunda, toplumun çeşitliliğine değer atfedilir. Bu bağlamda uyum, göçmenlerin ve grupların geldikleri toplumda kabul edilme süreçleri olarak ele alınabilir. (Bartram ve diğerleri, 2017: 18).

Türkiye, göçmenlerin entegrasyonu konusunda önemli adımlar atmış bir ülkedir. Türkiye'deki entegrasyon politikaları, özellikle 2010'lu yıllarda Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye göçüyle birlikte daha fazla gündeme gelmiştir. 2014 yılında Türkiye, Göç ve Uyum Stratejisi adı altında bir dizi politika geliştirmeye başlamıştır. Bu stratejinin temel

hedeflerinden biri, göçmenlerin sadece barınma ve temel ihtiyaçlarının karşılanması ötesinde, toplumsal hayata entegrasyonlarını sağlamaktır (İçişleri Bakanlığı, 2014).

Türkiye'nin entegrasyon politikaları, genellikle "uyum" kavramı üzerinden şekillenmiştir. Türk hükümeti, göçmenlere eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda hizmet sunarak entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014) ile Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanması sağlanmış; aynı zamanda çalışma izinleri konusunda bazı esneklikler getirilmiştir.

Ancak, Türkiye'de entegrasyon politikalarının önündeki en büyük engellerden biri, toplumsal kabul ve kültürel uyumsuzluk olmuştur. Türkiye'deki bazı yerel halk gruplarının, göçmenlere karşı olumsuz tutumları, entegrasyon süreçlerini zorlaştırmıştır. Buna rağmen, Türk hükümeti ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, sosyal uyumu teşvik etmek amacıyla çeşitli projeler ve eğitimler düzenlemektedir. Örneğin, Türkçe dil kursları, kültürel değişim programları ve iş gücü piyasasına entegrasyon projeleri bu alandaki başlıca adımlar arasında yer almaktadır.

Entegrasyon, sadece göçmenlerin değil, ev sahibi toplumların da sorumluluğunda olan dinamik bir süreçtir. Türkiye'de göçmenlere yönelik politikalar, çoğunlukla mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılama üzerine yoğunlaşmış olsa da, uzun vadede toplumsal uyumun sağlanabilmesi için kültürel etkileşimi teşvik eden, kapsayıcı politikaların uygulanması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonunu destekleyecek çalışmaların artırılması, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve sosyal yapısı açısından önemlidir.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ HAREKETLERİ: 2011 SONRASI DÖNEM

2.1. Türkiye’ye Mülteci Göçü

Türkiye, son yıllarda sınır komşularındaki siyasi gelişmelere bağlı olarak milyonlarca insanın göç etmek zorunda kaldığı bir dönemden geçmektedir. Türkiye, bu göç dalgası sonucu dünyadaki en fazla sığınmacıyı barındıran ülke konumuna yükselmiştir¹. Bu durum, Türkiye üzerinde önemli bir etki yaratan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, 2011’den bu yana iç karışıklıkların başlamasıyla birlikte Suriyeli vatandaşlara geçici koruma sağlayarak açık kapı politikası izlemektedir. Bu dönemde, Suriye’deki insan hakları ihlalleri ve insani yardım ihtiyaçlarındaki artışlar nedeniyle Türkiye, Suriyeli göçmenlere geçici koruma sunmaktadır.²

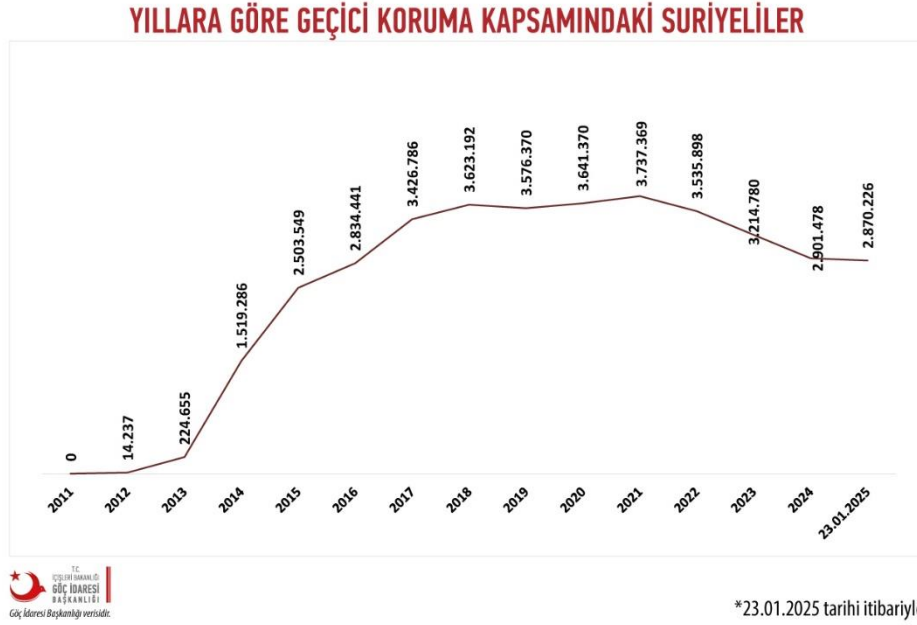
Türkiye, 26 geçici barınma merkezinde 256.971 Suriyeliye barınma imkânı sağlamıştır. Barış ve güven koşullarının oluşmaması, Suriyelilerin Türkiye’de daha uzun süre kalmalarına yol açmış ve bu da sosyal uyum sürecini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için desteklenmiş olup, 2020 itibarıyla 7 geçici barınma merkezinde 59.877 Suriyeli barınmaktadır. Ayrıca, 3.559.041 Suriyeli geçici barınma merkezleri dışında yaşamaktadır. Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere sunduğu hizmetler arasında eğitim, sağlık hizmetleri, ibadethaneler ve yetişkin eğitim merkezleri yer almaktadır. Türkiye, Suriye’deki insanlık dışı muamelelere kayıtsız kalmamış ve hem sınırları içinde hem de Suriye’de insani yardım sağlayarak bu trajediden etkilenen Suriyelilere en cömert desteği sunan ülkelerden biri olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

---

¹ Bu çalışmada, mülteci, sığınmacı ve uluslararası koruma talep eden kişiler gibi terimler, hukuki tanımlardaki farklılıklara rağmen çoğunlukla benzer bir anlamda, teknik amaçlarla ve özellikle Suriye iç savaşından kaçıp Avrupa Birliği ve transit ülkelere yönelen bireyleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Akademik literatürde de bu durum genellikle 'mülteci krizi' olarak tanımlandığı için, bu kavramlar sıklıkla bu bağlamda yer almaktadır. Ancak, söz konusu grupların hukuki statüleri ve adlandırmaları arasındaki farklılıkları incelemek için UNHCR’nin 2016 tarihli raporuna başvurulması önerilmektedir.

² Geçici koruma, savaş, iç çatışma ve kitlesel şiddet nedeniyle ülkelerinden kaçan kişilere, kalıcı yerleşim izni verilmeden belirli bir süre için güvenli bir bölgeye yerleşim hakkı tanıyan bir hukuki statüdür. Bu statü, uluslararası koruma başvurusu yapacak kişilere belirli haklar sağlarken kalıcı yerleşim için bir yol göstermez. Türkiye’de özellikle Suriye krizinden sonra geçici koruma, Türk mevzuatı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) rehberliğinde düzenlenmiştir.

Türkiye, 2011'den bu yana iç karışıklıkların başlamasıyla birlikte Suriyeli vatandaşlara geçici koruma sağlayarak açık kapı politikası izlemektedir. Aşağıda, 23 Ocak 2025 itibarıyla yıllara göre geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeliler ile ilgili veriler sunulmaktadır.

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Geçici koruma. Göç İdaresi Başkanlığı <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. "E.T. 29/01/2025"

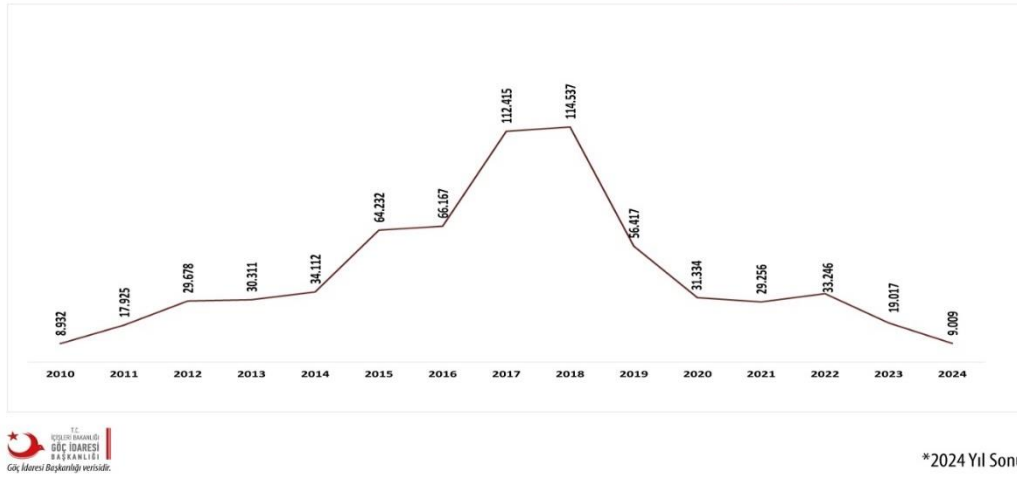
Türkiye, Suriyelilere geçici koruma sağlarken, Suriyeli olmayan diğer yabancı uyruklu kişilere ise uluslararası koruma sağlamaktadır³. Özellikle Afganistan, Irak gibi ülkeler, 2011 sonrasında yaşanan ciddi güvenlik ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle, göç hareketlerinin arttığı bölgelerden biri haline gelmiş ve bu durum, Türkiye'nin uluslararası koruma sağladığı göçmen nüfusunu genişletmiştir. Özellikle 2001 yılından sonra Taliban'ın yeniden güç kazanması ve Afgan hükümetinin zayıf yapısı, pek çok Afgan vatandaşını ülkeyi terk etmeye zorlamıştır. 2021 yılında Taliban'ın yeniden iktidara gelmesiyle birlikte, göçün hız kazandığı gözlemlenmiştir (UNHCR, 2021). Bu süreç,

³ Türkiye'de uluslararası koruma, 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde uygulanmaktadır. Bu koruma, ülkelerindeki savaş, zulüm veya ciddi tehditler nedeniyle güvenlik ve yaşam hakkı tehlikeye giren yabancı uyruklu kişilere sunulmaktadır. Türkiye, Suriyelilere geçici koruma sağlarken, Suriyeli olmayan diğer kişilere uluslararası koruma statüsü vererek, mülteci statüsü, ikincil koruma ve insani koruma gibi farklı koruma türlerini sunmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Afganistan'dan Türkiye'ye olan göçün artmasına neden olmuştur. Türkiye, coğrafi yakınlığı ve geçiş ülkesi olma rolü nedeniyle, Afgan göçmenler için cazip bir destinasyon haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, daha iyi yaşam koşulları arayışı da, pek çok Afgan'ın Türkiye'yi tercih etmesinde etkili olmuştur. Türkiye, Afganistan'dan gelen mültecilere uluslararası koruma sağlamış ve bu bireylerin hukuki statülerine dair çeşitli düzenlemeler ve destekleyici hizmetler sunmuştur.

Benzer şekilde, Irak da 2011 sonrasında ciddi bir güvenlik ve siyasi istikrarsızlık yaşamış, bu durum göç hareketlerini tetikleyen temel etkenlerden biri olmuştur. Özellikle 2003'teki Irak Savaşı ve ardından gelen mezhebi çatışmalar, hükümetin zayıflaması ve IŞİD'in Irak'taki etkinliğinin artması, pek çok Iraklıyı ülkesini terk etmeye zorlamıştır. 2014'te IŞİD'in Irak'ın büyük bir kısmını ele geçirmesiyle, göç hareketlerinin ivme kazandığı gözlemlenmiştir (UNHCR, 2014). Bu süreç, Irak'tan Türkiye'ye olan göçün artmasına neden olmuştur. Türkiye, coğrafi yakınlığı, geçiş ülkesi olma rolü ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla, Iraklı göçmenler için cazip bir destinasyon haline gelmiştir. Ayrıca, Türkiye, Irak'tan gelen mültecilere uluslararası koruma sağlamış ve bu kişilerin hukuki statülerine dair düzenlemeler yaparak, yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli destekleyici hizmetler sunmuştur. Aşağıda 2024 yıl sonu verilerine göre uluslararası korumaya ait veriler sunulmaktadır.

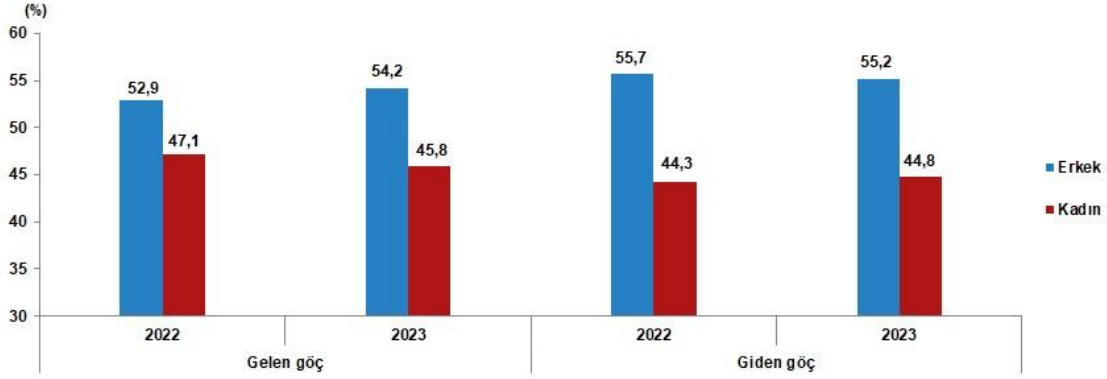
YILLARA GÖRE ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU

Grafik 2: Yıllara Göre Uluslararası Koruma Kapsamında Bulunan Mülteciler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Uluslararası Koruma. Göç İdaresi Başkanlığı. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>. "E.T. 29/01/2025"

2024 yılına ait uluslararası göç verilerine göre, Türkiye'ye 316.456 kişi göç etmiştir (TÜİK, 2024). Bu rakam, bir önceki yıla oranla %35,9 'luk bir düşüşü işaret etmektedir. Yurt dışından gelenlerin 101.677'si Türk vatandaşı, 214.779'u ise yabancı uyruklu bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 3: TÜİK Verileri

Kaynak: TÜİK Uluslararası Göç İstatistikleri

2023'te Türkiye'ye göç edenlerin yaş grupları incelendiğinde, en büyük payın %12,7 ile 20-24 yaş grubuna ait olduğu gözlemlenmiştir. Bu yaş grubunu %10,8 ile 25-29 yaş ve %10,3 ile 15-19 yaş grupları izlemektedir. Türkiye'den göç eden nüfusun yaş dağılımı da incelendiğinde, %15 ile 25-29 yaş grubu en yüksek oranı oluşturmuştur. Bu yaş grubunu %12,9 ile 30-34 ve %12,5 ile 30-34 yaş grubu takip etmiştir. Türkiye'ye 2023 yılında gelen yabancı uyruklu kişiler arasında, Rusya Federasyonu vatandaşları %13,2 'lik oranla ilk sırada yer almıştır. Rusya Federasyonu'nu %8,2 ile Azerbaycan, %7,3 ile Türkmenistan, %6,7 ile İran ve %5,9 ile Afganistan vatandaşları takip etmiştir. Türkiye'ye 2023 yılında göç edenlerin iller arasındaki dağılımına bakıldığında, İstanbul'un %29,2 ile en fazla göç alan il olduğu görülmüştür. İstanbul'u %9,5 ile Antalya, %6,5 ile Ankara, %4,9 ile Mersin ve %4,4 ile Bursa takip etmiştir.

2.1.1. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Genel Hak ve Hizmetler

Cenevre Sözleşmesi'nin 1951 tarihli düzenlemesine göre, yabancılar ülkeye adım attıktan sonra uluslararası koruma için başvurduklarında, eğitim, çalışma ve sağlık gibi haklar elde edebileceklerdir. Eğitim, çalışma hayatı, barınma, sağlık, sosyal yardım ve destek hizmetleri gibi Türkiye'deki sunulan imkanlar, kişilerin koruma statülerine göre farklılık gösterebilmektedir.

Türkiye’de yaşamını sürdüren yabancıların oturma izni alma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak bazı durumlarda, örneğin geçici koruma altındaki yabancılar veya uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler, bu izinden muaf tutulabilir. 6458 sayılı Kanun’un getirmiş olduğu temel yeniliklerden biri de çalışma izninin oturma izni yerine geçmesidir. Çalışma izni alan yabancı birey, oturma iznine ihtiyaç duymadan, bu izin süresince Türkiye’de ikamet etme hakkına sahip olur. Mülteci statüsünde bulunanlar 3 yıl, şartlı mülteciler ve ikincil koruma altındakiler için 1 yıl, vatansızlar için ise 2 yıl süreyle verilen bu belgeler için herhangi bir harç ödemesi yapılması gerekmez. (YUKK, 2013: madde 27).

Çalışma özgürlüğü, pek çok uluslararası belgede olduğu gibi Türkiye’de de 1982 Anayasası’nın 48. maddesiyle düzenlenmiştir. Anayasa, bu hakkı tüm bireylere ayırım yapmaksızın tanımış ve mülteci ile sığınmacıların da bu haktan yararlanmasını sağlamıştır. Buna karşın, Anayasa’nın 16. maddesi, yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin uluslararası hukuk çerçevesinde yasalarla kısıtlanabileceğini belirtmektedir. YUKK, mülteci ve ikincil koruma statüsündeki kişilerin çalışma izinlerini kimlik belgeleriyle düzenlemiştir. Geçici koruma statüsündeki yabancıların çalışma hakları, Geçici Koruma Yönetmeliği’nde düzenlenmiş olup, çalışma izni başvuruları e-devlet platformu aracılığıyla yapılmaktadır. Bu düzenlemeler, yabancıların yasal yollardan çalışma hayatına katılmalarını sağlayarak topluma uyumlarını desteklemektedir (YUKK, 2013: madde 89).

Mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi konusunda önemli bir adım, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) kabul edilmesiyle atılmıştır. Sağlık güvencesi olmayan ya da ödeme yapma olanağı bulunmayan başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsündeki bireylerin, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na dâhil edilmeleri, bu düzenleme ile mümkün olmuştur (YUKK, 2013: madde 89). Bu düzenleme, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmayı sağlarken, ödeme gücü olanların bu imkandan yararlanamayacağını da vurgular. Eğer bireylerin ödeme gücü varsa, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, sağlık sigortası primi için tam ya da kısmi bir katkı payını ilgili kişiden talep etmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014 yılında yürürlüğe girmesiyle, geçici koruma statüsündeki bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerine dair detaylı düzenlemeler getirmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesi, kamp içinde ve dışında verilen sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda

yürütüleceğini ve temel ile acil sağlık hizmetlerinde hasta katılım payı alınmayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte, bu durum sağlık hizmetlerinin tamamen ücretsiz olacağına işaret etmemektedir.

Cenevre Sözleşmesi'nin 22. maddesinde yer alan eğitim hakkı, 1982 Anayasası'nda "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz" ifadesiyle güvence altına alınmıştır (1982 Anayasası: madde 42). Bu düzenleme, eğitim ve öğretimde ayırım yapılmaması gerektiğini, dolayısıyla mülteci ve sığınmacıların da bu haktan yararlanabileceğini ifade etmektedir. Ancak, devletin bu konuda düzenleme yapma yetkisi olduğu unutulmamalıdır. Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, eğitim kurumlarının dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkes için erişilebilir olduğu ve hiçbir kişiye ayrıcalık tanınmayacağı ifade edilmiştir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: madde 4). Bu sebeple, Türkiye'deki yabancıların çocuklarına yönelik eğitim ve öğretim hizmetleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetiminde gerçekleştirilmektedir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ise başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden yararlanabileceğini belirtmektedir (YUKK, 2013: madde 89). Eğitim hizmetlerinin mülteci ve sığınmacılar için uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, genelgelerle şekillendirilmiştir. Bu kapsamda en önemli genelgelerden biri, 2010 yılında yayımlanan ve yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim hizmetlerinin nasıl yürütüleceğini belirten 2010/48 No.lu Genelgedir. Daha sonra, 2014/21 nolu Yabancılar Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi (YYEÖHG) ile bu düzenlemeler daha detaylı hale getirilmiştir.

2014/21 nolu genelge, mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsü sahipleri⁴ ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara kayıt yaptırabileceklerini belirtmektedir. Kayıt için bu kişilerin statülerini belirten kimlik belgelerine sahip olmaları gerekmektedir (YYEÖHG, 2014/21). Bu düzenleme, mülteci ve sığınmacıların okul öncesi eğitimden liseye kadar çeşitli eğitim kurumlarına kayıt yaptırmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, bu öğrenciler, Türk vatandaşı öğrenciler için sunulan ücretsiz ders kitapları, özel eğitim ve ücretsiz kurslar gibi imkanlardan da

---

⁴ Şartlı mülteciler, Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan, ya da bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancılar veya vatansız kişilere statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Şartlı mültecilerin Türkiye'de kalmasına, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar izin verilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

yararlanabilmektedir. Ancak, mülteci ve sığınmacılar için Türk müfredatına uyum, dil sorunu, merkezi sınavlara erişim ve yükseköğrenim hakkı gibi konularda bazı sorunlar devam etmektedir. Buna ek olarak, ekonomik sıkıntılar nedeniyle bazı mülteci aileler, çocuklarını okula göndermek yerine çalıştırmak zorunda kalmakta, bu da çocukların topluma uyum sağlamasında zorluklara yol açmaktadır (Şimşek, 2018: 11). Kasım 2016'dan itibaren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocuklarını okula gönderen göçmen ailelerine çocuk başına ödeme yapmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 23. maddesi, mültecilere sosyal yardımlar sağlanabileceğini belirtirken, Türkiye'deki 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), şu hükmü getirmiştir: “Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanlar sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanabilir” (YUKK, 2013: madde 89). Mülteci ve sığınmacılara yönelik sosyal yardımlar, Türkiye'de çoğunlukla İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla verilmektedir. Bu vakıflar, uluslararası koruma statüsü sahiplerine eğitim, sağlık, giyim, gıda, barınma, yakacak ve diğer temel ihtiyaçlarda ayni ve nakdi yardımlar yapmaktadır. Ancak bu yardımlar belirli şartlara bağlıdır.

Yardımların sağlanabilmesi için, mülteci, şartlı mülteci, vatansız kişi, ikincil koruma statüsü sahibi veya geçici koruma altındaki kişilerin ilgili kurumlara kayıtlı olmaları gerekmektedir. Kayıtsız olanlara yardım yapılmaz; başvuruları reddedilir ve kayıt yapıldıktan sonra değerlendirilmeye alınır (Suriyeli Yabancıların Kayıt İşlemlerine İlişkin Genelge, 2015/29). Ayrıca, SYDV'ler barınma merkezlerinde ve kamplarda yaşayan kişilere yardım yapmamaktadır. Bu tür yardımlar, Mart 2018'e kadar AFAD ve diğer ilgili kurumlar tarafından karşılanmış, ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Sosyal yardımlar yalnızca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile SYDV'ler tarafından sağlanmamaktadır; aynı zamanda sivil toplum kuruluşları ile belediyeler de bu alanda etkin bir şekilde rol almaktadır. Devlet destekli sosyal yardımların bürokratik süreçleri ve sınırlı maddi kaynaklar, sivil toplum örgütlerinin uluslararası destekli projeler ve mültecilerle ilgili çalışmalarıyla tamamlanmaktadır. Bu şekilde, yabancıların ihtiyaçları karşılanmakta ve uyum sorunları hafifletilmektedir (Sunata ve Tosun, 2018: 2,5).

2.2. Sakarya’da Mültecilere Yönelik Demografik Bilgiler

Sakarya, Türkiye’nin önemli şehirlerinden biri olup, son yıllarda göçmen nüfusunun barındığı iller arasında yer almaktadır. 2011 yılında Suriye’deki iç savaşın etkisiyle Türkiye’ye gerçekleşen büyük göç akını, Sakarya’yı da doğrudan etkileyen bir gelişme olmuştur. Söz konusu dönemde, Sakarya’daki mülteci nüfusu önemli ölçüde artmış ve şehir, geçici barınma ile uzun vadeli yerleşim açısından önemli bir merkez haline gelmiştir. Sakarya’daki mülteciler, başta Suriyeliler olmak üzere, Afganistanlılar, Iraklılar ve diğer çeşitli ülkelerden gelen bireylerden oluşmaktadır.

Yalçın (2019: 340) yapmış olduğu çalışmada, Sakarya’daki Iraklı ve Suriyelilerin göç süreçlerini, bütünleşme ve gelecek beklentilerini incelemiştir. Yalçın çalışmasında, mülteci konusunu, coğrafi bir bakış açısı ile inceleyerek bu göçlerin kavramsal çerçevesini, göçün ana unsuru olan mekan değişiminin itici-çekici faktörleri ile birlikte açıklamıştır. Yapılan çalışmanın sonunda, kentsel ve kültürel entegrasyona yatkın oldukları ve yerel halka karşı olumlu tutumlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Iraklı ve Suriyeli mültecilerin geleceğe dönük beklentilerinin benzerlik gösterdiği ve ülkelerinde yaşanan sorunların biteceğine dair inançlarının kalmadığını ifade etmişlerdir.

31 Ocak 2024 itibarıyla, Türkiye’deki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayısı, bir önceki aya göre 33 bin 558 kişi azalarak 3 milyon 181 bin 222’ye düşmüştür. Bu durum, kayıtlı Suriyeli sayısının son 8 yılın en düşük seviyesine gerilediğini göstermektedir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın 31 Ocak 2024 tarihli verilerine göre Sakarya ilindeki Suriyeli sayısı 14.983 ile Türkiye’de en yoğun yirminci il olmuştur. Aşağıda, 29 Şubat 2024 itibarıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı yer almaktadır. 29 Şubat 2024 tarihinde Sakarya iline kayıtlı Suriyeli sayısı, 14.991 olarak ifade edilmiştir.

SIRA	İLLER	KAYITLI SURİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI
42	KAHRAMANMARAŞ	88.805	1.116.618	1.205.423	7,37%
43	KARABÜK	1.263	255.242	256.505	0,49%
44	KARAMAN	842	263.960	264.802	0,32%
45	KARS	156	278.335	278.491	0,06%
46	KASTAMONU	1.333	388.990	390.323	0,34%
47	KAYSERİ	82.563	1.445.683	1.528.246	5,40%
48	KIRIKKALE	1.652	285.744	287.396	0,57%
49	KIRKLARELİ	940	377.156	378.096	0,25%
50	KIRŞEHİR	1.282	247.179	248.461	0,52%
51	KİLİS	70.888	155.179	226.067	31,36%
52	KOCAELİ	52.882	2.102.907	2.155.789	2,45%
53	KONYA	120.729	2.320.241	2.440.970	4,95%
54	KÜTAHYA	1.417	575.674	577.091	0,25%
55	MALATYA	30.894	742.725	773.619	3,99%
56	MANİSA	12.833	1.475.716	1.488.549	0,86%
57	MARDİN	66.409	888.874	955.283	6,95%
58	MERSİN	209.617	1.938.389	2.148.006	9,76%
59	MUĞLA	10.493	1.066.736	1.077.229	0,97%
60	MUŞ	1.515	399.879	401.394	0,38%
61	NEVŞEHİR	12.963	315.994	328.957	3,94%
62	NİĞDE	5.861	377.080	382.941	1,53%
63	ORDU	843	775.800	776.643	0,11%
64	OSMANİYE	39.884	557.666	597.550	6,67%
65	RİZE	1.211	350.506	351.717	0,34%
66	SAKARYA	14.991	1.098.115	1.113.106	1,35%

Tablo 8: Demografik Bilgiler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Geçici koruma. Göç İdaresi Başkanlığı. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. "E.T. 01/03/2024"

2.2.1. Sakarya’da Mültecilere Yönelik Hizmetler

T.C. Sakarya Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü internet sitesinde, İl Müdürlüğü'nün görevleri sıralanmış olup, yirmi iki görev arasında düzenli ve düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, uluslararası korumaya ilişkin işlemleri gerçekleştirmek, 19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu kapsamındaki görevleri yerine getirmek, insan ticaretiyle mücadele etmek ve mağdurların korunması için gerekli işlemleri yapmak, vatansız bireylerle ilgili işlemleri yürütmek, uyum süreçleriyle ilgili faaliyetleri gerçekleştirmek ve düzensiz göçle mücadele için kolluk birimleri ve diğer ilgili

kurumlarla işbirliği sağlamak yer almaktadır (T.C. Sakarya Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2024).

Sakarya, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Sakarya ilinde mültecilere yönelik hizmetler sivil toplum kuruluşları, çeşitli devlet kurumları ve yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Bu hizmetler, mültecilerin günlük yaşamlarını desteklemeyi ve toplumsal uyumlarını sağlamayı hedeflemektedir.

Sakarya'da mültecilere yönelik barınma hizmetleri, genellikle geçici barınma merkezleri ve sosyal konut projeleri aracılığıyla sunulmaktadır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, mültecilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli destekler sağlamaktadır. Ayrıca, Sakarya'da yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından da geçici konaklama ve barınma desteği sağlanmaktadır.

Sakarya'da mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimi, Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü ve bağlı sağlık kurumları tarafından sağlanmaktadır. Mülteciler, devlet hastanelerinde ve sağlık ocaklarında gerekli sağlık hizmetlerini alabilmektedir. Ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından sağlanan sağlık yardımları ve sosyal hizmet destekleri de mevcuttur. Sağlık hizmetleri, genel sağlık kontrollerinden acil müdahalelere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Sakarya'daki mülteci çocuklar için eğitim hizmetleri, Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından koordine edilmektedir. Mülteciler, Sakarya'daki devlet okullarına kayıt yaptırabilir ve Türk eğitim sistemine entegre olma fırsatı bulabilirler. Eğitim hizmetleri, ilköğretimden ortaöğretime kadar çeşitli seviyelerde sunulmaktadır. Ayrıca, Türkçe dil kursları ve destek programları da mültecilerin eğitim süreçlerine yardımcı olmaktadır.

Mültecilere yönelik sosyal yardımlar, Sakarya'daki SYDV'ler ve diğer sosyal hizmet kurumları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu yardımlar, gıda, giysi, yakacak ve mali destek gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Ayrıca, Sakarya'da yerel belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen çeşitli sosyal yardım projeleri ve etkinlikler de mevcuttur. Bu projeler, mültecilerin sosyal entegrasyonunu desteklemeyi amaçlamaktadır.

Sakarya'da mültecilerin istihdam olanaklarına erişimi, Sakarya Çalışma ve İş Kurumu (İŞKUR) tarafından desteklenmektedir. İŞKUR, mültecilere yönelik iş bulma, meslek eğitimi ve iş geliştirme programları sunmaktadır. Ayrıca, mültecilerin çalışma hakları ve

iş piyasasına entegrasyon süreçleri, sivil toplum kuruluşlarına ek olarak yerel tarafından izlenmektedir.

Sakarya'da mültecilere yönelik uyum destek programları, sosyal entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu programlar, kültürel uyum, sosyal ilişkiler, hukuki bilgilendirme ve diğer destek hizmetlerini kapsamaktadır. Yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları mültecilerin toplumsal yaşama aktif katılımını teşvik eden çeşitli etkinlikler ve seminerler düzenlemektedir.

Sakarya'da mültecilerin karşılaştığı bazı sorunlar arasında dil bariyerleri, kültürel uyum zorlukları ve ekonomik sıkıntılar bulunmaktadır. Ayrıca, sosyal hizmetlerin yeterliliği ve erişilebilirliği gibi konular da önemli zorluklar arasında yer almaktadır. Bu sorunların çözülmesi amacıyla yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları çeşitli projeler ve iyileştirme çalışmalarını sürdürmektedir.

3. YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Yöntem

3.1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın önemi öncelikle, "Mültecilik" gibi toplumsal bir kategorinin, toplumda nasıl algılandığını ve bu algının nasıl oluştuğunu anlamak, mültecilere yönelik toplumsal tutumların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için önemlidir. Bu çalışma, Sakarya ili özelinde yapıldığı için, bu bölgenin mülteci nüfusuyla nasıl etkileşimde olduğunu anlamak açısından da önemlidir. Sakarya gibi bir ilde, mültecilerin yerel halkla olan ilişkileri, kaynaşma süreçleri, istihdam olanakları ve toplumsal uyumları gibi konulara odaklanarak, bu süreçlerin toplumsal kategoriler üzerindeki etkilerini gözlemlemek ve analiz etmek mümkün olabilir. Aynı zamanda, çalışma ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal kategorilerin oluşumunda nasıl bir etkisi olduğunu inceleyerek, toplumun mültecilere yönelik tutumlarını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olabilir. Bu ön yargıların ve ayrımcılığın nasıl azaltılabileceği veya önlenmesi için nelerin yapılabileceği konusunda da önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı ve önemi, mültecilik kavramını ve mültecilere yönelik toplumsal tutumları daha iyi anlamak ve bu konuda daha etkili politika ve programlar geliştirmek için bilgi sağlamaktır. Bu doğrultuda, mültecilerin toplumsal entegrasyonu ve refahı artırılabilir, toplumda daha hoşgörümlü bir ortam oluşturulabilir ve toplumsal adalet sağlanabilir. Bu çalışmanın amacı; ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında nasıl bir etkisinin olduğunu anlamak ve yorumlanmasıdır.

3.1.2. Veri Toplama Yöntemi

Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yöntemi, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarını kapsamlı bir şekilde kavramayı amaçlamaktadır. Bu yöntem, genellikle sayısal veriler yerine sözlü veya yazılı verileri analiz etmektedir. Nitel araştırma, açıklayıcı ve derinlemesine analizler yaparak katılımcıların bireysel deneyimlerini ve anlamalarını ortaya koymaktadır. Araştırma süreci sırasında veri toplama ve analiz yöntemlerinde esneklik sağlamak, bu nedenle araştırmacı, araştırma sorularına uygun veri toplama tekniklerini kullanabilmektedir. Yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşmeler, gözlemler ve odak grup görüşmeleri gibi çeşitli veri

toplama yöntemlerini içermektedir. Nitel araştırma, araştırma bağlamını ve katılımcıların sosyal çevresini dikkate alarak kapsamlı bir anlayış sağlar ve genellikle küçük örneklemelerle çalışmaktadır. Bu yöntemde, verilerin yorumlanmasında araştırmacının subjektif görüşleri önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışma için nitel araştırma yöntemini seçmemin nedeni, göçmenlerin sosyal entegrasyon süreçlerini ve deneyimlerini derinlemesine anlama ihtiyacıdır. Nitel araştırma, katılımcıların kişisel hikayelerini, kültürel adaptasyon süreçlerini ve sosyal ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır. Bu yöntem, göçmenlerin yaşadığı zorlukları, beklentilerini ve kültürel uyum süreçlerini açıklığa kavuşturmak için ideal bir araçtır. Ayrıca, nitel araştırma, katılımcıların subjektif deneyimlerini ve görüşlerini derinlemesine analiz ederek, göçmenlerin yaşam kalitesi ve toplumsal entegrasyonlarına dair kapsamlı bir veri sağlamaktadır. Bu bağlamda, nitel araştırma yöntemleri, konunun karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu daha derinlemesine iyi kavramamıza olanak tanımaktadır.

3.1.3. Veri Toplama Aracı ve Tekniği

Araştırmamın ihtiyaç duyduğu derinlik ve esnekliği sağlanması amacıyla çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu yöntem, önceden belirlenmiş anahtar sorular ve konular üzerinden sistematik bir bilgi toplama süreci sunarken, aynı zamanda katılımcılara daha açık ve özgür bir şekilde ifade etme imkanı tanır. Bu sayede, katılımcıların kişisel deneyimlerini ve düşüncelerini daha derinlemesine koymaları sağlanır. Ayrıca, yarı yapılandırılmış görüşmeler, karşılaştırılabilir ve sistematik veriler elde etmenin yanı sıra, yeni ve beklenmedik temaların da ortaya çıkmasına olanak tanır. Bu nedenle, nitel verilerin derinlemesine analizini ve araştırma sorularının etkili bir şekilde yanıtlanmasını destekler.

Çalışma sorularının etkili bir sonuca ulaşması adına gerçekleştirilen araştırma, nitel bir çalışmadır. Çalışma çerçevesinde örneklem olarak belirlenen Suriye, Irak ve Afgan uyruklu katılımcılara, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Görüşmeler yüz yüze, tercüman eşliğinde ve Sakarya ilinde gerçekleştirilecektir. Bu çalışmada, veriler görüşme tekniği aracılığıyla toplanmış ve katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde yarı yapılandırılmış bir form kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, karşılaştırılabilir ve sistematik bir veri toplama süreci olarak tanımlanabilir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2015: 116).

Katılımcılara yöneltilen araştırma soruları, göç deneyimlerinin ve sosyal entegrasyon süreçlerinin çeşitli yönlerini kapsamlı bir şekilde ele almayı hedefler. Öncelikle, katılımcıların demografik bilgilerini içeren sorulara yer verilmiştir; bu bilgiler mezun olduğu okul, eğitim durumu, cinsiyet, yaş, medeni durum ve ülke, bildiği diller ve çalışma durumu gibi kişisel verileri kapsar. Göç sürecini anlamak amacıyla, katılımcılara göç ettikleri zaman, kimle ve nereden göç ettikleri ile ilgili ayrıntılar sorulur. Göç sonrası sosyal hayatlarındaki değişimlerin yönü de araştırılır. Ayrıca, katılımcıların yaşadıkları mahalledeki diğer uyruklarla ilgili gözlemleri ve kendi kültürlerini yaşama olanakları da sorgulanır. Türkiye’de yaşam memnuniyeti ve tercih edilen diğer ülkeler hakkında bilgi alınırken, “öteki” kavramı ve iletişim kurmaktan kaçınılan gruplar üzerine de sorular yöneltilir. Sosyal ilişkiler, arkadaşlıklar ve ayrımcılık deneyimleri hakkında bilgiler toplanarak, katılımcıların Türkiye’deki diğer uyruklarla benzerlik ve farklılıkları üzerine düşünceleri incelenir. Son olarak, aynı statüde yaşadıkları diğer uyrukların yerel halk tarafından nasıl karşılandığı, imtiyaz ya da ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları gibi konular da araştırma kapsamındadır.

3.1.4. Çalışmanın Örneklemi

Örnekleme ulaşma süreci ve seçilen katılımcı gruplarının sınırlanması, çalışmanın amacına ve odaklandığı coğrafi bölgeye dayanmaktadır. Çalışmanın örnekleme, Sakarya ilinde yaşayan mülteciler arasından seçilmiştir. Sakarya, Türkiye'deki mülteciler için önemli bir yerleşim alanı olduğundan, bu bölgede yaşayan mültecilerin deneyimleri ve toplumsal uyum süreçleri, araştırmanın ana temasını oluşturan “mültecilik” ve toplumsal kimlik üzerine derinlemesine bir anlayış sağlamaktadır.

Çalışmada amaca yönelik örnekleme ve kartopu örnekleme tekniği birlikte uygulanmıştır. Amaca yönelik örnekleme, araştırmanın belirli bir amacına ulaşmak için, araştırmanın konusuyla ilgili özelliklere sahip katılımcıların seçilmesini sağlamaktadır (Patton, 2002). Bu yöntem, örnekleme yer alan kişilerin, araştırma sorusuyla ilgili belirli bir bilgi ya da deneyime sahip olmalarını hedeflemektedir. Bu çalışmada, mültecilerin toplumsal uyum süreçleri ve göçmen kimliği üzerine derinlemesine bilgi verebilecek katılımcılar amaca yönelik örnekleme ile belirlenmiştir.

Kartopu örnekleme tekniği ise, genellikle nitel araştırmalarda ve belirli özelliklere sahip ya da zor erişilen popülasyonlar üzerinde yapılan çalışmalarda tercih edilen bir örnekleme yöntemidir. Bu teknikte, araştırmacı ilk olarak sınırlı sayıda katılımcı seçer ve bu katılımcılardan, araştırma için uygun olabilecek diğer kişileri önermelerini talep etmektedir. Her yeni katılımcı, kendi çevresinden başka katılımcılar önerdikçe örneklem büyür ve bu süreç, bir kartopunun yuvarlanarak büyümesine benzer şekilde ilerlemektedir. Kartopu örnekleme, özellikle belirli bir gruba ulaşmanın zor olduğu durumlarda (örneğin, göçmenler, sokakta yaşayan insanlar, uyuşturucu bağımlıları veya belirli bir hastalık grubuna sahip kişiler) etkilidir (Tonta, 2007). Bu çalışmada, kartopu örnekleme tekniği, mültecilerle ilgili sınırlı erişim ve katılımcıların birbirlerini tavsiye etme süreciyle etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Örnekleme ulaşmak için yerel mülteci dernekleri, sivil toplum kuruluşları ve Sakarya'da mültecilere hizmet sunan resmi kurumlarla işbirliği yapılmıştır. Bu kurumların yardımıyla, araştırmaya katılmaya gönüllü mülteciler belirlenmiş ve görüşmeler organize edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda veri doygunluğuna ulaşıldığı zaman saha araştırmasına son verilmiştir.

Sakarya, Türkiye'deki mülteci nüfusunun fazla olduğu iller arasında bulunmaktadır. Bu nedenle, mültecilerin toplumsal uyum süreçlerini incelemek için ideal bir konumdur. Sakarya'nın, çeşitli uyruklardan gelen mültecilerin yoğun olarak bulunduğu bir bölge olması, çalışmanın sonuçlarının daha geniş bir bağlamda analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, Sakarya'nın yerel halk ile mülteciler arasındaki etkileşim dinamikleri, Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla farklılıklar gösterebileceğinden, bu ilin seçilmesi, çalışmanın özgünlüğünü artırmaktadır.

Çalışmanın örnekleme, Suriye, Irak ve Afganistan'dan gelen mültecilerle sınırlı tutulmuştur çünkü bu ülkelerden gelen mülteciler, Türkiye'de en büyük mülteci gruplarını oluşturmaktadır. Bu ülkelerden gelen mültecilerin yaşadığı deneyimler, özellikle savaş, iç karışıklık ve zorunlu göç gibi ortak faktörlere dayanmaktadır. Bu nedenle, bu üç grup üzerinde odaklanmak, benzer sosyal ve kültürel dinamikleri analiz etmek açısından önemlidir. Ayrıca, bu ülkelerden gelen mülteciler, Türkiye'deki göç ve entegrasyon politikalarının etkilerini farklı açılardan değerlendirmek için uygun bir örneklem oluşturmaktadır.

3.1.5. Veri Analizi

Bu çalışmada, görüşmelerle elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin düzenlenmesi ve daha anlaşılır bir biçime getirilmesi sürecidir. Bu analiz türü, verilerin özelleştirilmeden, doğrudan ve net bir biçimde özetlenmesini sağlamaktadır. Betimsel analiz, verilerdeki temel özellikleri tanımlayarak, araştırmanın amacına yönelik anlamlı sonuçlar çıkarmayı hedeflemektedir (Çepni, 2018). Ayrıca, veriler üzerinde yapılan bu inceleme, verilerin genellikle daha yüzeysel bir düzeyde analiz edilmesi yerine, katılımcıların deneyimlerinin detaylı ve kapsamlı bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, verilerin betimsel analizinde, katılımcıların görüşleri ve ifadeleri, araştırma soruları doğrultusunda derinlemesine bir biçimde ele alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Betimsel analiz sürecinde izlediğim aşamalar şunlardır: İlk olarak, veri toplama aşamasında elde edilen veriler, yarı yapılandırılmış görüşmelerle kaydedilmiş ve metne dökülmüştür. Bu aşamada, verilerin düzenli ve okunabilir bir formata dönüştürülmesi önemlidir. Ardından, transkriptler ve diğer veri kaynakları dikkatlice okunarak, önemli temalar ve kavramlar belirlenmiştir. Bu temalar daha sonra kodlar aracılığıyla etiketlenmiştir. Kodlama süreci, verilerin anlamlı parçalara ayrılmasını ve analize uygun hale gelmesini sağlamıştır (Büyüköztürk, 2017). Kodlama sonrasında, benzer temalar bir araya getirilerek ana temalar oluşturulmuştur. Bu aşama, verilerdeki genel desenlerin ve ilişkilerin ortaya konması açısından önemlidir.

Temalar belirlendikten sonra, her tema detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu aşamada, katılımcıların deneyimlerinin bağlamında her bir tema daha derinlemesine incelenmiştir. Temaların araştırma sorularıyla ilişkisi değerlendirilmiş ve veriler üzerinden anlamlı çıkarımlar yapılmıştır. Analiz sürecinin sonunda, temaların ve kodların anlamı üzerinde derinlemesine yorumlama yapılmış ve araştırma sorularına nasıl yanıt verdikleri açıklığa kavuşturulmuştur (Çepni, 2018). Sonuç olarak, elde edilen bulgular düzenlenmiş ve raporlanmıştır. Bu süreç, verilerin anlamlı bir şekilde analiz edilmesine ve nitel verilerden güçlü sonuçların çıkarılmasına olanak sağlamıştır.

Betimsel analiz, nitel verilerin düzenli ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır. Bu yöntem, verilerdeki ana temaları ve anlamlı kategorileri belirlemeye odaklanmaktadır. Verilerdeki ortak temaların ve konuların ortaya konması amacıyla metinler dikkatlice kodlanarak kodlardan anlamlı temalar oluşturulmaktadır. Temalar

daha sonra detaylı bir şekilde analiz edilerek verilerin anlamı ile araştırma soruları arasındaki ilişki daha açık bir şekilde ortaya konmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Betimsel analiz, verileri düzenleyerek derinlemesine bir inceleme yapmayı mümkün kılmakta ve araştırmacının verileri daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır.

Bu araştırma kapsamında yapılan analiz sonucunda, 62 önemli ifade tespit edilmiştir ve bu ifadeler 13 ana tema altında gruplanmıştır. Aşağıda, araştırmanın amacı ve soruları çerçevesinde, katılımcıların anlatılarından çıkarılan temalar verilmiştir.

Şekil 2: Veri Analizi Sonucunda Oluşturulan Temalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda belirtilen 13 tema, çalışmanın bulgular kısmında 13 başlık altında incelenmiş ve temalarla ilgili alıntılara yer verilmiştir. Bu doğrultuda, toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunda ön yargı ve ayrımcılığın nasıl bir etkisi olduğunu anlamak ve bu süreç açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2. Bulgular

3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

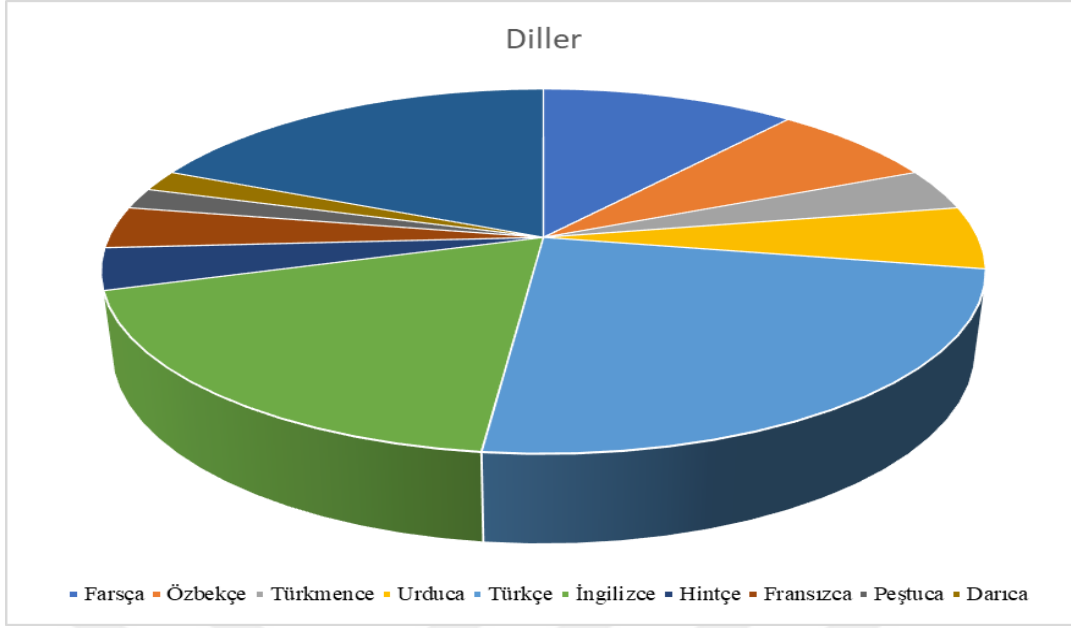
	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Uyruk	Eğitim Aldığı Ülke	Medeni Hali	Bildiği Diller	Çalışma durumu
K1	36	Erkek	Lisans	Afgan	Afganistan	Evli	Farsça, Özbekçe, Türkmençe, Urduca,Türkçe İngilizce	Çalışıyor
K2	23	Erkek	Lise	Afgan	Türkiye	Bekar	Farsça,Türkçe, İngilizce	Çalışmıyor
K3	36	Kadın	Yüksek lisans	Afgan	Lisans Afganistan, Yükseklisans Türkiye	Evli	Türkçe, Özbekçe,Farsça İngilizce, Hintçe, Urduca	Çalışmıyor
K4	22	Kadın	Lisans	Afgan	Türkiye	Bekar	Türkmençe, Özbekçe, Farsça, Türkçe, İngilizce, Fransızca	Çalışmıyor
K5	34	Kadın	Lisans	Afgan	Afganistan, Türkiye	Evli	Türkçe, Özbekçe, Farsça, İngilizce, Hintçe, Peştuca, Urduca, Darıca	Çalışıyor
K6	26	Kadın	Lisans	Irak	Türkiye	Bekar	Türkçe, Arapça, İngilizce	Çalışıyor
K7	21	Erkek	Ön Lisans	Irak	Türkiye	Bekar	Arapça, Türkçe	Çalışmıyor
K8	21	Kadın	Lisans	Irak	Türkiye	Bekar	Arapça, İngilizce, Türkçe, Farsça	Çalışmıyor

K9	21	Erkek	Ön Lisans	Irak	Türkiye	Bekar	Arapça, İngilizce, Türkçe	Çalışıyor
K10	47	Kadın	Lise	Irak	Irak	Evli	Arapça	Çalışmıyor
K11	25	Erkek	Lisans	Suriye	Suriye	Bekar	Arapça, Türkçe	Çalışmıyor
K12	25	Kadın	Lise	Suriye	Türkiye	Evli	Arapça, Türkçe	Çalışmıyor
K13	29	Kadın	Lisans	Suriye	Türkiye	Bekar	Arapça, Kürtçe, İngilizce	Çalışıyor
K14	23	Erkek	Lisans	Suriye	Türkiye	Bekar	Arapça, Türkçe, İngilizce	Çalışmıyor
K15	37	Erkek	Ön Lisans	Suriye	Suriye	Evli	Arapça, Türkçe, Fransızca	Çalışıyor

Tablo 9: Katılımcıların Demografik özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

“Katılımcıların Demografik Özellikleri” adlı tabloya göre katılımcıların yaşları şu şekildedir; üç katılımcı 21 yaşında, bir katılımcı 22 yaşında, iki katılımcı 23 yaşında, iki katılımcı 25 yaşında, bir katılımcı 26 yaşında, bir katılımcı 29 yaşında, bir katılımcı 34 yaşında, iki katılımcı 36 yaşında, bir katılımcı 37, bir katılımcı 47 yaşındadır. Katılımcıların cinsiyetleri; yedi katılımcı erkek, sekiz katılımcı kadındır. Katılımcıların eğitim durumları; bir katılımcının eğitim durumu yüksek lisans derecesidir, sekiz katılımcının eğitim durumu lisans derecesidir, üç katılımcının eğitim durumu ön lisans derecesidir, üç katılımcının eğitim durumu lise derecesidir. Katılımcıların uyrukları şu şekildedir; beş katılımcı Afgan, beş katılımcı Irak, beş katılımcı Suriyeli. Katılımcıların eğitim aldıkları ülkeler; bir katılımcı Afganistan, iki katılımcı Afganistan ve Türkiye, dokuz katılımcı Türkiye, bir katılımcı Irak ve iki katılımcı Suriye yanıtını vermiştir. Katılımcıların medeni durumları; altı katılımcı evli, dokuz katılımcı bekar olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların çalışma durumu; altı katılımcı çalıştığını, dokuz katılımcı çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bildiği diller; altı katılımcı Farsça, dört katılımcı Özbekçe, iki katılımcı Türkmence, üç katılımcı Urduca, on üç katılımcı Türkçe, on katılımcı İngilizce, iki katılımcı Hintçe, iki katılımcı Fransızca, bir katılımcı Peştuca, bir katılımcı Darıca, on katılımcı ise Arapça bildiklerini belirtmişlerdir. Aşağıdaki şekilde, katılımcıların bildiği diller verilmiştir.

Grafik 4: Katılımcıların Bildiği Diller

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2.2. Göç Sürecinde Bireylerin Karar Alma Mekanizmaları ve Göç

Katılımcılara, “Ne zaman, kiminle, nereden göç ettiniz? Göç kararınızı ve sürecinizi anlatabilir misiniz?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, katılımcıların göç süreçleri hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 1	Katılımcıların Göç Süreci	
Kodlar	İşgal, Savaş	K1, K6, K10, K11, K12, K13, K14, K15
	Eğitim	K3, K5
	Ailem	K4, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13

Tablo 10: Göç Sürecinde Bireylerin Karar Alma Mekanizmaları ve Göç

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, katılımcıların göç sürecinde etkili olan unsurların, “işgal, savaş” ve “eğitim” olduğu, göç sürecinin ise “aile” ile birlikte sürdürüldüğü ifade edilmiştir. Bazı katılımcıların görüşleri birden çok koda ait görülmüştür. Aşağıda bazı katılımcılara ait alıntılar verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, 2012- 2017 yılları arasında göç ettiklerini belirtmişlerdir (K2, K3, K4, K5, K6, K7, K11, K12, K13, K14, K15). Bu dönemde katılımcılar çeşitli çatışmalar ve savaşlar sebebiyle, yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmış olabilirler. 2012- 2017 yılları göç sürecinin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Ekonomik, siyasal ve çevresel faktörler, göç kararını doğrudan

etkilemiş olabilir. Bu dönemde Türkiye'ye yapılan göç, Türkiye'nin göçmenlere sağladığı destek ve imkanların cazip olduğunu gösterir niteliktedir. Aşağıda, 2012- 2017 yılları arasında göç eden katılımcıların görüşleri yer almaktadır.

“12/28/2016 ailem ile beraber Afganistan'dan” (K2.)

“2016 ailem ile Irak'tan. İlk başta turist olarak kalıyorduk 2018 artık burada kalmayı tercih ettik” (K7).

“2015 yılında ailemle Suriye'deki savaş yüzünden geldik. Çok zor bir yolculuktu. Yolculuğu oradaki bazı gönüllülerin yardımları sayesinde tamamlayabilmiştik. Yolda çok fazla tehlike ile karşılaştık” (K11).

Katılımcıların büyük bir bölümü, ailesi ile (K4, K7, K8, K9, K10, K12, K11, K13) göç ettiklerini ifade etmiştir. Aile bireyler için en temel sosyal birimdir. Göç sürecinde, aile bireyleri arasındaki güçlü bağlar, güven duygusu ve dayanışma, bireylerin belirsizliklerle dolu bu süreçte daha güvende hissetmelerini sağlayabilir. Aile üyeleri, birbirlerine moral ve duygusal destek sağlayarak göç sürecinin stresini azaltabilirler. Göç eden aileler sıklıkla tehlikelerle karşı karşıya kaldıkları için, birlikte hareket etmek, güvenlik ve koruma sağlamak açısından önemlidir. Aşağıda, göç sürecinde ailesi ile birlikte olduklarını ifade eden katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“2016 yılında ailemle göç ettik. Babamı ikna etmek ve buraya gelmek için hiç kolay olmadı. Vize almadık yıllarca uğraştık ve sonunda aldık. Anladım ki çok isteyip çabalarsan her şeyi başarırısın” (K4).

“2018'de ailece göç ettik, buraya geldikten sonra ev satın aldık, ben küçüktüm o zaman kararı annem babam almıştı” (K8).

“Ailem ile birlikte Türkiye'ye geldik, daha çok babamın kararıydı hiç zorlanmadık yani vize ve bilet alıp geldik” (K9).

“Eşim ve çocuklarımı ile birlikte Irak'tan Türkiye'ye göç ettik. Irak'ta yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınmaya karar verdik. İlk başta eşim geldi, ev tuttu ve düzenimizi kurdu ardından ben ve çocuklarım ile birlikte resmi bir şekilde geldik” (K10).

“Aslında biz ailemle geldik. Babamın çalışması için geldik. 2013 yılında geldik. Hem de aslında Suriye'de olan savaş yüzünden geldik. Oradaki Savaş yüzünden bize kendi evimizden çıkardılar. Orada kalacak başka yerimiz kalmamıştı. Babam da çalışacak yeri yoktu. O yüzden Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık” (K12).

“Türkiye'ye 2012'de giriş yaptım Kaçak olarak ailemle geldik. Suriye'deki iç savaş nedeniyle geldik. Çıkmak zorunda bırakıldık. Saatlerce yürüdük. Zor bir yol ve yolculuk olmuştur” (K13).

Katılımcıların çoğunluğu işgal, savaş (K1, K6, K10, K11, K12, K13, K14, K15) dolayısı ile göç ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar Afganistan, Irak ve Suriye'den göç ettiklerini belirtmişlerdir. Aşağıda, göç sürecinin nedenini işgal ve savaş olduklarını ifade eden katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“2021 yılında Taliban Afganistan'ı işgal etti. Benim eşim Türk ama Afganistan'da yaşıyorduk Taliban ülkeye geldikten sonra konsolosluk bizi aradı ve konsolosluk üzerinden Türkiye'ye geldik” (K1).

“2011 yılının Kasım ayında annem ve kardeşimle Türkiye'ye geldik. Irak'ta savaş olduktan sonra aile büyükleri bizi korudukları için Mısır'a geçtiler. İlk başta Mısır'a göç ettik ardından Suriye'ye geçtik. Suriye'de savaş olmaya başladığı için direkt Türkiye'ye sığındık” (K6).

“İlk olarak ben ailemle Halep'ten 2013'te köyümüze göç edip 2 ay kalmıştık sonra Türkiye'ye geldik. Yaşamayı hak ettiğimiz ilkesiyle canlarımızı ve geleceğimizi korumak için savaştan sığınma kararı aldık ve önemli evrak ve pasaportlarımızı teslim ettikten sonra yasal olarak Türkiye sınırından geçerek Türkiye sınırına girdik” (K14).

“2014 yılında savaştan dolayı. Savaşta yara aldım. Kendimi savunmak için çatışmaya katıldım. Tedavi olmak için Türkiye'ye geldim ve burada kaldım” (K15).

İki katılımcı eğitim (K3, K5) almak için göç ettiklerini belirtmiştir.

“2017'de yüksek lisans eğitimi için Türkiye' de bir aile akrabamız vasıtasıyla geldim” (K3).

“2014'te eğitim için Türkiye'ye geldim” (K5).

Katılımcılara yöneltilen “Ne zaman, kiminle, nereden göç ettiniz?” sorusu, katılımcıların göç sürecini anlamak açısından önemli bir kaynak oluşturmuştur. Göç süreçlerinin dinamiklerini belirlemek amacıyla bu soruya verilen yanıtlar, katılımcıların yaşadığı zorlu koşullar ve karar alma süreçlerini anlamamıza yardımcı olmuştur. Göç sürecini etkileyen en belirgin faktörler arasında işgal, savaş ve eğitim gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu bulgu, mevcut literatürle de paralellik göstermektedir. Çeşitli araştırmalar, göçün temel sebepleri arasında savaş ve siyasi çatışmaları vurgulamaktadır.

Yaşanılan bölgedeki çatışmalar, savaşlar ve şiddet ortamı, bireyleri bu ortamların yarattığı belirsizlik ve güvensizlikten kaçmaya zorlamakta, dolayısıyla onları başka ülkelere göç etmeye itmektedir. Bu süreçte bireyler, sığınmacı ya da mülteci olarak tanımlanmakta ve bu durum, kendilerine yeni yaşam alanları bulmaya çalışırken oldukça zorlu bir yolculuğa çıkmalarına sebep olmaktadır (Türk, 2019, s. 20). Topaloğlu ve Özdemir (2020) savaşın, göçmenlerin ülkelerini terk etmelerinde belirleyici bir faktör olduğunu ve büyük bir kısmının savaş ve iç çatışmalar nedeniyle göç etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Benzer şekilde, Sucu (2024) da mültecilerin büyük çoğunluğunun savaş nedeniyle göç ettiklerini vurgulamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun 2012-2017 yılları arasında göç ettiklerini belirtmeleri, bu dönemin özellikle göç hareketliliği açısından kritik bir dönem olduğuna işaret etmektedir. Yıldırım (2020) da bu dönemde gerçekleşen göç yoğunluğuna dikkat çekmiştir.

Aile ile birlikte göç etme durumu, katılımcıların çoğunda gözlemlenen bir diğer önemli bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, göç süreçlerini aileleriyle birlikte deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, göç sürecinin psikolojik ve sosyal boyutlarıyla ilgilidir. Aile bireyleri arasındaki dayanışma, güven duygusunun pekişmesine ve sürecin daha az travmatik geçmesine olanak tanımaktadır. Literatürde de bu tür bulgulara sıkça rastlanmaktadır. Gülerce ve Demir (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, katılımcıların göç süreçlerinde ailelerinin büyük bir rol oynadığını ve birlikte hareket etmenin kendilerini güvenli hissettirdiğini belirttikleri vurgulanmıştır. Ayrıca, göçmenlerin yaşadığı travmalarla baş etme noktasında, aile bağlarının güçlendirilmesinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu bulgular, göçmenlerin göç sürecinde ailelerinin sağladığı psikolojik destek ve güvenlik açısından önemli bir rol üstlendiğini gösteren diğer literatür bulgularıyla da örtüşmektedir.

3.2.3. Sosyal Hayatın Göç Sonrası Değişimi

Katılımcılara, “Göçten önceki sosyal hayatımızda değişimler hangi yönde oldu?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, göç sürecinde katılımcıların göç sürecinde yaşadıkları değişim hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 2	Katılımcıların sosyal hayatında yaşanan değişim	
Kodlar	Sosyal hayatın kısıtlanması	K1, K6,K8,K10,K11,K12,K13,K15
	Çalışma hayatında kısıtlanma	K1, K3, K11, K14, K15
	Sosyal hayatın aktifleşmesi	K4, K5, K7, K9
	Eğitim hayatında değişim	K2, K13

Tablo 11: Sosyal Hayatın Göç Sürecindeki Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, sosyal hayatlarının kısıtlandığını (K1, K6, K8, K10, K11, K12, K13, K15) belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri, göç sürecini sosyal hayatlarında önemli değişikliklere yol açtığını gösteriyor. Önceden düzenli ve güvenliği olan yaşam alanları, Türkiye gelmeleri ile birlikte zorluklarla karşılaşmıştır. Sosyal ilişkilerde azalma, maddi zorluklar, kültürel uyum sorunları ve yalnızlık gibi etkiler göze çarpmaktadır. Katılımcıların görüşleri, göçün adaptasyon sürecindeki zorlukları ve yaşanan değişimleri göstermektedir. Aşağıda, sosyal hayatının kısıtlandığını ifade eden katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

Bazı katılımcılar çalışma hayatlarında kısıtlandıklarını (K1, K3, K11, K14, K15) ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri, göç sürecinin çalışma hayatlarını olan etkilerini göstermektedir. Katılımcılar, göç etmeden önceki işlerinden ayrılmak zorunda kaldıklarını ve Türkiye'ye geldikten sonra yeni bir iş bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin K1, Afganistan'da kendi işini yürütürken, Türkiye'ye geldikten sonra çalışma hayatında kısıtlanma ile karşılaşmış ve kendi iş yerini açmıştır. Aşağıda, çalışma hayatlarında kısıtlandıklarını ifade eden katılımcı görüşmeleri bulunmaktadır.

“Türkiye'ye gelmeden önce benim Afganistan'da PVC şirketim vardı aile şirketi gibiydi 9 kişi orada çalışıyorduk. Memlekette sistemler değişti Taliban geldi o yüzden Türkiye'ye gelmek zorunda kaldık. Türkiye'ye geldikten sonra burada da bir dükkan açtım şu an Bakkal olarak çalışıyorum. Tabii göçten önce sosyal hayatımız daha aktifti. Çünkü daha

fazla para kazanıyorduk arkadaşlarımıza daha fazla görüşebiliyorduk Türkiye'ye gelince bu biraz kısıtlandı haliyle” (K1).

“Eğitimden sonra bir yabancı olarak. O kadar okumaya rağmen ev hanımıyım Eğitim aldığım bölüme çalışamıyorum. Hiçbir kurum resmi olarak işe almıyor” (K3).

“Sosyal hayatımızda meydana gelen değişiklikler, daha güvenli hale gelmemiz, ancak tüm akraba ve arkadaşlarımızdan uzaklaşmamız, psikolojik durumumuzu olumsuz etkilemesinin yanı sıra, aynı işi nasıl bulacağımızı tekrar düşünmemiz oldu” (K14).

“2009'da Suriye'de 2011'de Umman'da yaşıyordum. Hayatım çok iyiydi. Maddi olarak. Kendi evim, kendi arabam vardı müzik öğretmeniydim. Türkiye'ye gelince yaralandığım için evde kaldım. Daha sonra kaynakçılık öğrendim. Geçici Eğitim Merkezinde müzik öğretmeni oldum. Çok arkadaşım oldu. Çok fazla arkadaşlarım oldu. Hayatım daha çok maddi olarak değişti. Türkiye'de az ücret alıyordum. Suriye'de ailem zengindi. Babam ve kardeşlerim savaşta şehit oldu. Evimiz bombalandı. Savaştan sonra Suriye'de durumumuz çok kötü oldu” (K15).

Bazı katılımcılar sosyal hayatlarının aktifleştğini (K4, K5, K7, K9) belirtmişlerdir. Özellikle, göç ettikten sonra kendilerini geliştirdiklerini, daha cesur ve girişken olduklarını belirten katılımcılar, yeni ortamlara uyum sağlayarak sosyal hayatlarında aktifleştiklerini belirtiyorlar. Aşağıda sosyal hayatlarının aktifleştğini belirten katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“Afganistan'da sosyal hayatım yoktu ev okul, kuran kursu onun dışında pek yapabileceğimiz birşey yoktu. Göç ettikten sonra kendimi her alanda geliştirdim, daha cesaretli daha girişken oldum” (K4).

“Göç etmeden önce becardım ve göçten sonra evlendim bir Türk vatandaşıyla ve çalışma hayatına başladım” (K5).

“İlk başta memleket ki sosyal hayatım kesildiği için negatifti, sonra uzun zamandır burada olduğum için şuan pozitif” (K7).

“Günlük yaşamımız daha kolay oldu burası güvenli bir yer olduğundan istediğim her şeye kolayca ulaşabilirim” (K9).

Bazı katılımcılar, eğitim hayatlarında değişim (K2, K13) yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar, göç sürecinin eğitim hayatlarına olan etkilerini ifade etmişlerdir. Göçmenlerin eğitim hayatlarında karşılaşmış oldukları zorluklar, adaptasyon sürecinin

önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Aşağıda, eğitim hayatlarında değişim yaşadıklarını belirten katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“Eğitim hayatım değişti” (K2).

“Kendi ülkemdeyken daha çok sosyalleşiyordum. Türkiye'ye geldiğimden beri çalışmak zorunda kaldığım için az sosyalleştim. Genel olarak hayatım sosyalleşme üstünde değişimler oldu. Tabii Suriye'de okula gidiyordum Türkiye'de okula devam edemedim çalışmak zorunda kaldım” (K13).

Katılımcıların büyük bir kısmı, göç sürecinin ardından sosyal ilişkilerinin azaldığını, aidiyet duygularının zayıfladığını ve kültürel uyum sağlamakta güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Göç, bireylerin sosyal hayatında önemli değişimlere yol açmakta ve mültecilerin toplumsal yaşama katılımını farklı şekillerde etkilemektedir. Bu durum yalnızca bireysel bir deneyim olmanın ötesinde, yapısal ve toplumsal dinamiklerle şekillenen bir olgudur. Göçmen ve mülteci toplulukların karşılaştığı kısıtlamalar, onların sosyal izolasyon yaşamasına ve toplum içinde dışlanma hissi geliştirmelerine neden olmaktadır. Sonuç olarak, ayrımcılık ve ötekileştirme gibi olumsuz toplumsal pratiklerin güçlendiği gözlemlenmektedir.

Bu bulgu, mültecilerin yaşadığı sosyal zorlukların yalnızca bireysel veya geçici olmadığını, aksine toplumun genel algıları ve tutumlarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Mülteciler, geldikleri ülkeye uyum sağlama çabası içinde çeşitli engellerle karşılaşmakta; dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve ekonomik zorluklar bu süreci daha da karmaşık hale getirmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı, ülkelerinden ayrıldıktan sonra sosyal hayatlarının önemli ölçüde kısıtlandığını vurgulamaktadır. Bu durum, göç sürecinin yalnızca fiziki bir yer değiştirme olmadığını, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve toplumsal entegrasyon süreçlerini derinden etkileyen bir dönüşüm olduğunu ortaya koymaktadır.

Nitekim, Özmeye ve Arslan (2018: 178) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, farklı bir ülkede yaşamının, birden fazla kültür arasında bulunmanın ve entegrasyon sürecinin, mültecilerin ihtiyaçlarını çeşitlendirdiği ve yeni gereksinimlerin ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, mültecilerin sosyal hayatta karşılaştıkları kısıtlamalar, yalnızca bireysel uyum çabalarıyla aşılabilecek sorunlar olmaktan öte, ev sahibi toplumun kabul politikaları, sosyal destek mekanizmaları ve ayrımcılıkla mücadeleye yönelik yaklaşımlarla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, mülteci

topluluklarının topluma entegrasyonunu desteklemek adına kapsayıcı sosyal politikaların geliştirilmesi ve sosyal dayanışmayı artırıcı mekanizmaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

3.2.4. Yaşanılan Mahallede Uyruk Dağılımı

Katılımcılara “Oturduğunuz mahallede daha çok hangi uyruktan insanlar var?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, yaşadıkları mahallede daha çok hangi ırkın olduğunu belirlemek amaçlanmıştır.

Tema 3	Uyruk Dağılımı	
Kodlar	Türk	K2,K3,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14
	Türk ve Kürt	K1,K10
	Endonezya	K4

Tablo 12: Yaşanılan Mahallede Uyruk Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

(K2, K3, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15) olduğunu belirtmiştir.

Türk nüfusunun baskın olduğunu ifade eden katılımcıların görüşleri, aşağıda verilmiştir.

“Yaşadığım mahallede en çok Türkler var. Yabancı çok az” (K3).

“Oturduğum mahallede daha çok Türkler var farklı uyruklardan kimse yok” (K5).

“En fazla Türkler olduğunu düşünüyorum” (K8).

“Türklerin yanında daha çok Suriyeliler” (K11).

“Oturduğumuz Mahalle karışık Türkler daha fazla ama Suriyeli Iraklılarda var” (K13).

İki katılımcı, yaşadıkları mahallede Türk ve Kürt’lerin yoğunlukta yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların görüşleri, yaşadıkları mahallede, etnik çeşitliliğin varlığına işaret etmektedir. Bu durum farklı kültürlerle ve etnik gruplara ait insanların bir arada yaşadığını göstermektedir. Aşağıda, mahallelerinde Türk ve Kürt uyruklu bireylerin varlığını belirten katılımcı görüşleri yer almaktadır.

“Daha çok Türkler var Ama Kürtler de yoğunlukta” (K1).

“Kürt ve Türk” (K10).

Bir katılımcı (K4), oturduğu mahallede daha çok Endonezyalıların olduğunu belirtmiştir.

“Oturduğum mahallede her uyruktan var ama en çok Endonezyalılar var” (K4).

Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşadıkları mahallede ağırlıklı olarak Türk nüfusunun bulunduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar, mahallelerinde farklı etnik kökenlerden bireylerin de yaşadığını belirtmişlerdir. Bu durum, göçmen topluluklarının mekânsal yerleşiminde belirli bir etnik çeşitliliğin mevcut olduğunu göstermektedir. Farklı kültürlerden ve etnik gruplardan bireylerin aynı mahallede yaşaması, sosyal etkileşimin olanaklarını artırabileceği gibi, toplumsal bütünleşme açısından da önemli bir dinamik oluşturabilir.

Literatürdeki birçok çalışma, mültecilerin genellikle kendi uyruklarına ait bireylerin yoğunlukta olduğu mahallelerde yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu eğilim, mültecilerin yerleşim süreçlerinde kültürel ve sosyal bağlarını koruma isteğiyle ilişkilendirilebilir. Ancak, bu çalışmanın katılımcıları, yaşadıkları mahallelerde çoğunlukla Türk nüfusunun bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu, bazı mülteci gruplarının entegrasyon sürecinde daha farklı yerleşim kalıpları geliştirdiğini ve göçmen nüfusun mekânsal dağılımının homojen olmadığını göstermektedir.

Eser (2018: 183) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, mülteci mahalleleri ve mekânsal ayrışma incelenmiş olup, mültecilerin kendi kültürel çevrelerinde oluşturdukları sosyal alanların, özellikle restoranlar ve yemek sosyolojisi gibi unsurlar üzerinden değerlendirilebileceği ortaya konmuştur. Bu çalışmada, mültecilere ait mekânlarda kurulan grup dinamikleri, ilişki biçimleri ve restoranlardaki müşteri profilleri incelenmiş ve bu unsurların etnik kapanma ile mekânsal ayrışma süreçlerine katkı sağladığı vurgulanmıştır. Eser’in bulguları, mültecilerin sosyal ve mekânsal entegrasyon süreçlerinin yalnızca yerleşim düzenleriyle değil, aynı zamanda kültürel alışkanlıkları, topluluk içi dayanışma ağları ve ekonomik faaliyetlerle de şekillendiğini göstermektedir. Bu bulgular, göçmenlerin mekânsal yerleşim dinamiklerinin yalnızca demografik yapıyla sınırlı olmadığını, sosyal ve kültürel faktörlerin de bu süreçte belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Mültecilerin, yoğun olarak belirli bölgelerde toplanmaları toplumsal entegrasyon açısından hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır. Bir yandan, ortak kültürel pratikler sayesinde göçmenlerin sosyal destek mekanizmaları güçlenirken, diğer

yandan mekânsal ayrışma, yerel halk ile etkileşimi sınırlandırarak toplumsal uyum sürecini zorlaştırabilmektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin yaşadıkları mahallelerde farklı etnik gruplarla daha fazla temas kurmalarını teşvik edecek sosyal politikaların geliştirilmesi, uyum sürecine katkı sağlayabilecek önemli bir strateji olarak değerlendirilebilir.

3.2.5. Kültürel Kimlik ve Uyum

Katılımcılara, “Kendi kültürünüze ait olguları rahatça yaşayıp sürdürebiliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, kültürel kimliklerinin güçlü bir şekilde korunduğunu ve yaşatıldığı ortamların ne şekilde oluşturulabileceği konusunda bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 4	Kültürel Kimlik ve Uyum	
Kodlar	Evet	K1, K5, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15
	Kısmen	K3, K14
	Hayır	K2, K4, K6

Tablo 13: Kültürel Kimlik ve Uyum

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürdüklerini (K1, K5, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K15) ifade etmiştir. Çoğu katılımcı, yaşadıkları yerde kendi kültürlerine ait uygulamaları sıkıntısız bir şekilde gerçekleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle, Türk kültürüne yakınlık duyan ve Türklerle benzer kültürlere sahip olduklarını düşünen katılımcılar, bu durumun kendi kültürlerini yaşamalarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca, farklı etnik grupların bir arada yaşadığı mahallelerde, bazı katılımcılar kendi kültürlerini diğer topluluklarla birlikte yaşayabildiklerini ve hatta bazı Suriyeli toplulukların kendi gelenek ve göreneklerini devam ettirdiklerini vurgulamışlardır. Bu durum, toplumsal uyum ve kültürel çeşitliliğin bir arada barış içinde yaşanabildiğini göstermektedir. Aşağıda, kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürdüklerini ifade eden katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“Türkiye bize çok fazla uzak bir kültürde değil zaten Benim atalarım Özbek olduğu için ben biraz Oradan da aşınayım. Özbeklerle Türklerin kültürleri de çok benzer o yüzden farklı bir kültüre mensup olduğunu düşünmediğimden burada kültürümün devamlılığını sağlıyorum” (K1).

“Yapıyoruz zaten bizim örf adetlerimiz Türklere çok yakın olduğu için pek zorluk çekmiyoruz” (K5).

“Evet burada herkes istediği gibi yaşayabilir” (K8).

“Evet, bir sıkıntı yaşamadım” (K10).

“Mahallemde daha çok Türk ve Suriyeli olduğu için ve Suriyeliler bir topluluk şeklinde yaşadığı için onların içinde kültürümü devam ettirebiliyorum. Onlarda birbiri ile dayanışma içindeler. Suriye gelenek ve göreneklerini bir anlamda kendi içlerinde yaşatmaya çalışıyorlar” (K11).

“Sürdürebiliyorum. Kültürün yaşayabiliyorum. Sadece yabancı olduğumu hissediyorum. Yani diğer insanlara göre yabancı olduğumu hissediyorum” (K12).

“Evet yaşayıp sürdürebiliyorum Çünkü Türklerle hemen hemen aynı kültüre sahipsiz burada yaptığım şeyler diğerleri için garip gelmiyor bu sebeple kültürümü yaşayabiliyorum” (K13).

“Kültürümü rahat yaşayabildiğimi düşünüyorum. Kötü bir şey olmadı bununla ilgili” (K15).

Bazı katılımcılar, kısmen kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürdüklerini (K3, K14) ifade etmişlerdir. Bu iki katılımcı, kısmen kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürebildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, bazı zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, bir katılımcı yemek yapma gibi günlük aktivitelerde bile zaman zaman zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı ise, kendi kültürünü yaşatma konusunda zaman zaman engellerle karşılaştığını dile getirmiştir. Bu durum, bazı katılımcıların kendi kültürlerini tam olarak yaşamakta bazı kısıtlamalarla karşılaştığını göstermektedir. Bu tür kısıtlamaların nedenleri farklı olabilir, ancak çevresel faktörler veya toplumsal dinamikler bu kısıtlamaların kaynakları arasında olabilir. Aşağıda, kısmen kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürdüklerini belirten katılımcıların görüşleri bulunmaktadır.

“Yapıyoruz ama çok değil yemek yapmak bile bazen çok zor oluyor” (K3).

“Her zaman değil, kendi kültürümüzü yaşatma konusunda bazı engellemelerle karşılaşabiliyoruz” (K14).

Bazı katılımcılar, kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdüremediklerini (K2, K4, K6, K7) ifade etmişlerdir. Bazıları, dışarıda yaşadıkları toplumun kötü algıları veya yanlış anlamaları nedeniyle kendi kültürlerini açıkça ifade etmekten çekindiklerini

belirtmişlerdir. Özellikle, toplumda farklı kabul edilebilecek davranışları sergilemekten çekindikleri için bu tür kısıtlamaları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, toplumun genel kabul görmüş normlarına uyum sağlama baskısının, bazı katılımcıların kendi kültürlerini tam olarak yaşamalarını engellediğini göstermektedir. Bu tür kısıtlamaların sosyal normlar, toplumsal beklentiler veya dışlanma korkusu gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabileceği düşünülebilir. Aşağıda, kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdüremediklerini ifade eden katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Kendi kültürümüzü evde rahat sürdürebiliriz ama dışarda pek mümkün değil insanların kötü algıları, bakışları yüzünden” (K4).

“Evimizin içinde evet sürdürebiliyorum. Ancak dışarıya daha açığa sürdüremem. Çünkü yapacağım şeyler Türk halkına olağan dışı bir şey gibi gelebilir veya yanlış anlaşılabilirim. O zaman da yapacaklar farklı boyutlar kazanabilir. Bu sebeple yapmamayı tercih ediyorum” (K6).

Katılımcıların çoğu, Türkiye'nin kültürel yapısına kısmen uyum sağladıklarını ifade etmiştir. Bu durum, göçmenlerin bulundukları toplumla olan ilişkilerinde çeşitli kimlik adaptasyon süreçlerini yansıtmaktadır. Akyiğit'in (2016) de belirttiği gibi, göç eden bireyler, kimliklerini bulundukları yerin koşullarına göre işlevsel olarak düzenleyebilirler. Göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini, bulunduğu toplumun sosyo-kültürel yapısına göre öne çıkarma ya da geri planda tutma süreçleri, toplumsal uyum açısından önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Akyiğit, 2016: 154). Ancak, bu uyum süreci, dil ve kültürel farklılıklar gibi engellerle karşılaşıldığında, bireylerin kendi kimliklerini sürdürebilme kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Katılımcılar, bu tür zorluklarla karşılaştıklarında, genellikle kendi kültürlerini ifade etme konusunda çekinceler yaşamaktadırlar.

Sosyal hayata katılım, bireylerin kültürel uyum sürecinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin toplumun sosyal yapısına dahil olmaları, yalnızca sosyal ilişkiler kurmalarını değil, aynı zamanda kültürel kimliklerini de güçlendirmelerini sağlar. Ancak, toplumun dışlama ve yanlış algılama süreçlerine maruz kalan bireyler, kültürel kimliklerini ifade etme noktasında isteksizlik gösterebilmektedirler. Bu durum, toplumsal uyumun güçlenmesi için önyargıların kırılmasının ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Özellikle kültürel anlamda, göçmenlerin kendi ülkelerinde oluşturdukları alanlarını, sahip oldukları değerleri ve pratikleri Türkiye’de de devam ettirme çabası, yerel halk tarafından olumsuz karşılanabilmektedir. Katılımcılar, yerel halk ile etkileşimde yaşadıkları bu kültürel çatışmaların, özellikle ortak alanların paylaşımında somutlaştığını belirtmişlerdir. Yerel halkın, mültecileri dışlama noktasında geliştirdiği mekanizmaların büyük ölçüde "kültürel farklılıklar" ve dil bariyerleri gibi faktörlerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında, bazı katılımcılar yerel halk tarafından maruz kaldıkları dışlanmanın, bu kültürel farklılıkların ve dil engellerinin etkisiyle daha belirgin hale geldiğini ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte, katılımcılar, iki toplum arasında kültürel farklılıklar olsa da, birbirlerine benzer pek çok yönleri olduğunu ve bu farklılıkların abartıldığını vurgulamaktadırlar. Bu görüş, Diker ve Karan (2021) tarafından yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir. Araştırmaya katılan bireyler, iki toplum arasında var olan kültürel farklılıkların dışlanmaya neden olduğunu belirtmişlerdir, ancak buna rağmen, iki toplumun birbirine oldukça benzeyen birçok yönünün bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Sucu (2024) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise, Afganistan uyruklu mülteciler, Türkiye’ye geldikten sonra geleneklerinde bazı değişimlerin olduğunu, ancak mutfak kültürlerini kendi içlerinde sürdürme çabası içinde olduklarını bildirmişlerdir. Bu bulgu, kültürel alışkanlıkların göçmenler için sadece maddi yaşam koşullarına uyum sağlamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda manevi ve kültürel değerlerin sürdürülmesi açısından önemli bir mücadele alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Adıgüzel (2020) de göçmenlerin, maddi yaşam standartlarına uyum sağlama noktasında daha hızlı bir adaptasyon süreci geçirdiklerini, ancak kültürel ve manevi değerleri benimseme sürecinin zaman alıcı bir deneyim olduğunu vurgulamaktadır. Göçmenlerin yerleştikleri toplumla kültürel uyum sağlayabilmeleri, toplumsal yapılarla olan etkileşimlerine ve yerel halkın kabul edici tutumlarına bağlıdır. Bu bağlamda, göçmenlerin yaşadıkları toplumda kabul görmesi ve toplumsal entegrasyonun güçlenmesi, yalnızca bireysel çabalarla değil, toplumun genel tutumları ve sosyal politikalarla da doğrudan ilişkili bir süreçtir.

3.2.6. Yerleşik Olma ve Memnuniyet

Katılımcılara, “Türkiye’de yaşamaktan memnun musunuz? Hangi ülkede yaşamak isterdiniz?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, yaşadıkları ülkeden memnuniyetleri ve yaşamak istedikleri ülke hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 5	Yerleşik Olma ve Memnuniyet		
Kodlar	Türkiye’den memnun	K1, K7, K9, K10, K11, K12, K14, K15	
	Türkiye’den memnun olmayan	Avustralya	K2
		Amerika	K3
		Fransa	K4
		Afganistan	K5
		Irak	K6
		İtalya	K8
		Suriye	K13

Tablo 14: Yerleşik Olma ve Memnuniyet

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını (K1, K7, K9, K10, K11, K12, K14, K15) belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bazıları, Türkiye’nin kendilerine göre olduğunu ve özellikle dini ve kültürel açıdan rahat ettiklerini belirtmişlerdir. Güvenlik, istikrar, öğrenme ve çalışma imkanları gibi faktörler de memnuniyetlerini arttıran unsurlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, bazı katılımcılar Türkiye’yi kendi ülkeleri gibi hissettiklerini ve başka bir ülkeye göç etmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıda, Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını ifade eden katılımcıların görüşleri verilmiştir.

“Türkiye daha çok Müslümanların yaşadığı bir memleket olduğu için biz de bu yüzden çok memnunuz Dinimizi ibadetimizi rahatça istediğimiz gibi gerçekleştirebiliyoruz. Avrupa’yı da gidebilirdik ama oranın dini bizden daha farklı olduğu için orada rahat olacağımızı hissetmedik O yüzden Türkiye’de yaşamaktan memnunum” (K1).

“Türkiye’den memnunum belki burada yaşamaya devam ederim ama ben dünyanın her yerini gezmek istiyorum” (K9).

“Evet memnunum. Başka bir yerde yaşamak istemiyorum” (K10).

“Türkiye’de yaşamaktan genel anlamda güven ve istikrar açısından memnunum. Öğrenme ve çalışma imkanı var. Türkler misafirperverler. Daha iyi bir gelecek inşa etmek için Türkiye’de kalmak istiyorum” (K11).

“Türkiye’yi kendi ülkem gibi hissediyorum. Tabii çoğu zaman dili anlıyorum. Buraya alıştım artık başka ülkeye gitmek istemem” (K12).

“Evet Memnunum ancak zorlandığımız şeyler var. Tabii mümkün olsa kendi ülkemde yaşamayı isterdim hayatıma öyle devam etmek isterdim Savaş olmasaydı. Bu nedenle gitmek istediğim ülke soğuşundan dolayı Kanada’da da olmak isterdim” (K13).

“Evet memnunuz. Türkiye benim ülkeme sınır olduğundan başka bir ülkeye göç etmeyi düşünmedik. Hele ki o dönemde yaşam şartları daha iyiydi” (K14).

“Türkiye’de yaşamaktan mutluyum. Aynı yakın kültürdeniz. Avrupa ülkeleri gibi değil. Çocuklarım benimle yaşıyor. Avrupa’da çocuklar devlete ait” (K15).

Bazı katılımcılar, Türkiye’de yaşamaktan memnun olmadıklarını ve başka bir ülkede yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşamak istedikleri ülkeler şu şekildedir; Avustralya, Amerika, Fransa, Afganistan, Irak, İtalya, Suriye. Katılımcıların çoğunluğu Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmiş olsa da bazıları farklı sebeplerle memnuniyetsizliklerini dile getirmiş ve başka ülkelerde yaşamak istediklerini belirtmişlerdir. Memnuniyetsizlikler genellikle sosyal, ekonomik veya siyasi faktörlere dayanmaktadır. Bazıları özellikle yaşadıkları ülkede artan nefret ve ötekileştirme duygularından bahsetmişlerdir. Ancak, tercihler kişisel deneyimlere, ekonomik koşullara ve yaşanan sıkıntılara göre farklılık göstermektedir. Aşağıda, Türkiye’de yaşamaktan memnun olmadıklarını ve başka bir ülkede yaşamak istediklerini belirten katılımcı görüşleri verilmiştir.

“Hayır değilim. Avustralya’da yaşamak isterdim” (K2).

“Türkiye’de yaşamak iyidir evet bazı zorlukları var. Özellikle son 4 senedir yabancılara karşı çok nefret duygusu beslendi. Oda fakir bir ülkeden olanlar için. Zengin ve Avrupa ya da Amerika ülkesinden olanlara hayranlıkla bakılıyor. Ama fakir ve savaştan gelenleri ötekileştiriyorlar. Elbette çok iyi ve eşit gözle bakanlar ve yardımcı olmaya çalışanlarda var. Ama Amerika da olmak iyi olurdu. Ama Türkiye’yi iklimini ve doğasını da seviyorum” (K3).

“Türkiye’de yaşamaktan 7 yıldır memnundum ama son 1 yıldır değilim çünkü beni bağlayan bir şeyler kalmadı. Yaşamak istediğim ülke Fransa olurdu” (K4).

“Türkiye’de yaşamaktan memnunum ama aslında gönül isterdi ki kendi ülkeme yaşayayım eğer bu savaşlar olmasaydı” (K5).

“Genel anlamda Türkiye’de yaşamaktan memnunum ancak yaşadığım farklı zorluklar Elbette var. Örnek bir şehirden başka bir şehre geçerken çok zorlanıyorum iş bulmakta çok zorlanıyorum taşıdığım kimlikten dolayı bazen kendin bir hapiste yaşadığımı hissediyorum. Ülkemde yaşamak isterdim” (K6).

“Evet memnunum ilk defa özgür yaşamamanın tadına vardım, ben Akdeniz kenarında herhangi bir ülkede yaşamak isterim belki favorim İtalya olabilir” (K8).

Katılımcıların çoğunluğu, Türkiye’de yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmekle birlikte, bazı bireyler farklı ülkelerde yaşama arzusu taşımaktadır. Türkiye’yi tercih etmeyen katılımcılar, genellikle kendi ülkelerine geri dönmeyi ya da daha gelişmiş Batı ülkelerine göç etmeyi istemektedirler. Bu durum, göçmenlerin göç sonrası beklentilerinin ve gelecek planlarının, yalnızca bireysel deneyimler ve ekonomik fırsatlarla değil, aynı zamanda kültürel uyum süreçleri gibi çeşitli faktörlerden etkilendiğini göstermektedir.

Sucu (2024) tarafından yapılan bir araştırmada, Afganistan uyruklu mültecilerin ülkelerine geri dönmeyi istemedikleri belirtilmiştir. Benzer şekilde, Tanrıverdi ve Ulu’nun (2020) çalışmasında Suriyeli göçmenler, yeniden düzen kurmanın zorlukları, savaşın tamamen sona ereceğine dair güven eksiklikleri nedeniyle geri dönme düşüncelerinden vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise, aidiyet duygusunun etkisiyle kendi ülkelerine dönmeyi tercih etmektedirler. Bu bulgu, göçmenlerin geri dönme veya kalma kararlarını etkileyen birden fazla faktörün bir arada var olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, Kurt (2024) tarafından yapılan araştırma, Türkiye’nin özellikle Müslüman göçmenler için tercih edilen bir hedef ülke olduğunu, bu tercihin Türkiye’de dini pratikleri özgürce yaşayabilme imkânı ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Türkiye’deki dini özgürlükler, kültürel yakınlık ve toplumsal kabul düzeyinin, özellikle dinî inançlarını hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olarak gören Müslüman katılımcılar için önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, göçmenlerin yerleşim tercihlerini şekillendiren yalnızca ekonomik ve siyasi faktörlerin değil, kültürel ve dini unsurların da etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Literatürde, Türkiye’nin Müslüman göçmenler açısından cazip bir yerleşim yeri olarak görülmesi, yerel dini özgürlüklerin yanı sıra toplumsal kabul ve kültürel yakınlıkla

doğrudan ilişkilendirilmiştir. Gülerce ve Demir (2021) ile Yıldırım (2020) yaptıkları çalışmalarında, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeyi artık düşünmediklerini ve Türkiye’de yerleşik olarak kalmayı planladıklarını ortaya koymuşlardır. Ancak Gülerce ve Çorlu (2021) tarafından yapılan araştırma, mülteci öğrencilerinin bir kısmının Avrupa’ya doğru hareket etme niyetinde olduklarını göstermektedir. Batı ülkelerine yönelik bu tercihler, ekonomik refah, eğitim olanakları ve daha kapsayıcı sosyal politikalar gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır.

Bu bulgular, göç sürecinin yalnızca fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda bireylerin kimlikleri, inançları ve toplumsal aidiyetleri ile şekillenen karmaşık bir sosyal olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenlerin yerleşim tercihleri, sadece kişisel eğilimlerden değil, aynı zamanda ev sahibi ülkelerin sunduğu fırsatlar ve sınırlamaların etkisiyle şekillenmektedir. Türkiye’ye ya da Batı ülkelerine yönelme kararları, hem bireysel hem de toplumsal dinamiklerin kesişim noktalarında şekillenen bir süreçtir.

Sonuç olarak, bu bulgular, göçmenlerin yerleşim tercihleri ile ilgili olarak hem içsel (bireysel aidiyet ve kimlik) hem de dışsal (ülkeler arası kültürel, dini ve ekonomik faktörler) pek çok faktörün rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, göç politikalarının yalnızca ekonomik entegrasyonu değil, aynı zamanda kültürel uyumu ve dini çeşitliliği de göz önünde bulunduracak şekilde tasarlanması büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde, göçmenlerin toplumsal entegrasyonu daha sağlıklı bir şekilde desteklenebilir ve onların topluma katkıları daha verimli hale getirilebilir.

3.2.7. Ötekileştirme ve Yabancı Kimlik Algısı

Katılımcılara, “Size göre öteki yabancı kimdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin farklı kültürel, dilsel veya ulusal kimliklere sahip olmaları nedeniyle ötekileştirme ve yabancı kimlik algısı hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu bilgiler, katılımcıların kendi bakış açıları ve deneyimleri üzerinden ötekileştirme ve yabancı kimlik algısını anlamaya yönelik ipuçları sunmaktadır.

Tema 6	Ötekileştirme ve Yabancı Kimlik Algısı	
Kodlar	Yabancılığı reddetme	K2, K3, K5, K8, K9, K10, K15
	İrk ve kültür temelli yabancılık	K4, K6, K11, K12, K13, K14
	Din temelli yabancılık	K7
	Dil temelli yabancılık	K1

Tablo 15: Ötekileştirme ve Yabancı Kimlik Algısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, yabancılığı reddettiklerini (K2, K3, K5, K8, K9, K10, K15) belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yabancılığı reddettiklerini ve ötekileştirme kavramını yanlış bulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre, insanlar dünya vatandaşıdır ve coğrafi sınırlar veya kültürel farklılıklar yüzünden birbirlerinden ayrılmamalıdır. Bazıları, insanların coğrafi konumlarını seçemediklerini ve yaşadıkları topluma saygı duyulması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, sevdikleri olmadığı yerde insanların yabancılık çekebileceğini ve herkesin aslında dünya vatandaşı olduğunu belirtmişlerdir. Bu ifadeler, katılımcıların insanları sadece insan olarak gördüklerini ve onları coğrafi, dilsel veya kültürel farklılıklara göre ayırmadıklarını yansıtmaktadır. Ötekileştirme ve yabancı kimlik algısının reddedilmesi, insanların birbirlerini anlamaya ve kabul etmeye yönelik bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Aşağıda, yabancılığı ve ötekileştirme kavramını yanlış bulan katılımcıların görüşleri verilmiştir.

“Yabancı diye birşey yok. İnsan olsun” (K2).

“Bana göre öteki veya yabancı diye bir kelime kullanmak çok yanlış bir kelime. İnsan dünyaya gelirken coğrafyasını kendi seçmiyor. Yaşarken seçme etkisine sahip olmalı evet. Dünya hayatı ve insanlar ilişkisi düzenli olması gerekiyor. bunun için her topluma ayrı bir hudut olması lazım. ama bir coğrafyadan diğer coğrafya giden insana fitratına, seçimine, hayatına ve değerine saygı duyulması gerekiyor” (K3).

“Bana göre öteki veya yabancı diye bir kelime kullanmak doğru değil belki çok yanlış bir kelime” (K5).

“Kimse yabancı değil hepimiz dünya vatandaşıyız” (K8).

“Sevdikleri olmadığı yerde insan yabancılık çeker” (K9).

“Bilmiyorum. Öteki yabancı biziz sanıyorum” (K10).

“Toprak Allah'ın toprağı. Herkes insan. O yüzden bana herkes kardeş. Yabancı olarak görmüyorum. Fark yok. Sadece dil değişiyor. Ama bu Küçük bir ayrıntı. Tavırlar daha önemli” (K15).

Katılımcıların bir bölümü, yabancılık algısını, ırk ve kültür (K4, K6, K11, K12, K13, K14) kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Katılımcılar, yabancılık algısını genellikle ırk ve kültür kavramlarıyla ilişkilendirmişlerdir. Bazıları, yaşadıkları ülkede maruz kaldıkları ırkçılık deneyimleri nedeniyle yabancılık hissi yaşadıklarını belirtirken, diğerleri farklı kültürlerden gelen insanları yabancı olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. Bu algılar genellikle kişisel deneyimler, toplumsal etkileşimler ve kültürel önyargılar gibi faktörlere dayanmaktadır. Aşağıda, yabancılık algısını, ırk ve kültür kavramlarıyla ilişkilendiren katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Türkler desem yanlış anlaşılmasın ama onu da ben şu 1 yıl içinde yaşadığım ırkçılık yüzünden” (K4).

“Bana göre öteki yabancı Türk halkı olabilir. Ne kadar çok ortak noktamız olsa da kendimi onların yanında yabancı hissediyorum” (K6).

“Farklı kültürden herhangi biri benim için ötekidir. Yani Suriyeli olmayan herkese öteki diyebilirim” (K11).

“Iraklı, Suriyeli gibi uyruklar yabancı değiller. Afganistan, Pakistan gibi uyruklar bana yabancı geliyor. Dili farklı kültürü farklı olduğu için. Iraklı 'lar bize çok yakın. Yabancı hissetmiyorum” (K12).

“Bana göre öteki yabancı diyebileceğim Afganlar ve İranlar. Çünkü aynı kültüre sahip değiliz onlar bana yabancı geliyorlar” (K13).

“Benim ülkemde doğmayan herkes” (K14).

Bir katılımcı yabancılık algısını din (K7) temelli, bir katılımcı ise dil (K1) temelli olarak değerlendirmiştir. İki katılımcı da yabancılık algısını farklı temellere dayandırmıştır. Birinci katılımcı (K1), yabancılık algısını dil temelli olarak değerlendirmiştir. Ona göre, kendisiyle aynı dili konuşmayan insanlar yabancı olarak algılanmaktadır. Diğer katılımcı (K7) ise yabancılık algısını din temelli olarak değerlendirmiştir ve Farisiler ile Yahudileri yabancı olarak görmektedir. Bu ifadeler, yabancılık algısının kişisel deneyimler, kültürel farklılıklar ve dini inançlar gibi çeşitli faktörlere dayandığını göstermektedir.

“Benimle aynı dili konuşmayanlar bana yabancı geliyor yani dil olmadığım herkes bana yabancı” (K1).

“Farisiler ve Yahudiler” (K7).

Katılımcılara, “Size göre öteki yabancı kimdir?” sorusu yöneltilmiştir. Yapılan analiz, katılımcılar arasında dil, kültür ve din temelli ötekileştirme algısının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle mülteci gruplarının yerel toplumlarla ve diğer göçmen gruplarıyla olan iletişimlerini kısıtlayan bu ötekileştirme algısı, toplumsal uyum sürecinin en büyük engellerinden birini teşkil etmektedir. Yabancı olarak görülen gruplar, çoğunlukla toplumsal aidiyet duygusundan dışlanmakta ve yerel kültürün bir parçası olarak kabul edilmemektedir. Bu durum, hem mültecilerin kendi aralarındaki dayanışmayı zayıflatmakta hem de yerel toplumla olan ilişkilerini daha karmaşık hale getirmektedir.

Ötekileştirme ve yabancı kimlik algısının dil, kültür ve din gibi temel unsurlarla şekillenmesi, toplumsal yapının ne kadar katmanlı ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Dil engelleri, kültürel farklılıklar ve dini inançlar, insanların bir grup olarak kendilerini tanımlamalarını etkileyen faktörlerdir. Bu tür kimliksel farklılıklar, bireyler arasındaki ötekileştirme algısını pekiştirebilir. Göçmenler, dilini, kültürünü ve dini inançlarını paylaşmadıkları için dışlanmış ve yabancı olarak görülürler. Böylece hem göçmenler arasında hem de yerel halk ile aralarındaki iletişimde bir kopukluk meydana gelir.

Göçmenlerin ötekileştirilmesi, toplumsal bütünleşme ve uyum süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Baurder (2008: 62-69) bu durumu, yerli halkın kendisini koruma çabası ve öteki gruplara karşı geliştirdiği mesafe olarak açıklar. Yerli halk, kendi kültürünü ve kimliğini koruma çabası içerisinde, göçmenleri dışlayarak bir tür alt kültür yaratabilir. Bu süreç, mültecilerin toplumla entegrasyonunu engelleyebilir ve sosyal çatışmalara yol açabilir. Schmitz (2003: 38) ve Ünver (2003: 83, akt. Güzel, 2013: 19), bu durumu, göçmenlerin yerli toplumdan dışlanarak sosyal ve kültürel açıdan izole edilmeleriyle ilişkilendirir. Sonuç olarak, ötekileştirme, yalnızca bireyler arası ilişkileri değil, toplumların genel uyumunu da zorlaştırır.

Bu bağlamda, dil, kültür ve din temelli ötekileştirmenin daha derinlemesine anlaşılması, toplumsal uyumun sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Göçmen gruplarının kendilerini daha fazla kabul ettirebilmeleri için yerel halkın önyargıları ve ötekileştirme algılarıyla mücadele etmesi gerekmektedir. Bu süreç, sadece göçmenlerin uyum

sağlamasıyla ilgili değil, aynı zamanda yerli toplumların da farklılıkları kabul etme ve bir arada yaşama becerilerini geliştirmeleriyle ilgili bir süreçtir.

3.2.8. İletişimden Kaçınma ve Toplumsal Gruplar

Katılımcılara, “İletişim kurmaktan uzak durduğunuz gruplar var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin hangi gruplarla iletişim kurmaktan kaçındıkları, bu gruplara yönelik tutumları ve algıları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 7	İletişimden Kaçınma ve Toplumsal Gruplar	
Kodlar	Herkesle iletişim kurma isteği	K2, K6, K9, K12, K13
	Genel iletişimden kaçınma	K4, K7, K10, K11, K14, K7
	İrkçi ve ayrımcı gruplardan uzak durma	K3, K5, K15
	Dil ve kültürel engellerden dolayı iletişimden uzaklaşma	K1, K8

Tablo 16: İletişimden Kaçınma ve Toplumsal Gruplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, herkesle iletişim kurma isteğinin (K2, K6, K9, K12, K13) olduğunu belirtmişlerdir.

“Hayır” (K2).

“Yok” (K6).

“Yok” (K9).

“Herkesle iletişim kurabilirim. Farklı ülkelerden arkadaşlarım var. Kültürlerimizi onlara tanıtıyorum” (K12).

“Uyruk fark etmeksizin herkes iletişim kurabilirim yani hiç kimseden uzak durmuyorum uyruğu yüzünden” (K13).

Katılımcıların büyük bir bölümü, genel iletişimden kaçınma (K4, K7, K10, K11, K14) davranışında olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar genel olarak iletişimden kaçınma

eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bazıları, kendilerini yanlış yola veya yanlış şeylere bulaştırabilecek gruplardan uzak durduklarını ifade etmiştir. Diğerleri, dil veya kültürel engeller nedeniyle iletişim kurmaktan kaçındıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum, iletişimde belirli engellerle karşılaşıldığını ve katılımcıların bu engelleri aşmakta zorlandıklarını göstermektedir. Aşağıda, genel iletişimden kaçındıklarını belirten katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

“Genel olarak fazla kişi ile iletişim kurmaktan kaçınıyorum, özellikle beni yanlış yola, yanlış şeylere bulaştıracak gruplara diyim” (K4).

“Evet” (K7).

“Türkçe kısıtlılığımın dolayısı tüm gruplara az çok uzağım diyebilirim” (K10).

“Tabi uzak durduğum kimse yok aslında ama dil birliği çok önemli. Dil birliği sağlayamadıklarımla ister istemez uzak duruyorum” (K11).

“Evet vardır” (K14).

Bazı katılımcılar, iletişim kurarken ırkçı ve ayrımcı gruplardan (K3, K5, K15) uzak durduklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, iletişim sırasında ırkçı ve ayrımcı gruplardan uzak durduklarını ifade etmişlerdir. Onlarla iletişim kurmaktan kaçınıp, bu tür grupların tutumlarını ahlaki açıdan kabul edilemez bulduklarını belirtmişlerdir. Bu tutumları, kişisel değerlerine ve toplumsal normlara uygun olarak şekillenmiştir. Aşağıda, iletişim kurarken ırkçı ve ayrımcı gruplardan uzak durduklarını belirten katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Evet var. Bazı insanı ve ahlaki açıdan bana ters olan ve çok ırkçı gruplardan uzak durmak daha iyi” (K3).

“Evet var çok ırkçı gruplardan ve bazı insanı ve ahlaki açıdan bana ters olanlardan uzak duruyorum” (K5).

“İrkçılarla iletişim kurmak istemiyorum. Mesela Ümit Özdağ. Onunla iletişim kurmak istemem. Sadece ırkçılık yapanlarla iletişim kurmak istemem” (K15).

Bazı katılımcılar iletişim kurarken, dil ve kültürel engellerden dolayı iletişimden uzaklaşma (K1, K8) davranışı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, iletişim sırasında dil ve kültürel engellerle karşılaştıklarını ve bu nedenle iletişimden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı (K1), dil birliği olmadığında iletişimde zorluklar yaşadığını ancak mesleği gereği Türkçe öğrendiğini ve bu sayede iletişim kurabildiğini ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı (K8), özellikle Romanlarla tanışma ve

iletişim kurma konusunda zorluklar yaşadığını ve bu nedenle iletişimden uzaklaştığını belirtmiştir. Bu ifadeler, dil ve kültürel farklılıkların iletişim sürecini etkilediğini ve bazı durumlarda iletişimden kaçınmaya yol açtığını göstermektedir. Aşağıda, iletişim kurarken, dil ve kültürel engellerden dolayı iletişimden uzaklaşma davranışı gösteren katılımcı ifadelerine yer verilmiştir.

“Uyruk farkı gözetmeksizin o kişinin iyi olduğunu düşünürsem eğer, herkesle iletişim kurabilirim. Tabii dil birliğimiz varsa. Yoksa da yine de bir şekilde anlaşıyoruz. Ben buradaki mesleğimden ötürü Türkçeyi öğrendim” (K1).

“İsteyerek uzaklaştığım bir grup yok fakat Romanlarla mesela hiç birebir tanışmadım denk gelmedim daha doğrusu” (K8).

Katılımcıların büyük bir bölümü, toplumsal gruplarla iletişim kurmaktan kaçındıklarını belirtmiştir. Bu kaçınmanın temelinde dil engelleri, kültürel farklılıklar ve toplumsal dışlanma gibi faktörler yatmaktadır. Özellikle dil engelleri, bireyler arasındaki iletişimi zorlaştırarak sosyal etkileşimi sınırlandırmakta ve toplumsal gruplar arasında kopukluklar yaratmaktadır. Bu durum, mülteciler ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olmakta ve farklı grupların birbirlerinden giderek uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Bu bulgular, önyargı ve ayrımcılığın toplumsal ilişkilerde nasıl bir rol oynadığını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Dil ve kültürel farklılıklar, bireylerin sosyal hayata katılımını zorlaştırırken, aynı zamanda aidiyet hissinin gelişimini de olumsuz etkileyebilmektedir. Yeterli dil becerisine sahip olmayan bireyler, iş bulma, eğitim olanaklarından yararlanma ve sosyal destek sistemlerine erişim gibi konularda daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. Sucu (2024) yaptığı çalışmada bu bulgulara benzer sonuçlar elde etmiştir. Yaptığı çalışmasında katılımcıların dil bilmediği için farklı etnik kökenden olan komşularıyla etkileşime girmediklerini, katılımcıların genel olarak kendi etnik grubuna yakın kişilerle komşuluk ettiği sonucuna erişmiştir. Aynı zamanda katılımcıların farklı etnik gruplarla yakın olmaktan endişe duydukları ve kendilerini güvende hissetmedikleri görölmüştür.

Kurt (2024) tarafından yapılan araştırma, dil yeterliliğinin yalnızlığı azaltıcı, günlük yaşamı kolaylaştırıcı ve dolayısıyla yaşam memnuniyetini artırarak aidiyet gelişimini hızlandırıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ev sahibi toplumun dilini bilmek, bireyin sosyal hayata daha etkin katılımını sağlamakta, bireyler arası ilişkileri

güçlendirmekte ve topluma entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır. Özellikle Türkçe bilen mültecilerin, Türk toplumuyla daha kolay iletişim kurabildiği ve bu sayede aidiyet duygusunu daha hızlı geliştirebildiği görülmektedir.

Ayrıca, dil yeterliliği yalnızca sosyal etkileşim açısından değil, aynı zamanda eğitim ve istihdam fırsatlarına erişim açısından da kritik bir öneme sahiptir. Yeterli dil becerisine sahip bireyler, daha iyi iş olanaklarına ulaşabilirken, eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde katılım sağlayabilmektedir. Bu durum, genel yaşam memnuniyetini artırarak bireyin topluma entegrasyonunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda, mültecilerin dil eğitimine erişimini artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi, yalnızca bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal uyumu da destekleyen önemli bir strateji olarak değerlendirilebilir.

3.2.9. Sosyal Hayatta Uyruk ve Seçimlerin Etkisi

Katılımcılara, “Sosyal hayatınızda daha çok hangi uyruktan kişiler ile arkadaşlık kurmaktasınız? Bunun nedeni nedir?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin sosyal çevrelerinde tercih ettikleri etnik kökenlere dayalı arkadaşlık ilişkileri ve bu tercihlerin nedenleri hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 8	Sosyal hayatta uyruk ve seçimlerin etkisi	
	Çevresel faktörlere dayalı arkadaşlıklar	K6, K9, K13, K15
	Sosyal sınırlılıklara dayalı arkadaşlıklar	K4, K10, K12
	Tanıdıklık ve dil sorunu temelli arkadaşlıklar	K2, K7, K8, K11
	İnsani ve manevi değerler temelli arkadaşlıklar	K1, K3
	Bilgi ve fikir alışverişi temelli arkadaşlıklar	K5, K14

Tablo 17: Sosyal Hayatta Uyruk ve Seçimlerin Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bazı katılımcılar, sosyal hayatlarında arkadaş seçerken, çevresel faktörlere dayalı (K6, K9, K13, K15) arkadaşlıklar kurduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar çevresel faktörlere bağlı olarak arkadaş seçimlerinde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Özellikle bulundukları ortamlarda veya iş yerlerindeki kişilerle arkadaşlık kurduklarını ifade etmişlerdir. Türklerin çoğunlukta olduğu ortamlarda daha çok Türklerle vakit geçirdiklerini ve arkadaşlık kurduklarını dile getirmişlerdir. Ancak, bazıları farklı uyruklardan da arkadaşları olduğunu belirtmiştir. Aşağıda, sosyal hayatlarında arkadaş seçerken, çevresel faktörlere dayalı arkadaşlık kurduklarını ifade eden katılımcı görüşleri verilmiştir.

“En çok Türk uyruklu kişilerle arkadaşlık kurmaktayım. Çünkü bulunduğum ortamlarda okul üniversite iş daha çok Türkler var. Yine de başka uyruklardan arkadaşlarım da vardır” (K6).

“Türklerle daha çok vakit geçiriyorum bunun özel bir sebebi yok aslında, çünkü okuduğum bölümde şuan çalıştığım yerde sadece Türkler var” (K9).

“Daha çok çalıştığım için iş arkadaşların arkadaşlık kuruyorum iş dışında da ailemle olduğu için çok fazla arkadaşım yok. İş yerine daha çok Türk arkadaşlarım çalıştığı için daha çok Türklerle arkadaşlık kuruyorum” (K13).

“En çok Türklerle. Nüfus yoğunluğu sebebiyle. iş arkadaşlarım hep Türk. Araplar da var. Iraklı Suriyeli Filistinli. Afgan arkadaşlarım da var” (K15).

Bazı katılımcılar, sosyal hayatlarında arkadaş seçerken, sosyal sınırlılıklara (K4, K10, K12) dayalı arkadaşlıklar kurduklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar, sosyal hayatlarında arkadaş seçimlerini sosyal sınırlılıklara dayalı olarak yapıyorlar. Bazıları, sınırlı bir arkadaş grubuna sahip olduklarını ve bu arkadaşlarının yıllardır sabit olduğunu belirtiyorlar. Diğerleri ise, komşularıyla daha çok ilişki içinde olduklarını ve çoğunlukla tanıdık çevreleriyle arkadaşlık kurduklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeler, katılımcıların sosyal ilişkilerinde belirli sınırlılıklar ve çevresel faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Aşağıda, sosyal hayatlarında arkadaş seçerken, sosyal sınırlılıklara dayalı arkadaşlıklar kurduklarını belirten katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Kolay kolay kimse ile arkadaşlık kuramam, kurmayı da istemiyorum fazla insanla takılmak, konuşmak istemiyorum birkaç tane arkadaşım var onlarda sabit yıllardır. Her zaman her durumda yanımda oldukları için varlar” (K4).

“Komşularla daha çok arkadaşlık ilişkiyi kurabiliyorum. Çünkü beni tanıyorlar ve Türkçemi kısıtlı olması, çoğu zaman bir cümle kurmaktan zorlandığımı biliyorlar” (K10).
“Türkler ve Suriyelilerle daha çok arkadaşlık kuruyorum. Ev hanımı olduğum için daha çok Komşularım ile arkadaşlık kuruyorum” (K12).

Bazı katılımcılar, tanıdıklık ve dil sorunu temelli arkadaşlıklar (K2, K7, K8, K11) kurduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, arkadaşlık ilişkilerini genellikle tanıdıklık ve dil sorunlarına dayalı olarak kurduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, K2 katılımcısı Afganlarla arkadaşlık kurmasının nedenini dil birliği olarak belirtirken, K7 katılımcısı Iraklılarla olan arkadaşlığını vurgulamıştır. K8 katılımcısı, Araplar ve Farslılarla olan arkadaşlıklarını dil ve kültür birliğine dayandırmaktadır. Benzer şekilde, K11 katılımcısı da Suriyelilerle olan arkadaşlığını dile getirmiş ve dil birliği sağlanabilen diğer milletlerden kişilerle de arkadaşlık kurabileceğini ifade etmiştir. Bu durum, katılımcıların sosyal ilişkilerini çoğunlukla tanıdıklık ve dil benzerliği gibi pratik faktörlere dayandığını göstermektedir. Aşağıda, tanıdıklık ve dil sorunu temelli arkadaşlıklar kurduklarını ifade eden katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

“Afganlarla – dil birliği olduğu için” (K2).

“Değişir yerden yere en çok Iraklılar ile” (K7).

“Geldiğimden bu yana Araplar ve Farslılar ile en çok arkadaş oldum, özel bir sebebi yok birbirimizi iyi anlamaktan başka (hem dil hem kültür anlamında)” (K8).

“Genelde Suriyeli arkadaşlarım var. Ama başka milletlerden de kişilerle dil birliği sağladığımızda arkadaşlık kurabilirim” (K11).

Bazı katılımcılar, insani ve manevi değerler temelli arkadaşlıklar (K1, K3) kurduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, arkadaşlık ilişkilerini insani ve manevi değerlere dayalı olarak kurduklarını ifade etmişlerdir. K1, herkesle arkadaşlık kurabileceğini belirterek uyruk farkı gözetmemekte ve önemli olanın kişinin iyi olması olduğunu vurgulamaktadır. K3 ise sosyal biri olduğunu ve herkesle iletişime geçebileceğini, ancak manevi değerlere sahip ve ahlaki açıdan yüksek standartlara sahip insanlarla daha çok etkileşimde bulunmayı tercih ettiğini dile getirmektedir. Bu ifadeler, bu katılımcıların arkadaş seçimlerini insanın karakteri ve manevi değerlerine göre şekillendirdiğini göstermektedir. Aşağıda, insani ve manevi değerler temelli arkadaşlıklar kurduklarını belirten katılımcı görüşleri verilmiştir.

“Ben insan sevdiğim için herkeste arkadaşlık kurabilirim hiç uyruk fark etmez iyi olsun yeter” (K1).

“Ben çok sosyal bir insanım. Normal da ilk selam ve sohbeti etrafımda her kim olursa olsun başlatıyorum. Karşımdaki kişi ne nasıl devam edecek ona göre hareket ediyorum. Eğer Karşımdaki insan devam etmiyorsa zorlamıyorum. Ben illim ve manevi değerleri Yüksek insanlarla iletişime olmayı tercih ediyorum” (K3).

İki katılımcı, bilgi ve fikir alışverişi temelli arkadaşlıklar (K5, K14) kurduğunu belirtmiştir. K5 katılımcısı, bilgili ve okumuş insanlarla arkadaşlık kurmayı tercih ettiğini belirtirken, K14 katılımcısı ise özellikle eğitilmiş kişilerle arkadaşlık ilişkileri kurmayı seçtiğini dile getirmiştir. Bu ifadeler, her iki katılımcının da entelektüel gelişimlerine önem verdiğini, tartışma ve alışveriş ortamlarında bilgi paylaşımından beslendiklerini ve bu şekilde sosyal çevrelerini belirlediklerini göstermektedir. Aşağıda, bilgi ve fikir temelli arkadaşlıklar kurduğunu belirten katılımcı görüşleri bulunmaktadır.

“Ben çok sosyal ve sıcak kanlı bir insanım ve daha çok bilgili okumuş insanlarla arkadaşlık kurmayı daha çok seviyorum” (K5).

“Tartışmalar sırasında bilgi ve fikir alışverişinde bulunabilmek için özellikle eğitilmiş kişilerle arkadaşlık ilişkileri kurarım” (K14).

Katılımcıların büyük bir kısmı, sosyal ilişkilerini belirlerken çeşitli sosyal sınırlamaları göz önünde bulundurdıklarını ifade etmiştir. Çevresel faktörler, kültürel ve dilsel farklılıklar mültecilerin toplumsal etkileşimlerini şekillendiren en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu durum, mültecilerin yerel toplumla kaynaşmasını zorlaştırarak sosyal entegrasyon süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Yıldırım (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmış olup, mültecilerin, Türk nüfusunun yoğun olduğu sosyal ortamlara katılım konusunda çeşitli çekinceler yaşadıkları ve bu durumun toplumsal uyumu zorlaştırdığı belirtilmiştir. Mülteciler, sosyal ilişkiler kurmada yapısal ve algısal engellerle karşılaşmakta, bu da onların ev sahibi toplumla etkileşimlerini sınırlamaktadır. Sosyal ilişkilerdeki bu eksiklik, mültecilerin yalnızca bireysel seviyede değil, toplumsal bütünleşme açısından da dezavantajlı bir konumda olmalarına neden olmaktadır. Katılımcıların sosyal ilişkilerinde kendi topluluk üyeleri ile görüşme sıklığının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum aslında anavatanından uzakta olan her kültürel grup üyesi için geçerli bir

durumdur. Ancak entegre olmanın önünde de görece geciktirici bir faktör olarak da görülebilmektedir.

Toplumsal entegrasyon süreci, yalnızca ekonomik veya barınma koşullarıyla sınırlı olmayıp, ev sahibi toplum ile mülteciler arasındaki etkileşimin niteliğiyle doğrudan ilişkilidir. Sosyal ilişkilerin yetersizliği, mültecilerin toplumsal hayata katılımlarını kısıtlamakta ve entegrasyon politikalarının başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, sosyal uyumu güçlendirmek için mültecilerin yerel halk ile daha fazla etkileşim kurlmalarını teşvik eden sosyal programların geliştirilmesi ve kültürel etkileşimi artıran politikaların uygulanması gerekmektedir. Özellikle eğitim, istihdam ve toplumsal katılım alanlarında mültecilere yönelik kapsayıcı yaklaşımlar benimsenmesi, entegrasyon süreçlerinin daha sağlıklı ilerlemesine katkı sağlayacaktır.

3.2.10. Hizmetlerde Uyruk Ayrımcılığı

Katılımcılara, “Sosyal hayatınızda yapmak istediğiniz-almak istediğiniz hizmetlerde uyruğunuzun farklı olduğu düşünülerek kısıtlamaya-ayrımcılığa maruz kalıyor musunuz? örnekle açıklayabilir misiniz?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin farklı sosyal, kültürel veya dilsel kimliklere sahip olmaları nedeniyle karşılaştıkları ayrımcılık veya kısıtlamalar hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 9	Hizmetlerde Uyruk Ayrımcılığı		
Kodlar	Ayrımcılığa maruz kalmayanlar	K1, K7, K8, K9, K10, K15	
	Ayrımcılığa maruz kalanlar	İş yerlerinde	K11
		Okulda	K4
		Resmi daireler	K3, K5, K6
		Hastane	K3, K5
		Ev kiralarken	K12, K13
		Diğer	K2, K14

Tablo 18: Hizmetlerde Uyruk Ayrımcılığı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bazı katılımcılar, sosyal hayatlarında yapmak istedikleri-almak istedikleri hizmetlerde uyruğunun farklı olduğu düşünülerek kısıtlamaya-ayrımcılığa maruz kalmadıklarını

belirtmişlerdir (K1, K7, K8, K9, K10, K15). Bu katılımcılar, sosyal hayatlarında hizmet alırken veya yapmak istedikleri şeylerde uyruklarının farklı olduğu düşüncesiyle kısıtlamaya veya ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, K1 katılımcısı Türkçe bildiği için ve resmi kurumlarda Türkçe konuştuğu için ayrımcılığa maruz kalmadığını düşünmektedir. Benzer şekilde, K7 ve K10 katılımcıları herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar, dil sorunu nedeniyle zorluklar yaşamış olsalar da uyruklarından dolayı ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Aşağıda, sosyal hayatlarında yapmak istedikleri-almak istedikleri hizmetlerde uyruğunun farklı olduğu düşünülerek kısıtlamaya-ayrımcılığa maruz kalmadıklarını belirten katılımcı görüşleri verilmiştir.

“Türkçe bildiğim için ve gittiğim resmi kurumlarda Türkçe konuştuğum için bu sebeple kısıtlamaya ve ayrımcılığa maruz kaldığımı düşünmüyorum. Türk halkı Eğer Türkçe konuşan bir yabancı da olsanız bence çok fazla sizi ayrımcılığa maruz bırakmıyor” (K1).
“Hayır” (K7).

“Belki benim ikamet iznim çok daha iyi haklar sahip olmama sağladığı için böyle bir problemle karşılaşmadım ama mesela üniversitede ÇAP yaptığımda ikinci bölüme de harç yatırmak zorunda kaldım sırf yabancı öğrenciyim diye” (K8).

“Hayır, ama benden başkası maruz kalmıştır diye biliyorum” (K9).

“Yok” (K10).

“Dil sebebiyle oldu ama uyruğum için ayrımcılığa maruz kalmadım hiç farklı uyruklu sayılmadım” (K15).

Bazı katılımcılar, sosyal hayatında yapmak istedikleri-almak istedikleri hizmetlerde uyruğunun farklı olduğu düşünülerek kısıtlamaya-ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (K2, K3, K4, K5 K11, K12, K13, K14). Bu katılımcılar, sosyal hayatlarında yapmak istedikleri veya almak istedikleri hizmetlerde uyruklarının farklı olduğu düşüncesiyle ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle resmi dairelerde, hastanelerde, iş yerlerinde, okulda, ev kiralarken ve diğer alanlarda bu tür ayrımcılıklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrımcılığın çeşitli biçimleri bu katılımcıların deneyimlerinde görülmektedir, örneğin iş yerlerinde işlem zorlukları yaşamak (K11), okullarda yabancı olduğu için kabul edilmemek (K4), hastanelerde Türk vatandaşlarından daha fazla ödeme yapmak zorunda kalmak (K5), veya ev kiralarken

uyruğa göre farklı davranılması (K12, K13). Bu deneyimler, ayrımcılığın sosyal yaşam ve hizmet alımı gibi farklı alanlarda nasıl etkili olduğunu göstermektedir.

“Evet çok fazla. Örnek vermek istemiyorum ama” (K2).

“Evet zaman zaman kalıyoruz. Özellikle resmi dairelerde yabancı olduğumuz için işlem yapılmıyor diyorlar. Hastanede bir sigortasız Türk vatandaşın 5 kat fazla para ödemek zorundayız. Aile ve sosyal il müdürlüğüne eşimin ailesine kavuşması için dilekçe vermeye gittim. Almadılar yabancılar için bu konuda yardımcı olamıyoruz dediler. Göç başkanlığı ve dış işleri bakanlığına göndermeleri yeterli dediler” (K3).

“Afganistanlı olduğum için birçok şeyde ayrımcılık yapılıyor, özellikle okulda bazen yurt dışı programları oluyor ama yabancı olduğum için kabul edilmiyorum, ya da çalışmak istediğim yabancı olduğum için geri çevriliyorum” (K4).

“Evet çoğu zaman kalıyoruz. Özellikle resmi dairelerde yabancı olduğumuz için işlem yapılmıyor. Hastanelerde sigortasız Türk vatandaşın iki kat daha fazla para ödemek zorundayız” (K5).

“Evet. Son zamanlarda Suriyelilere vatandaşlık veriliyor. Irak, uyruklu kişilere verilmiyor. Ben de vatandaşlık danışmanlık hizmeti almaya gittiğimde Siz Iraklısınız almaya hakkınız yok denildi bana. Aynı zamanda bazı yardımlar sadece Suriyelilere ve Afganlara veriliyor Iraklılara verilmez” (K6).

“Türkçe bildiğim için günlük hayatta çok fazla ayrımcılığa maruz kalmadan hayatımı devam ettirebiliyorum. Daha çok işyerinde ayrımcılığa maruz kalıyorum. Çalışma izni vermek istemiyorlar. Daha çok çalıştırıp daha az para vermek istiyorlar. Daha zorlu işleri bize yaptırmak istiyorlar” (K11).

“Suriyeli olduğum için hizmetleri erişmedi sıkıntı yaşıyorum ev kiralarken kimliklere göre davranıyorlar Türkiye'de. Iraklılar bizden farklılar. Iraklılara yardım olan ve destek olan gruplar farklı. Onlara daha fazla destek olduklarını düşünüyorum” (K12).

“Genel olarak tek bir sorunla karşılaşıyorum O da ev kiralamak uyruğumuz yüzünden hiç kimse bize ev kiralamak istemiyorlar bu konuda çok zorlanıyorum” (K13).

“Ailem ve ben Türk vatandaşlığına sahip olmadığımız için sosyal yaşamımızda veya bazı işlerimizi yaparken kısıtlamalarla karşılaşmamız normal. Mesela geçen yaz umreye gitmek istedik ama gidemedik çünkü Türkiye'de yaşayan bir yabancının umreye gidebilmesinin şartlarından biri de vatandaşlık sahibi olması” (K14).

Katılımcılar, sosyal hizmetlere erişim konusunda uyrukları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, Türkçe konuşabilen katılımcılar, bu tür ayrımcılığa daha az maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, dilin ve kültürel uyumun ayrımcılıkla mücadeledeki kritik rolünü göstermektedir. Dil, bir toplumda entegrasyonun temel unsurlarından biri olmasının yanı sıra, sosyal hizmetlere erişim ve ayrımcılıkla mücadele sürecinde de belirleyici bir faktördür. Dil becerisi, bireylerin yerel toplumla daha sağlıklı iletişim kurmasına olanak tanırken, ayrımcılığa karşı da bir kalkan oluşturur. Bu noktada, dil engelinin aşılması, mültecilerin toplumsal uyumunu ve haklara erişimini önemli ölçüde artırabilir.

Dil yoksunluğu, göç eden bireylerin yerel yaşama dâhil olamamasının ve uyum sağlayamamasının en büyük nedenini oluşturmaktadır. Göçmenlerin, dil problemi sebebiyle yalnızca kendi dilini konuşan insanlarla iletişim kurduğu, dolayısıyla yerel imkânlardan yeterince yararlanamadıkları bilinmektedir (Dil, 2015: 167). Bu durum, hem bireylerin sosyal hayata katılımını kısıtlamakta hem de toplumun genel uyumunu zorlaştırmaktadır. Dil engeli, aynı zamanda mültecilerin eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimde ciddi sıkıntılar yaşamalarına yol açmaktadır.

Göç sonrasında mültecilerin kamusal hizmetlere erişiminde çeşitli sorunlar yaşanmakta ve bu sorunlar en çok eğitim ve sağlık alanlarında kendini göstermektedir (Deniz ve diğerleri, 2014). Bu alanlarda yaşanan aksaklıklar, sadece dil engelinden değil, aynı zamanda sistemsel eksikliklerden ve yerel halkın mültecilere yönelik olumsuz tutumlarından kaynaklanmaktadır. Diker ve Karan (2021) tarafından yapılan çalışmada ise, mültecilerin temel hizmetler hakkındaki olumsuz deneyimlerinin, bu hizmetlerin sunuluş biçimi ve erişilebilirliğinden çok, bu hizmet alanlarında görev yapan kişilerin olumsuz tutumları ve yerel halkla yaşanan karşılaşmalarda devreye giren dışlanma mekanizmalarına dayandığı belirtilmiştir. Bu da gösteriyor ki, hizmet sunanların tutumları, sosyal dışlanmayı pekiştiren ve mültecilerin topluma entegrasyonunu zorlaştıran önemli bir faktördür.

Sonuç olarak, dil engelinin aşılması, mültecilerin toplumsal uyumunu ve eşit haklara erişimini destekleyecektir. Eğitim ve sağlık gibi temel alanlarda mültecilerin karşılaştığı sorunların çözülmesi, yalnızca hizmetlerin daha erişilebilir hale getirilmesiyle değil, aynı zamanda toplumsal tutumların iyileştirilmesi ve dışlayıcı davranışların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda, hizmet sağlayıcıların, kültürel çeşitliliği

anlamaları ve mültecilere karşı daha empatik bir yaklaşım geliştirmeleri önemlidir. Ayrıca, dil becerilerinin güçlendirilmesi ve toplumsal farkındalık yaratılması da mültecilerin topluma entegrasyonunu hızlandıracaktır.

3.2.11. Uyruk Benzerliği

Katılımcılara, “Türkiye’de olan diğer uyruklarla benzerlikleriniz olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin Türkiye’de yaşayan diğer uyruklarla kendilerini benzer veya farklı hissetme durumları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Tema 10	Uyruk Benzerliği		
Kodlar	Evet	Hepimiz insanız	K3, K5, K9, K11
		Yemek	K1, K6
		Kültürel ve sosyal	K3, K5, K8
		Dil	K6
		Din	K3
		Diğer	K2, K4, K7, K9, K10, K14, K15
	Hayır	K12, K13	

Tablo 19: Uyruk Benzerliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bazı katılımcılar, Türkiye’de olan diğer uyruklarla benzerliklerinin olduğunu (K1, K2, K3, K4) düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, Türkiye’de yaşayan diğer uyruklarla benzerliklerinin olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu benzerlikler genellikle kültürel, sosyal, dil ve din gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bazı katılımcılar Türkiye’deki diğer uyruklarla yemek kültürü ve dil benzerlikleri paylaştıklarını belirtmişlerdir (K1, K6). Ayrıca, birçok katılımcı Türkiye’deki diğer uyruklarla insan olmanın getirdiği genel benzerlikler olduğunu vurgulamıştır (K3, K5, K9, K11). Bu yanıtlar, katılımcıların farklı kökenlere sahip olmalarına rağmen ortak noktalar bulduklarını ve bu ortak noktaların onları birbirlerine yakın hissettirdiğini göstermektedir. Aşağıda, Türkiye’de olan diğer uyruklarla benzerliklerinin olduğunu ifade eden katılımcı görüşleri verilmiştir.

“Evet kültürümüz yemeğimiz yiyeceklerimiz dinimiz çoğu şeyimiz birbirine benziyor bu yüzden sosyal anlamda benzer olduğumuzu düşünüyorum” (K1).

“Evet” (K2).

“Genel anlamda bütün yer yüzü insanların yaşam tarzı birbirine aşağı yukarı benziyor. Çünkü ihtiyaçlar aynı ama bazı adetler tabii farklı. Bizim kültür Müslüman olduğumuz için ve Türk etken olduğumuz için bu etkenlere benziyoruz” (K3).

“Diğer uyruklarla fazla olmasa da az biraz benzerlikler olabiliyor” (K4).

“Genel olarak bütün yer yüzü insanların yaşam tarzı birbirine aşağı yukarı benziyor. Çünkü ihtiyaçlar aynı ama bazı adetler kültürler farklı. Bizim kültürümüz de Türk etken olduğumuz için bu etkenlere benziyoruz” (K5).

“Evet dil konusunda farklı lehçelerle kullandığımız aynı alfabe vardır, bazı yemeklerimize benzeyebilir” (K6).

“Evet” (K7).

“Tabi ki düşünüyorum, hatta karşılaştığım güzel bir olay anlatıyım her zaman uğradığım börekçi bana şey sormuştu, abla sen Diyarbakırlı mısın?” (K8).

“Tabii ki hepimiz insanız birbirimize benzeyen yönlerimiz olacak” (K9).

“Tabiki” (K10).

“Benimle aynı zorluk ve güçlükleri yaşayan diğer ırklardaki tüm mültecilerle bu anlamda benzerliğimiz olduğunu düşünüyorum. Hepimiz mülteciyiz” (K11).

“Evet, öyle sanırım” (K14).

“Benzerlikler var. Türklerle daha çok. Dinle sosyal yaşam benzerlikleri. Iraklılarla da çok yakınız. Kökenimiz aynı nokta ülkelere bölündük. Aynı yemekler, adetlerimiz aynı. Sosyal akrabalık Bağları aynı. Kendime daha yakın hissettiğim için Türkiye’de kaldım” (K15).

Bazı katılımcılar, Türkiye’de olan diğer uyruklarla benzerliklerinin olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, Türkiye’de yaşayan diğer uyruklarla benzerliklerinin olmadığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu yanıtlar genellikle yemek kültürü, dil ve genel kültürel farklılıklar üzerine odaklanmaktadır. Örneğin, bir katılımcı yemek kültürü ve genel kültürel farklılıklar nedeniyle diğer uyruklarla benzerlikler bulamadığını belirtmiştir (K13). Diğer bir katılımcı ise dil ve kültürel farklılıkları vurgulayarak benzerliklerinin olmadığını ifade etmiştir (K12). Bu yanıtlar, katılımcıların farklı kökenlere sahip olanları tanımlarken yaşadıkları farklılıkları ve benzersizlikleri vurgulamaktadır.

“İraklılarla aynı dil, Türklerle de ortak kelimeler var. K lt rlerimiz de farklı. Farisilerle hiç ortak noktamız yok” (K12).

“Hayır, yemeğimiz aynı değil kültürümüz de aynı değil o yüzden hayır” (K13).

Katılımcıların büyük bir kısmı, Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkiye’de yaşayan diğer gruplarla belirli ortak noktalarının bulunduğunu ifade etmiştir. Bu benzerlikler özellikle kültürel, sosyal, dilsel ve dini alanlarda öne çıkmaktadır. Özellikle yemek kültürü, kullanılan ortak kelimeler ve dini değerler gibi unsurlar, göçmenler arasındaki benzerlik algısını güçlendiren temel faktörler arasında yer almaktadır. Kültürel benzerlikler, bireylerin topluma uyum süreçlerini kolaylaştıran unsurlar olarak değerlendirilebilir. G   literatüründe de benzer Şekilde, ortak kültürel unsurların göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu desteklediği belirtilmektedir (Yıldırım, 2020). Bu bağlamda, kültürel ortaklıklar, m lteciilerin toplumsal hayata katılımını hızlandırabilir ve sosyal uyumu artırabilir.

Kimlik algısının yalnızca etnik kökene dayalı olmadığı, dini ve kültürel faktörlerle Şekillendiği görülmektedir. Bazı katılımcılar, farklı etnik gruplara mensup olsalar da ortak dini ve sosyal değerlerin, Türkiye’de yaşayan diğer göçmen gruplarla aralarındaki benzerliği artırdığını vurgulamıştır. Bu durum, göçmenler arasında bir tür ortak kimlik inŐasının mümkün olabileceğini göstermektedir. Yıldırım’ın (2020)  alıŐmasında da benzer bulgulara ulaşılmış ve m lteciilerin aidiyet hissini, sosyal ve kültürel faktörlerle Şekillendiği ifade edilmiştir. Özellikle, ev sahibi topluma yakın hisseden göçmenlerin, sosyal ilişkilerde daha aktif oldukları ve topluma entegrasyon süreçlerinin daha olumlu ilerlediği belirtilmiştir. Bu, göçmenlerin aidiyet hissi ve entegrasyonunun, yalnızca dil ve kültürle değil, aynı zamanda din ve diğer sosyal faktörlerle de Şekillendiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, bazı katılımcılar Türkiye’de yaşayan diğer gruplarla ortak noktalarının bulunmadığını ifade etmiştir. Kültürel farklılıkların yanı sıra, yemek kültürü ve dil gibi unsurların, benzerlik hissini zayıflattığı görülmektedir. Bu durum, bireylerin toplumsal uyum süreçlerinde yaşadığı zorlukları ve aidiyet hissinde meydana gelen farklılaŐmaları ortaya koymaktadır. Literatürde de kültürel uyum sürecinde dil farklılıklarının önemli bir bariyer olduğu belirtilmektedir (Gülerce ve  orlu, 2021). Kültürel ve dilsel farklılıkları

belirgin şekilde hisseden bireylerin, sosyal ilişkilerde daha fazla mesafe koydukları ve toplumsal entegrasyonda daha fazla zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bu, göçmenlerin karşılaştığı en büyük engellerden biri olan "yabancılık" algısının, kültürel ve dilsel farklılıklarla nasıl şekillendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Zor (2021) çalışmasında, Suriyeli mültecilerin "öteki" olarak gördükleri ve mesafeli oldukları grupları araştırmıştır. Suriyeliler, en çok Afganlar ve Türk çingenelerinden mesafeli olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, dil ve kültürel faktörlerin göçmenler arasındaki etkileşimi ve toplumsal uyumu nasıl etkileyebileceğini göstermektedir. Zor'un çalışmasında ayrıca, göçmenlerin zaman içinde yerel kültüre adapte oldukça "öteki" algılarının nasıl değişebileceği de vurgulanmıştır.

Bu bulgular, göçmenlerin aidiyet hissini homojen bir yapı arz etmediğini, bireysel algılar ve deneyimler doğrultusunda farklılaştığını göstermektedir. Göçmenlerin, ev sahibi toplumla ve diğer göçmen gruplarla kurdukları ilişkilerde kültürel ve dilsel benzerlikler belirleyici olabilmektedir. Ancak, farklılık hisseden bireylerin toplumsal uyum süreçlerinde daha fazla zorluk yaşayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, göçmenlerin entegrasyon süreçlerini desteklemek için sosyal uyumu teşvik eden politikaların geliştirilmesi ve kültürel etkileşimi artıracak programların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Uyumu teşvik eden politikaların geliştirilmesi ve kültürel etkileşimi artıracak programların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

3.2.12. Mülteci Olma Tercihi

Katılımcılara, “Kendi uyruğunuzdan farklı bir uyrukla Türkiye’de mülteci olmak ister miydiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin mülteci olma durumunu ve bu durumun farklı uyruklardan kişiler için nasıl algılandığını anlamak amaçlanmıştır.

Tema 11	Mülteci Olma Tercihi		
Kodlar	Hayır	Mültecilik durumu değişmeyeceği için	K1, K2, K6, K8, K9, K11, K13
		Maddiyat ve haklar	K12
		Türkler istemiyor	K7
		Halinden memnun	K14
		Diğer	K3, K10
	Kısmen	K4	
	Evet	K5	

Tablo 20: Mülteci Olma Tercihi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü (K1, K2, K3, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14), kendi uyruklarından farklı bir uyrukla Türkiye'de mülteci olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, kendi uyruklarından farklı bir uyrukla Türkiye'de mülteci olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu yanıtlar, genellikle mülteci olmanın getirdiği zorluklar, ayrımcılık ve dışlanma gibi konulara odaklanmaktadır. Katılımcılar, Türkiye'de mülteci olmanın herhangi bir uyrukla yaşanan zorluklardan kaçınılmayacağını ve kendilerini dışlanmış hissedeceklerini düşünmektedir. Ayrıca, bazı katılımcılar Türkiye'deki mülteci koşullarının zorluğuna vurgu yaparken, diğerlerinin daha iyi durumda olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu yanıtlar, katılımcıların mülteci olma konusundaki endişelerini ve mülteci statüsünün beraberinde getirdiği zorlukları anlatmaktadır.

“Hayır istemezdim çünkü Türkiye'de uyruk fark etmeksizin mülteci iseniz mültecisinizdir bunu değiştiremezsiniz” (K1).

“Hayır. Mülteciyiz hepimiz. Ne fark eder” (K2).

“Zaten onu burada yaşıyoruz. Ben çok seviyorum farklı ülkelerden insanlar ve kültürler ile tanışmak, iletişim kurmak. Başka ülkelerden dost ve arkadaşlarım da var. İstemezdim” (K3).

“Hayır istemem. Farklı uyrukla gelsem yine mültecilerin yaşadıkları zorlukları ve ayrımcılıklara maruz kalacaktım” (K6).

“Hayır istemezdim, çünkü Türkler mülteci istemiyorlar” (K7).

“Gerçekçi olmak lazım kimse mülteci olmak istemiyor uyruğu ne olursa olsun, ben mülteci değilim ama geçici koruma altındaki arkadaşlardan biliyorum sürekli yeni kısıtlamalar ve zorluklarla karşılaşılıyorlar” (K8).

“Türkiye’de olsun veya başka bir yerde olsun mülteci olmak istemezdim çünkü sürekli bu gerçeği hatırlatılacaksın kin ve nefret söylemine maruz kalacaksın bunları hak edecek herhangi bir şey yapmadığın halde bile” (K9).

“İstemezdim” (K10).

“Hayır istemezdim. Mülteciysek her uyrukta zaten mültecisin. Suriyeli olmaktan gurur duyuyorum. Umarım bugün savaş biter ve güvenle ülkemize geri dönebiliriz” (K11).

“Hayır istemezdim. Iraklar bizden daha iyi durumda. Ama Iraklı olsaydım keşke demiyorum. Iraklılar çok daha iyi. Maddi olarak. Hakları, hukukları daha fazla. Suriyeli olarak da Farisilere haklarımız çok daha iyi” (K12).

“Hayır. Çünkü Türkiye’de genel olarak her türlü yabancı belli konularda zorlanmakta. Bu yüzden uyruk fark etmeksizin Türkiye’de zorlanıyorum ve dışlanıyorum” (K13).

“Bunu hiç istemedim, Çünkü Suriye uyruklu olduğum için kendimi kötü hissetmedim” (K14).

“Hayır istemezdim Suriyeliler daha iyi durumda yaşıyorlar. Zenginlikler, daha iyi durumdalar Iraklara ve Afganlara göre hakları erişimleri daha iyi. Avrupa’dan da destek veriyorlar. Suriyelilere diğerlerine göre daha fazla. Sağlık Hizmetleri Suriyeli için daha iyi. Eğitim de öyle. En kötü durumda olan Afgan var” (K15).

Bir katılımcı, kendi uyruklarından farklı bir uyrukla Türkiye’de mülteci olmak istediğini (K5) belirtmiştir. Katılımcı, farklı ülkelerden insanlarla tanışmayı ve farklı kültürleri keşfetmeyi seven biri olarak, farklı bir uyrukla Türkiye’de mülteci olmayı istediğini belirtmiştir. Bu yanıt, katılımcının açık fikirli ve kültürel çeşitliliğe değer veren bir tutum sergilediğini göstermektedir. Mültecilik durumunu bir fırsat olarak görmekte ve yeni insanlarla tanışma, farklı kültürleri öğrenme ve paylaşma fırsatı olarak değerlendirmektedir. Bu tutum, katılımcının hoşgörüsünü ve insanlar arasındaki bağları güçlendirmeye olan inancını yansıtmaktadır.

“Ben çok seviyorum farklı ülkelerden insanlar tanımak ve farklı kültürler ile tanışmak zaten seyahat etmeyi çok seven biri olarak farklı ülkelerden farklı uyruklardan çok arkadaşım var” (K5).

Bir katılımcı, kendi uyruklarından farklı bir uyrukla Türkiye'de mülteci olmak konusunda karamsar olduğunu (K4) belirtmiştir. Katılımcı, kendi uyruğundan farklı bir uyrukla Türkiye'de mülteci olmak konusunda kararsız veya belirsiz bir tutum sergilemektedir. Evlilik gibi daha yakın ve kişisel bir ilişki bağlamında bu durumu düşünmeye daha sıcak bakıyor gibi görünmektedir, ancak mültecilik konusunda belirsizlik ve endişeleri olduğunu ifade etmektedir. Bu ifade, katılımcının mülteci olma durumunu daha somut bir bağlamda değerlendirirken duygusal ve pratik endişeleri olduğunu göstermektedir. Bu tür bir kararsızlık veya karamsarlık, mültecilik konusundaki belirsizlikler ve güvencesizliklerle ilgili yaygın duygusal tepkilerden biri olabilir.

“Farklı bir uyruklarla eğer seversem evlenirsem olabilir de ama bilemiyorum” (K4).

Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkiye’de mülteci olmanın hangi uyruktan olursa olsun, kaçınılmaz bir şekilde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalacakları düşüncesindedir. Özellikle, yerel toplumun mültecilere yönelik olumsuz tutumları, etnik köken fark etmeksizin, tüm mülteci gruplarını hedef alan bir ötekileştirme sürecine işaret etmektedir. Literatürde, bu konuda yapılan birçok çalışmada, farklı uyruklardan gelen mültecilerin yerel halk tarafından benzer şekillerde dışlandığına dair bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü’nün (2020) “İstanbul’da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar” başlıklı araştırmasında, İstanbul’da yaşayan 1636 bireyin Suriyelilere yönelik görüşleri incelenmiş ve katılımcıların büyük bir kısmının Suriyeli sığınmacıların geri gönderilmelerini gerektiği yönünde görüş belirttiği görülmüştür. Çalışmada, Suriyelilerin toplum tarafından bir tehdit olarak algılandığı, aldıkları devlet desteklerinin eleştirildiği ve bu gruba yönelik dışlayıcı politikaların geniş bir şekilde destek bulduğu vurgulanmaktadır. Bu bulgular, mülteci gruplarına yönelik dışlayıcı tutumların, özellikle Suriyeli sığınmacılar özelinde, yaygın bir toplumsal olguya dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Benzer bir şekilde, Akkaş ve Aksakal (2021) tarafından gerçekleştirilen "Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği" çalışmasında, Erzincan’da yaşayan 400 bireyin Afgan göçmenlere yönelik tutumları araştırılmış ve katılımcıların büyük bir kısmının Afganların Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca, Afgan göçmenlerin Türkiye’de işsizlik oranını artıracağı, gecekondulaşmayı ve suç oranlarını yükselteceği gibi algıların yaygın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, yerel halkın sadece belirli bir etnik grup ya da

uyruk üzerinden değil, genel olarak tüm mültecilere karşı önyargılar geliştirdiğini ve bu algıların toplumda yaygınlaştığını göstermektedir.

Bu durum, mültecilerin entegrasyon süreçlerini daha da zorlaştıran bir etken olarak öne çıkmaktadır. Mültecilerin toplumsal kabul görmemeleri, dil engelleri, ekonomik zorluklar ve sosyal dışlanma gibi faktörler, bireylerin sosyal aidiyet hissini zedelerken, aynı zamanda toplumsal çatışmaları derinleştirmektedir. Dolayısıyla, mültecilere yönelik önyargıların ve dışlayıcı tutumların, yalnızca bireysel psikolojik etkiler yaratmakla kalmayıp, toplumsal barışı tehdit eden daha geniş çaplı sorunlara yol açtığı söylenebilir.

3.2.13. Uyruk Yakınlığı ve Kimlik İlişkileri

Katılımcılara, “Türkiye’de kendinize en çok hangi uyruklarla yakın buluyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin Türkiye’de yaşayan diğer uyruklarla ilişkileri ve bu ilişkilerin etnik, kültürel veya sosyal benzerliklere dayalı olarak nasıl şekillendiği anlamak amaçlanmıştır. Bu bilgiler, farklı etnik gruplar arasındaki ilişkilerin dinamikleri ve toplumsal uyum sürecine ilişkin fikirleri anlamak için önemlidir.

Tema 12	Uyruk Yakınlığı ve Kimlik İlişkileri	
Kodlar	Türk	K1, K9, K12, K13, K14, K15
	Irak	K1, K7, K12, K13, K15
	Suriye	K6, K8, K10
	Müslüman	K3
	Asya	K3
	Hiçbiriyle	K2
	İrk önemli değil	K5
	Arap	K11

Tablo 21: Uyruk Yakınlığı ve Kimlik İlişkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların büyük bir bölümü, Türkiye’de kendilerine en yakın Türk (K1, K9, K12, K13, K14, K15) uyruğunu gördüklerini belirtmişlerdir. Bu, katılımcıların Türk toplumuna daha fazla benzerlik hissettiğini ve Türklerle daha sık etkileşimde bulunduklarını düşündüklerini yansıtabilir. Ayrıca, bazı katılımcılar kendilerini hem Türklerle hem de kendi uyruklarına yakın hissettiklerini belirtmiştir. Bu durum,

katılımcıların hem kendi köken kültürlerine hem de Türk kültürüne bir şekilde bağlı olduklarını ve bu iki kimlik arasında bir denge kurmaya çalıştıklarını gösterebilir. Ancak, bazıları Türklerle daha yakın hissetmelerine rağmen, kendilerini Farisilere uzak hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, kültürel ve dini farklılıkların etkisiyle olabilir. Katılımcıların kendilerini Türk toplumuna yakın hissetmeleri, sosyal etkileşimlerinde ve kimlik algılarında Türkiye'deki toplumsal dinamiklerin etkisinin bir göstergesi olabilir.

“Kendimi daha çok Iraklılarla yakın buluyorum ve tabii Türklerle” (K1).

“Bilmiyorum belki Türklere en yakınım” (K9).

“Türklerle daha yakın hissediyorum. Daha çok Türk arkadaşım olduğu için olabilir. Dil olarak ise Iraklılara daha yakın hissediyorum. Türklerle kültür olarak daha yakın hissediyorum” (K12).

“Benimle aynı kültürden olan kişilerle daha yakın buluyorum kendimi Türkler biraz daha yakın Iraklılarda daha yakın sayılabilir ama Farisiler bize çok uzak olduğu için onlar da kendimi yakın bulmuyorum” (K13).

“Bence Türk uyruğu ile” (K14).

Bazı katılımcılar, Türkiye’de kendilerine en yakın Irak (K1, K7, K12, K13, K15) uyruğunu gördüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, Türkiye’de kendilerine en yakın hissettikleri uyruğun Iraklılar olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, katılımcıların Irak kökenli olmaları nedeniyle Irak kültürüne ve insanlarına daha fazla benzerlik hissetmeleriyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca, bu katılımcılar, kendi kültürlerine daha yakın hissettikleri gibi Türklerle de yakın olduklarını ifade etmişlerdir. Bu, katılımcıların Türk toplumuyla etkileşim halinde olduklarını ve hem kendi köken kültürlerine hem de Türk kültürüne bağlılık hissettiklerini gösterebilir. Bu durum, katılımcıların kimliklerinde karmaşıklık ve çeşitliliğin olduğunu ve farklı kültürel bağlantılar arasında bir denge kurmaya çalıştıklarını yansıtabilir.

“Kendi uyruğumla” (K7).

“Daha çok kendini Türklerle yakın buluyorum ve Iraklılarla” (K15).

Bazı katılımcılar, Türkiye’de kendilerine en yakın Suriye (K6, K8, K10) uyruğunu gördüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, Türkiye’de kendilerine en yakın hissettikleri uyruğun Suriye olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, katılımcıların Suriye kökenli olmaları nedeniyle Suriye kültürüne ve insanlarına daha fazla benzerlik hissetmeleriyle açıklanabilir. Ayrıca, bu katılımcılar, Türkiye’de Suriye uyruklu insanlarla daha fazla

etkileşimde bulunduklarını ve bu nedenle Suriye kültürüne daha fazla bağlılık hissettiklerini ifade etmiş olabilirler. Katılımcıların Suriye uyruğuna duydukları bağlılık, onların kimliklerinde önemli bir rol oynayabilir ve kendilerini Suriye kültürüne ait hissetmelerine katkıda bulunabilir.

“Suriyelilere kendimi daha yakın hissediyorum” (K6).

“Suriyeliler” (K8).

“Suriye uyruklulara daha çok yakın olduğumuzu hissediyorum” (K10).

Bazı katılımcılar, Türkiye’de kendilerine en yakın Müslüman (K3), Asya (K3), Hiçbiri (K2), Irk önemli değil (K5) ve Arap (K11) olarak ifade etmişlerdir.

“Hiçbiriyle” (K2).

“En çok Müslüman ve Asya’da yaşayanlar ile yakın hissediyorum”(K3).

“Yakın hissetmek için hangi uyruktan olması önemli değil, anlaşabileceğim insanların olması yeterli” (K4).

“Aslında bu uyrukla alakası yok benim kanım kiminle kaynarsa sıcaklık hissedersen onunla daha çok yakın olurum genellikle Müslümanlarla daha çok yakınım” (K5).

“Arap kişilerle aynı kültürü ve dili yaşattığımız için daha yakın hissediyorum” (K11).

Katılımcılar, sosyal kimliklerini genellikle etnik ve dini kimlikleriyle tanımlamaktadır. Din, dil ve kültür farklılıkları, "öteki" kavramını oluşturarak toplumsal entegrasyonu zorlaştıran önemli bir unsur haline gelmiştir. Zor (2021), yaptığı çalışmasında, katılımcıların etnik kimliklerine dayalı ifadelerine geniş bir yer ayırmıştır. Bu katılımcıların büyük bir kısmı, kendilerini etnik kimlikleriyle tanımlar ve bu kimlikler, onların toplumla olan ilişkilerini, sosyal etkileşimlerini ve aidiyet duygularını şekillendirir. Bununla birlikte, farklı etnik ve dini kimlikler arasında yaşanan bu tanımlamalar, "öteki" kavramının doğmasına ve yerel toplumla olan entegrasyon süreçlerinin zorlaşmasına neden olmuştur.

Ancak, ilginç bir şekilde, katılımcıların büyük bir kısmı ev sahibi toplumu diğer mülteci gruplarına göre daha yakın hissettiklerini ifade etmektedir. Balcı (2022), Suriyelilerin öteki ile ilişkilerini incelediği çalışmasında, Türkleri kendilerine diğer göçmen gruplarına göre daha yakın hissettiklerini ve Türk toplumu ile daha fazla ortak payda bulduklarını vurgulamıştır. Bu durum, dil, kültür ve dini değerler gibi unsurların, göçmenlerin aidiyet hissini ve yerel topluma entegrasyonunu nasıl şekillendirdiğini göstermektedir.

Katılımcıların ifadeleri, bu etkileşimin sadece etnik farklılıklar üzerinden şekillenmediğini, aynı zamanda Türk toplumu ile paylaşılan ortak özellikler üzerinden geliştiğini ortaya koymaktadır. Çoğu katılımcı, farklılıkları vurgulamaktan ziyade, Türk toplumuyla ortak bir kültürel ve dini özellik belirleyerek, bu ortak özellikler etrafında şekillenen kimliklere vurgu yapmayı tercih etmektedirler. Zor (2021), bu durumu, göçmenlerin aidiyet ve toplumsal uyum süreçlerinde benzerlikler üzerinden güçlü bağlar kurarak toplumsal entegrasyonu kolaylaştırdıklarını ifade etmiştir.

Bunun yanı sıra, Türk toplumu ile kurulan bu yakınlık, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin gelişimi ve uzun vadeli entegrasyon açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Türkçe dil becerisi, dini ve kültürel benzerlikler, bu entegrasyon sürecinde başlıca etkileyen faktörlerdir. Zor (2021) ve Balcı (2022) tarafından yapılan araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmış ve bu ortak değerlerin, göçmenlerin toplumsal uyumunu desteklediği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, katılımcıların ifadelerinde görüldüğü üzere, "öteki" kavramı genellikle etnik ve dini kimlikler üzerinden şekillense de, zamanla sosyal etkileşim ve kültürel benzerlikler, göçmenlerin aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve toplumsal entegrasyonu kolaylaştırmaktadır. Bu durum, göçmenlerin yerel toplumla entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları aşmaları için ortak kimliklerin ve kültürel etkileşimin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

3.2.14. Farklı Uyrak Grupları Arasında Karşılaştırma

Katılımcılara, “Aynı statüde yaşadığını diğer uyruklar sadece kendi uyrukları sebebiyle yerel halk tarafından sizden farklı bir şekilde karşılanıyor mu? Daha fazla imtiyaza ya da ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorular kapsamında, bireylerin kendi etnik veya ulusal kimliklerine dayalı olarak ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları ve bu konudaki algıları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu bilgiler, farklı etnik gruplar arasındaki ilişkilerin dinamikleri ve toplumsal eşitsizlikler hakkında anlayış geliştirmeye yardımcı olabilir.

Tema 13	Farklı Uyruk Grupları Arasındaki Karşılaştırma		
Kodlar	Evet	Iraklılar, Suriyelilere göre olumlu	K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13
		Din olgusu	K11
		Afganlar, Suriyelilere göre da olumlu	K14
		Diğer	K2,K3, K4
	Hayır	Tüm mülteciler aynı	K1, K5, K15

Tablo 22: Farklı Uyruk Grupları Arasındaki Karşılaştırma

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu, diğer uyrukların daha fazla imtiyaza ya da ayrımcılığa maruz kaldıklarını (K2, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14) belirtmişlerdir.

“Maruz kaldığınızı düşünüyorum nedenini söylemek istemiyorum” (K2).

“Tabii burada bir Ukraynalı mülteci, bir Suriyeli, bir Iraklı, bir Afganistanlı mültecilerin aralarında dağlar kadar fark var. Hangi ülkenin Avrupa ve ABD ve Birleşik devletler destekçisi çoksa o ülke ondandır ve imtiyazlardan daha çok faydalanır” (K3).

“Afganistanlı, Suriyeli, Iraklı bizler hepimiz aynı kaderi yaşıyoruz ayrımcılık ve bazı yanlış kötü şeylere maruz kalıyoruz” (K4).

Bazı katılımcılar, Irak uyruklu bireylerin Suriye uyruklu bireylere göre daha olumlu (K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13) davranış biçimleriyle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcıların paylaşımları, Irak uyruklu bireylerin Suriye uyruklu bireylere göre daha olumlu davranışlarla karşılandığına dair bir algıyı yansıtmaktadır. Bu durum, yerel halkın bazı kesimlerinin Suriyeli bireylere karşı olumsuz bir tutum sergilediği ve onlara daha fazla ayrımcılık yaptığı şeklinde bir algıyı göstermektedir. Iraklı bireylerin ise bu ayrımcılıktan daha az etkilendiği ve hatta bazı durumlarda daha fazla saygı ve imtiyaza maruz kaldığı ifade edilmektedir. Bu durumun altında yatan nedenler arasında, sosyal medyada Suriyelilere yönelik daha fazla olumsuz konuşma ve tartışmaların olması, Suriyelilerin daha fazla dikkat çekmesi ve bu nedenle daha fazla ayrımcılığa maruz kalmaları gibi faktörler bulunabilir.

“Iraklı bir kişi olarak uyruğunu öğrendiklerinde iyi ki Suriyeli olmadığını söylüyorlar. Suriyeli olmadığım için ayrımcılığa Suriyeliler kadar maruz kalmıyorum. Suriyelilere göre Iraklıların daha fazla temiz olduğunu, kiraladıkları evlerin daha iyi olduğunu söylüyorlar” (K6).

“Evet Suriyeliler ayrımcılığa maruz kalıyorlar, Türklerin genel düşündükleri için” (K7).

“Kesinlikle evet, Iraklıyım diye daha iyi saygı görüyorum kendim şahit oldum bizim üniversitemizde doktora öğrencisi bir arkadaşım, hoca onu Afgan olduğunu öğrenince soruşturma yapıyormuş gibi arkadaşına soru sormaya başladı, bir insanın böyle davranması hem ırkçı hem kendisi üstün olduğunu düşüncesi olabilir” (K8).

“Ben Iraklıyım dediğimde genelde insanların tepkisi bir sen Iraklılara benzemiyorsun ya da biz iyi Suriyeli değilsin biz Suriyelileri sevmiyoruz” (K9).

“Evet şöyle ben Suriyeli değilim Iraklıyım dediğim zaman bahsettiğiniz imtiyazı hissediyorum. Meğer hepimiz yabancıyız burada ancak biri Iraklılar daha iyi diyor diğeri Suriye- Afganları daha iyi olduğunu düşünüyor. Nedeni de sanırım sosyal tansiyondan olabilir. Yani gördüğüm kadarıyla Iraklıları hakkında çok fazla konuşulmuyor” (K10).

“Tüm sosyal haklarda yardımlaşmalar az. Biz izin alamıyoruz. Iraklılar daha iyi. Okullarda çocuklar daha iyi. Türkler Suriyelileri daha az seviyor. Diğer uyruklulara göre. Türkler herkes Arap diyor. Farklı bir grupla kavga çıkarsa herkes Arap. Uyruk farkı yok Türkler için. Türkler Arapları uyuruna bakmıyor Herkesten nefret ediyorlar” (K12).

“Evet mesela Iraklar biraz daha iyi yönde bu konuda. Hem maddi olarak iyi oldukları için daha fazla imtiyaza sahipler. Suriyeliler daha çok ayrımcıya maruz kalmakta Çünkü sosyal medyada daha çok konuşulan konulardan biri Suriyeliler Bu da onlara nefreti artırıyor. Afganlar İranlılar dahil daha çok bizim üstümüze baskı var gibi hissediyorum yani Suriyeliler üzerinde” (K13).

Bir katılımcı (K11), din olgusu bağlamında bazı uyrukların daha fazla imtiyaza ya da ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcı, din ve ırk temelli ayrımcılığın varlığını vurguluyor. Özellikle Afgan mültecilerin, diğer mülteci gruplarına kıyasla ırklarına ve dini inançlarına dayalı olarak daha fazla ayrımcılıkla karşılaştığını belirtiyor. Bu ifade, dinin ve ırkın toplumsal algılar ve ayrımcılık üzerinde nasıl etkili olduğunu gösteriyor.

“Bazı mülteciler daha çok ayrımcılıkla karşılaşıyorlar. Millete ve dine göre çok fazla değişiklik olduğunu gözlemliyorum. Mesela Afgan mülteciler ırklarına göre daha fazla ayrımcılıkla karşılanırken Müslüman olmayan başka mültecilerde çok fazla ayrımcılık görüyor” (K11).

Bir katılımcı (K14), Afganların Suriyelilere göre daha az olumlu imtiyaza maruz kaldıklarını belirtmektedir. Katılımcı, Afgan mültecilerin diğer milletlerden insanlarla ilişkilerde Suriyelilere göre daha az olumlu imtiyaza maruz kaldığını belirtiyor. Türk

toplumunda Afganların yer edinemediğini ve Suriyelilere kıyasla daha az olumlu etkiye sahip olduklarını ifade ediyor. Bu durum, toplumda belirli bir mülteci grubunun, diğerlerine göre daha düşük sosyal statüye veya imtiyaza sahip olduğunu yansıtıyor ve toplumsal ayrımcılığın varlığını vurguluyor.

“Türkiye’de diğer milletlerden insanlarla ilişkilerde eşitlik görmedim. Örneğin Afganlar, Türk toplumunda yer edinemedikleri ve en azından Suriyelilerle karşılaştırıldığında çok az olumlu etkiye sahip oldukları için Arap veya Rus mültecilerle aynı olanaklara sahip değiller” (K14).

Bazı katılımcılar, uyrukların imtiyaz ve ayrıcalıkları etkilemediğini (K1, K5, K15) belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, uyrukların imtiyaz ve ayrıcalıkları etkilemediğini ifade etmişlerdir. Diğer bir katılımcı da uyruktan ziyade davranışın ayrımcılığa neden olduğunu dile getirmiştir.

“Ben çok fazla uyruğum sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmadım. Ama etrafımdan gördüğüm kadarıyla daha başka Afgan arkadaşlarım sanki çalışma koşulları olarak biraz daha ayrımcılığa maruz kalıyorlar” (K1).

“Gerçi ırkçılık tüm dünyada var. Evet burada bir Suriyeli Iraklı ve Afganistanlı mültecilerin arasında baya fark var. Eskiden Suriyelilere göre daha yakınlık saygı gösterilirdi Afganistanlılara ama maalesef şimdi hepsi aynı ve baya nefret gözle bakıyorlar tüm mültecilere” (K5).

“Afganlar kötü durumda ikamet iznine-kimlik alamıyorlar en düşük maaşla çalışan da Afganlar. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Afganları diğer uyruklara göre daha fazla desteklemiyor. Sosyal medyada Suriyeliler daha fazla ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Bütün yabancıları Suriyeli sanıyorlar. Uyruktan ziyade davranış ayrımcılığı uğrattıyor. Uyruğun fark ettiğini pek düşünmüyorum” (K15).

Katılımcılar, yerel toplum ve diğer mülteci grupları tarafından farklı düzeylerde ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle Afgan mülteciler, diğer gruplara kıyasla en fazla ayrımcılığa uğrayan grup olarak tanımlanmıştır. Şengül (2022) yaptığı çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmıştır; katılımcıların en fazla rahatsızlık duydukları göçmenler sırasıyla Afganistan, Suriye, Irak ve İran’dan gelen göçmenler olarak sıralanmaktadır. Bu bulgular, Suriyelilere yönelik ayrımcılığın da Afgan mültecilerle paralellik gösterdiğini desteklemektedir. Bu durum, toplumsal algıların ve siyasi söylemlerin, mülteci gruplarına yönelik farklı tutumların oluşmasında etkili olduğunu

göstermektedir. Akkaş ve Aksakal'ın (2021) "Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği" adlı çalışmada, Erzincan'da yaşayan 400 bireyin Afgan göçmenlere yönelik olumsuz algı ve tutumlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar, Afganların Türkiye için bir güvenlik sorunu oluşturabileceğini, işsizlik, gecekondulaşma ve suç oranlarını artırabileceğini ve Türkiye'nin standartlarını düşürebileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %70,3'ü, Afganların kendi ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini belirtmiştir (Akkaş ve Aksakal, 2021). Bu bulgular, Afgan göçmenlere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı bir yaklaşımın geniş çapta kabul gördüğünü ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, Suriyeli mülteciler de ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Polat ve Kaya (2017: 28) tarafından yapılan bir araştırma, Suriye uyruklu bireylere yönelik ötekileştirici söylemlerin arttığını ve bu durumun, yerel halkın (iç grup) Suriyeli mültecilere (dış grup) karşı sergilediği olumsuz tutumlarla toplumsal ayrışmayı derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, bu olumsuz tutumların mültecilerin entegrasyon süreçlerini zorlaştırdığını vurgulamaktadır.

Bu bulgular, mülteciliğin yalnızca barınma veya ekonomik geçimle ilgili bir mesele olmadığını, aynı zamanda bireyin topluma kabul edilme süreciyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Toplumun mültecilere yönelik tutumu, onların sosyal uyum süreçlerini hızlandırabileceği gibi, ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmaları durumunda uyum sürecini olumsuz yönde de etkileyebilir. Özellikle eğitim, iş hayatı ve sosyal ilişkiler gibi temel alanlarda karşılaşılan ayrımcılık, mültecilerin topluma entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Toplumsal kimliklerin şekillenmesinde ayrımcılığın etkisi büyük olup, bireylerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve toplum içindeki konumlarını nasıl algıladıkları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Mülteciler, toplumsal dışlanma ve ayrımcılık yüzünden aidiyet duygularında zayıflamalar yaşamaktadırlar.

Bu bağlamda, mültecilerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayata daha eşit şartlarda katılımını sağlamak için hem kamu politikalarının hem de toplumsal farkındalık çalışmalarının güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sosyal entegrasyonu kolaylaştıracak, ayrımcılığı önleyecek ve mültecilerin topluma kazandırılmasına yönelik stratejik bir yaklaşım, entegrasyon süreçlerinin hızlanmasına yardımcı olacaktır.

SONUÇ

Bu araştırmada, mültecilik kavramı yalnızca bir yer değiştirme süreci olarak ele alınmaktan öte, mülteci olan bireylerin anlam dünyaları ve benliklerini etkileyen sürekli bir süreç olarak incelenmiştir. Sakarya’da mülteci olmanın bu kişilere ne ifade ettiği, araştırmanın çıkış noktasıdır. Sosyal çevrelerindeki değişimle birlikte kimliklerinin zamanla yeniden şekillenebileceği düşünülmektedir. Mültecilikle birlikte yeni bir toplumsal yaşama adapte olan bireyin öznel dünyasının da değişime uğrayacağı varsayımı üzerine araştırmanın bir diğer sorusu şekillenmiştir: Mülteci olmak, bu kişilerin kimlik algısında nasıl bir etki yaratmaktadır?

Kimlik yapılarında bir değişim meydana gelmekte midir? Araştırmada ayrıca, mültecilerin yaşadığı deneyimlerin hangi süreçler dahilinde şekillendiği ve ötekileştirme süreçlerinin bu kimliklerin bütünleşme ya da ayrışma sürecine nasıl etki ettiği soruları da incelenmiştir.

Göç eden bireyler sadece fiziksel anlamda sınırları geçmekle kalmazlar, aynı zamanda geçmişten gelen kültürel bağlarından da uzaklaşırlar. Kendilerini yabancı bir sosyal çevrede bulduklarında, bu yabancı çevre göç eden kişiler için birden fazla zorluk ve bilinmezliği beraberinde getirir. Göç edilen toplumda yeni toplumsal normlara, davranış kalıplarına ve rutinlere uyum sağlama zorunluluğu, mülteciler açısından zorlayıcı bir süreçtir. Sakarya ilinde Afgan, Irak ve Suriyeli mültecilerin toplumsal yaşantıları bu çalışmada sayısal verilerle değil, onların öznel deneyimleri ve kimlik algıları üzerinden değerlendirilmiştir. Mülteci olma sürecinin kimliklerinde ne denli bir tahavvül oluşturduğu ve bu süreçlerin hangi faktörlerle şekillendiği, derinlemesine görüşmeler yoluyla ortaya konulmuştur.

Göç etme kararları, genellikle işgal ve savaş gibi dışsal faktörlerden etkilenmekte ve aile dinamikleri bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle, Suriye, Afganistan ve Irak gibi çatışma ve savaş alanlarından gelen katılımcıların çoğunluğu, yaşadıkları yerlerdeki çatışma sebebiyle güvenli bölgelere sığınma ihtiyacı duymuşlardır. Bu katılımcılar, göç etme kararlarını genellikle kaçınılmaz bir zorunluluk olarak algılamışlardır. Aynı zamanda, eğitim gibi bireysel amaçlar da bazı katılımcıların göç etme kararlarını etkilemiştir. Bu katılımcılar, kariyerlerini ilerletmek veya akademik hedeflerine ulaşmak için göç etmişlerdir. Ayrıca, göç sürecinde aile dinamiklerinin belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür. Katılımcıların çoğu aileleriyle birlikte göç etmiş ve aile bağlarının güçlü

olduğunu vurgulamışlardır. Aile, göç eden bireyler için moral destek sağlayarak ve birlikte hareket ederek zorlu göç sürecini daha dayanılabilir kılmıştır.

Bu bulgular, göç sürecindeki bireylerin karar alma mekanizmalarını ve göç etme nedenlerini anlayabilmek için değerli bir bilgi sunmaktadır. Göç politikalarının ve destek sistemlerinin, göç eden bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını ve motivasyonlarını dikkate alması gerektiğini vurgulanmaktadır. Ayrıca, göç eden bireylerin adaptasyonunu desteklemek ve uyum süreçlerini kolaylaştırmak için aile birimlerinin güçlendirilmesi ve eğitim olanaklarının artırılması gibi politika önerileri ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, göç sürecinin toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunu etkileyen ön yargı ve ayrımcılığın nasıl ve hangi açılardan şekil aldığını anlamak için önemli bir kaynak sağlamaktadır. Göç eden bireylerin maruz kaldığı işgal, savaş ve diğer dış faktörler, göçmenlere yönelik olumsuz algıların ve ayrımcılığın temelini oluşturabilir.

Göç sürecinin katılımcıların sosyal hayatlarında çeşitli değişimlere yol açtığı görülmüştür. Öncelikle, birçok katılımcı sosyal hayatlarının kısıtlandığını belirtmiştir. Bu kısıtlamalar arasında azalan sosyal ilişkiler, maddi zorluklar, kültürel uyum sorunları ve yalnızlık önemlidir. Çalışma hayatında da benzer şekilde kısıtlanmalar yaşandığı gözlemlenmiştir. Göç edenlerin bir kısmı yeni bir iş bulmakta zorlanmış ve maddi olarak da güçlük çekmiştir. Ancak, bazı katılımcılar göç sürecinin ardından sosyal hayatlarının aktifleştüğünü ifade etmişlerdir. Yeni ortamlara uyum sağlayarak cesaretlendiklerini ve girişkenliklerinin arttığını belirtmişlerdir. Eğitim hayatında da değişim yaşandığı gözlemlenmiştir, bazı katılımcılar eğitim almak yerine çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu bulgular, göçmenlerin adaptasyon sürecinde yaşadıkları zorlukları ve değişimleri vurgulamaktadır. Bu çalışma, göç sürecinde yaşanan sosyal değişimlerin, toplumsal ön yargı ve ayrımcılığın oluşumunda önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Göçmenlerin sosyal hayatta ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları zorluklar, toplum içindeki ayrımcılık algısını artırabilir ve ön yargıların güçlenmesine neden olabilir. Bu durum, göçmenlerin topluma uyum süreçlerinde yaşadıkları zorlukların, toplumdaki genel algıları ve bireylerin tutumlarını şekillendirdiğini göstermektedir. Göçmenlere yönelik toplumsal dışlama, bireylerin ve grupların yaşadıkları toplumun kaynaklarından yoksun bırakılmalarını ifade etmektedir. Bu kavram, 1980'li yıllarda Avrupa'daki toplumsal politikalarla ilgili tartışmalarda, özellikle yoksullukla ilişkilendirilerek kullanılmaya başlanmıştır. Yoksulluk burada, sadece düşük sosyo-ekonomik statü ve

yaşam biçimini değil, aynı zamanda bu durumların toplumdan dışlanma süreçlerini de ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal dışlama, belirli sosyal hakların ve bu hakların kullanımının önündeki engeller ile bu engelleri oluşturan süreçlerle ilişkilendirilmektedir. Böylece, dışlama kavramı, sivil toplum tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır (Demir, 2021).

Katılımcıların çoğu yaşadıkları mahallede Türklerin çoğunlukta olduğu belirtilirken, bazı katılımcılar Kürt ve Türk kişilerin aynı bölgede ikame ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, Endonezyalıların da bir mahallede yoğun olduğu ifade edilmiştir. Bu veriler, ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında nasıl etkili olduğunu anlamak için önemlidir. Türklerin çoğunlukta olduğu mahalledeki bazı katılımcıların yaptığı yorumlar, diğer uyruklara karşı olumsuz bir algıya işaret edebilir. Fakat, Türk ve Kürtlerin bir arada yaşadığı mahalledeki belirli katılımcıların ifadeleri, aynı kültüre sahip olmayan kişilerin ve etnisitenin birlikte yaşama potansiyeline işaret etmektedir. Bu bulgular, toplumda bulunan ön yargı ve ayrımcılığın etkilerini anlamak için önemlidir. Etnik çeşitliliğin olduğu mahallelerdeki deneyimler, toplumun nasıl şekillendiğini ve farklı gruplar arasındaki ilişkilerin dinamiğinin nasıl şekillendiğini anlamak için değerlidir.

Kendi kültürlerini rahatça yaşayıp sürdürebildiklerini, fakat bazılarının kısmen veya hiçbir şekilde bu deneyimi yaşayamadıklarını göstermektedir. Kültürel uyum ve kimlik algısının, toplumsal normlar ve dışlanma endişesi gibi faktörlerle nasıl biçimlendiğini anlamak büyük bir öneme sahiptir. Özellikle, dışarıda yaşadıkları toplumun kötü algıları veya yanlış anlamaları sebebiyle kendi kültürlerini açıkça ifade etmekten çekinen katılımcıların varlığı, ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında nasıl bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Toplumun farklı kesimlerinden insanların birlikte yaşamlarını sürdürebilmeleri için önyargıların azaltılması ve kültürel çeşitliliğin desteklenmesi çabalarının önemine özellikle dikkat çekmek gereklidir. Bu tür çabalar, toplumun her kesiminin kendi kültürlerini özgürce yaşayabilmesini ve toplumsal uyumu güçlendirebilir.

Türkiye'de yaşayan katılımcıların memnuniyetlerini ifade ettiği görülmüştür. Katılımcılar genellikle Türkiye'de yaşamının kendileri için uygun olduğunu düşünmekte ve çeşitli nedenlerle memnuniyetlerini belirtmektedirler. Bu nedenler arasında dini ve kültürel rahatlık, güvenlik, istikrar, öğrenme ve çalışma imkanları gibi değişkenler bulunmaktadır. Fakat, bazı katılımcılar Türkiye'de yaşamaktan memnun olmadıklarını ve başka bir

ülkeye göç etmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Bu memnuniyetsizlik genellikle sosyal, ekonomik veya siyasi faktörlere dayanmaktadır. Örneğin, artan nefret ve ötekileştirme duyguları, ekonomik zorluklar ve yaşanan savaşlar gibi nedenler memnuniyetsizliklerin temelini oluşturur niteliktedir. Bu bulgular, toplumun içinde yaşayan bireylerin deneyimlerinin ve algılarının çeşitli olduğunu göstermektedir. Bazı katılımcılar için Türkiye'de yaşamak idealdir, ancak bazı katılımcılar için bu durum aynı şekilde söz konusu değildir. Bu farklılıklar, kişisel deneyimler, ekonomik durumlar ve toplumsal yapılar gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, toplumda farklı ön yargı ve ayrımcılık düzeylerinin olduğunu ve bu faktörlerin toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunda etkili olduğunu göstermektedir. Bazı bireylerin memnuniyetlerini ifade etmelerine rağmen, diğerleri için yaşadıkları ülkede yaşamak uygun değildir ve başka bir yerde yaşamak istemektedirler. Bu durum, toplum içinde farklı deneyimler ve bakış açıları bulunduğunu ve bu deneyimlerin toplumsal yapıyı şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun yabancılığı reddettiği ve ötekileştirmeyi yanlış bulduğu görülmüştür. Özellikle, insanların dünya vatandaşı olduğunu ve coğrafi sınırların veya kültürel farklılıkların insanları ayırmaması gerektiğini vurgulayan ifadeler, bu tutumu yansıtmaktadır. Fakat bazı katılımcılar, yabancılığı ırk ve kültür temelli olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, yaşadıkları ülkede maruz kaldıkları ırkçılık deneyimleri veya farklı kültürlerden gelen insanları yabancı olarak algılama eğilimindedirler. Ayrıca, yabancılık algısının din veya dil gibi farklı temellere dayandığını belirten katılımcılar da vardır. Bu katılımcıların ifadeleri, kişisel deneyimlerin, kültürel farklılıkların ve dini inançların ötekileştirme ve yabancı kimlik algısını şekillendirebileceğini göstermektedir. Bu bulgular, toplumsal uyum, kabul ve hoşgörü konularında önemli bir anlayış sağlamaktadır.

Genel olarak, elde edilen bulgular katılımcıların iletişimden kaçındıklarını ve bu kaçınmanın farklı faktörlere dayandığını göstermektedir. Özellikle dil ve kültürel engeller, ırkçı ve ayrımcı gruplardan uzak durma eğilimi ile toplumsal gruplarla tanışma ve iletişim kurma konusundaki zorluklar, iletişimdeki engellerin ve toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunu etkilemektedir. Bu araştırma sorusu, ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal birlikteliklerin oluşmasında ve sonraki süreçlerde ne şekilde bir rol aldığını ve bu rolün toplumda ne şekilde yansıdığını kavramak için önem arz etmektedir.

Öncelikle, çevresel faktörlere dayalı arkadaşlıklar kuran katılımcılar, bulundukları ortamlarda veya iş yerlerindeki kişilerle daha fazla etkileşimde bulunduklarını ifade etmektedir. Bu durum, sosyal hayatlarının çevresel koşullarının arkadaşlık tercihlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Öte yandan, sosyal sınırlılıklara dayalı arkadaşlıklar kuran katılımcılar, genellikle tanıdık çevreleriyle veya sınırlı bir arkadaş grubuyla ilişki kurduklarını belirtmektedirler. Bu durum, sosyal sınırlılıkların insanların sosyal ilişkilerinde belirleyici olduğunu ve bu sınırlılıkların arkadaşlık tercihlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Tanıdıklık ve dil sorunu temelli arkadaşlıklar kuran katılımcılar, genellikle tanıdıklık ve dil benzerliği gibi pratik faktörlere dayalı olarak arkadaşlık ilişkileri kurduklarını ifade etmektedir. Bu durum, katılımcıların sosyal ilişkilerini çoğunlukla pratik ve iletişim kolaylığı gibi faktörlere göre biçimlendiğini göstermektedir. İnsani ve manevi değerler temelli arkadaşlıklar kuran katılımcılar, arkadaşlık ilişkilerini insanın karakteri ve manevi değerlerine göre şekillendirdiklerini ifade etmektedir. Bu durum, katılımcıların arkadaşlık tercihlerini daha derin ve kişisel değerlere dayalı olarak belirlediklerini göstermektedir. Son olarak, bilgi ve fikir alışverişi temelli arkadaşlıklar kuran katılımcılar, entelektüel gelişimlerine önem vererek bilgi paylaşımından beslenen ve bu şekilde sosyal çevrelerini belirleyen kişiler olduğunu belirtmektedir. Bu husus, çalışmaya katkı sağlayan kişilerin sosyal ilişkilerini entelektüel ve bilgi paylaşımı gibi faktörlere göre şekillendirdiğini göstermektedir. Tüm bu bulgular, ön yargı ve ayrımcılığın toplumsal tiplerin ve kategorilerin oluşumunda etkili olduğunu göstermektedir. Özellikle, çevresel, sosyal, dil ve kültürel faktörlerin, insanların arkadaşlık tercihlerini şekillendirdiği ve bu tercihlerin toplumsal yapıyı etkilediği sonucuna varılabilir.

Katılımcıların deneyimleri, ötekileştirilen ve toplum tarafından onaylanan topluluklar arasındaki ayrımcılıkları vurguluyor. Dil yetenekleri veya ikamet izinleri gibi faktörlerin ayrımcılığa maruz kalmayı etkilediği görülmüştür. Fakat, resmi dairelerde, hastanelerde, iş yerlerinde, okullarda ve ev kiralama süreçlerinde ayrımcılık yaşandığına dair somut örnekler de bulunuyor. Bu deneyimler, toplumsal ön yargı ve ayrımcılığın belirli gruplara karşı güçlü etkilerinin olduğunu gösteriyor.

Türkiye'deki çeşitli uyruklar arasındaki benzerlikler ve farklılıkların toplumsal algılarını biçimlendirmede ciddi şekilde rol üstlendiği gözler önündedir. Çalışmaya katılım gösteren kişilerden bazıları benzerlikler vurgularken, diğerleri farklılıkları vurguluyor.

Bu durum, toplumsal birliği ve çeşitliliği dengelemek için daha derin bir anlayışın gerekliliğini ortaya koyuyor.

Toplumda mültecilik hususunda ortaya çıkan ayrımcılık ve n yargının, bireylerin tutumlarını ve algılarını nasıl etkilediği görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu, kendi uyruklarından farklı bir uyrukla Türkiye'de mülteci olmayı istememekte ve mültecilik durumunun getirdiği zorluklar, ayrımcılık ve dışlanma gibi endişeleri dile getirmektedir. Fakat, bazı katılımcılar yeniliklere açık ve kültürel çeşitliliğin olumlu yanlarının farkındalığı içinde bir tutum sergilemekte ve mültecilik durumunu bir fırsat olarak görmektedir. Bulgular, toplumda mültecilere ilişkin toplumsal algıların ve tutumların önemli bir şekilde biçimlendiğini ve bu durumun toplumsal tip ve kategorinin oluşmasında belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir.

Araştırma, toplumdaki hedef n yargı ve ayrımcılığın toplumsal tip ve kategorinin oluşmasındaki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Katılımcıların kendilerini hangi uyruklarla daha yakın hissettiklerini ve bu yakın hislerinin arka perdesindeki oluşumunu açıklamaktadır. Türklerle olan etkileşimin ve Türk kültürüne duyulan benzerlik hissinin güçlü olduğu görülmektedir. Fakat, bazı katılımcılar birden fazla etnik kimliğe sahip olduklarını ifade etmiştir. Bireylerin kimlik algıları, etnik kökenlerinin yanı sıra dinî, kültürel ve sosyal faktörlerle de şekillenmektedir. Bu veriler, Türkiye'deki toplumsal dinamiklerin karmaşıklılığını ve çeşitliliğini vurgulamaktadır.

Çalışmanın bulguları farklı uyruk grupları arasındaki toplumsal dinamiklerde ve ayrımcılıkta karmaşıklılığı vurgulamaktadır. Katılımcıların çoğunluğu, diğer uyruklara karşı ayrımcılık algısına sahiptir, özellikle Suriyelilere yönelik negatif tutumlar belirgindir. Iraklılar genelde Suriyelilere nazaran daha olumlu davranışlarla karşılaştıklarını belirtirken, din ve ırk temelli ayrımcılık da vurgulanmaktadır. Bu sonuçlar, toplumsal n yargı ve ayrımcılığın farklı uyruk grupları arasında farklılık gösterdiğini ve bu durumun sosyal ilişkilerde ve toplumsal statü üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Samuel M. Strong'un 1943 tarihli "Social Types in A Minority Group Formulation of A Method" başlıklı çalışması, azınlık gruplarının sosyal tiplerini incelemiştir. Bu çalışmada, azınlık grupları içinde sosyal tiplerin nasıl oluşturulabileceği ve bu tiplerin grup içi dinamikler üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Çalışma, toplumsal tiplerin oluşturulmasında birbirinden farklı etkenlerin rol aldığını ve bu etkenlerin azınlık gruplarının i

dinamikleriyle nasıl etkileşime girdiğini ele almaktadır. Bu çerçevede, mültecilik kavramıyla alakalı olarak, Strong'un çalışması mültecilerin sosyal tiplerini belirleme sürecinde dikkate alınabilecek bazı yaklaşımlar ve metodolojiler sunmuştur. Örneğin, mültecilerin kökenleri, göç nedenleri, hedef ülkelerdeki entegrasyon süreçleri gibi faktörler, mültecilerin sosyal tiplerini belirlemede önemli olduğu belirtilmiştir. Bizim çalışmamız, mültecilerin maruz kaldığı ayrımcılığın psikolojik ve sosyal etkilerini incelerken, Strong'un çalışması toplumsal tiplerin grup içi dinamikler üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır (Strong, 1943: 569). McKinney'in (1950: 236) yaptığı araştırma, yapılandırıcı tipolojinin bilimsel sosyolojik analizdeki etkisini irdelemiştir. Bulguları, toplumsal yapıları anlamak ve açıklamak için tipolojinin nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Yapılan bu araştırmanın bulguları da benzer bir şekilde, mültecilerin toplumdaki rollerini ve deneyimlerini anlamak için tipolojinin önemli bir araç olduğunu göstermektedir. McKinney'in çalışması, toplumsal tiplerin oluşturulmasının, sosyal yapıyı anlamada önemli bir araç olduğunu gösterirken, bu çalışma da mültecilik bağlamında bu aracın kullanılabilirliğini vurgulamaktadır. Bu noktada, her iki çalışmanın bulguları birbirini tamamlar niteliktedir, çünkü her iki çalışmada toplumsal tiplerin sosyolojik analizdeki önemine dikkat çekmekte ve bu tiplerin belirlenmesi ve yapılandırılmasının, toplumsal yapıları daha iyi anlamamıza yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. McKinney'nin (1969) "Tipification, Typologies and Sociological Theory" adlı çalışması, sosyal tiplerin sosyolojik teorilerle ilişkisini anlamamızı sağlayan önemli bir katkı sunmuştur. Bu çalışmada elde ettiğim bulgular, McKinney'nin çalışmasının sonuçlarını destekler niteliktedir. McKinney (1969: 9), sosyal tiplerin sosyolojik kuramlarla nasıl ilişkilendirilebileceğini ve tipolojilerin sosyolojik teorilerin gelişimine nasıl katkıda bulunabileceğini detaylı bir biçimde incelemiştir. Çalışma, sosyal tiplerin sosyolojik açıdan önemli bir araç olduğunu ve sosyal gerçekliğin kavranmasında ve açıklanmasında kullanılabilecek güçlü bir araç olduğunu vurgular. Benim araştırma bulgularım da bu perspektifi desteklemektedir. McKinney'nin vurguladığı gibi, tipolojik yaklaşım, karmaşık sosyal olguları anlamak için etkili bir araç olabilir. Bulgularım, bu tipolojik yaklaşımın mültecilik olgusunu anlamak için de değerli olduğunu göstermektedir. McKinney'in (1970: 260) çalışmasında, tipifikasyon (anlamlandırma) süreci, sosyal ilişkilerin ve toplumda oluşan insanın nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli bir yapıdır. Bu çerçevede, göçmenlerin yaşadığı deneyimler ve

göç sürecinin toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunu nasıl etkilediği değerlendirilebilir. Özellikle, göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcılık ve önyargı gibi olumsuz faktörlerin, toplumsal tip ve kategorilerin ortaya çıkmasında ne şekilde bir rol üstlendiğini anlamak önem arz etmektedir. Çalışmanızın bulguları, göç sürecinin bireylerin karar alma mekanizmalarını, sosyal ilişkilerini ve kimlik algılarını nasıl etkilediğini göstermektedir. Örneğin, göç eden bireylerin çoğunluğunun aileleriyle birlikte göç etmesi ve aile bağlarının güçlü olduğunu vurgulaması, McKinney'in tipifikasyon sürecinde aile dinamiklerinin önemini desteklemektedir. Ayrıca, göç eden bireylerin kendi kültürlerini yaşama ve sürdürme deneyimlerini değerlendirirken, kültürel uyum ve kimlik algısının toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunda ne şekilde bir etki sahibi olduğunu kavramak önemlidir. McKinney ve Kerckhoff'un (1962: 134) tipolojik yaklaşımı, mülteci deneyimini anlamak ve sınıflandırmak için kıymetli bir vasıta olarak ele almaktadır. Bulgularımız, bu tipolojik yaklaşımı mülteci bağlamında ele almanın uygunluğunu ve faydasını irdelemektedir. McKinney ve Kerckhoff'un çalışmasında belirtildiği gibi, tipolojik bir yaklaşım, belirli bir fenomenin örüntülerini tanımlama ve sınıflandırma konusunda rehberlik edebilir. Benzer biçimde, bu çalışmanın bulguları da mültecilik olgusunun çeşitli yönlerini belirleme ve farklı tipler arasındaki farkları vurgulama konusunda bize rehberlik etmektedir. Özellikle, mülteci deneyiminin çeşitli boyutlarını ve bireylerin bu deneyimlere nasıl yanıt verdiğini anlamak için tipolojik bir yaklaşımın benimsenmesi önemlidir. McKinney ve Kerckhoff'un çalışması, tipolojik prosedürlerin bir kılavuz olarak kullanılmasını önermektedir. Bu bağlamda, mülteci deneyimini anlamak için benzer bir tipolojik prosedürün kullanılması, mülteciler arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlamamızda daha net yardımcı olabilir. Örneğin, mülteci popülasyonunun belirli alt gruplarını tanımlayarak, bu alt gruptaki kişilerin gereksinim duydukları şeyleri net bir şekilde anlayabilir ve bu gereksinimlere yönelik uygun politika ve hizmetler geliştirebiliriz. Almog'un (1998) çalışmasında belirtildiği gibi, toplumsal tipler sıklıkla soyutlanmış kategoriler olarak ele alınır ve genelleştirici olabilir. Bu çalışmanın bulguları, mülteci deneyimini daha iyi anlamak için toplumsal tiplerin kullanılmasının potansiyel faydalarını vurgulamaktadır. Almog'un çalışması, toplumsal tiplerin bir analiz aracı olarak kullanılmasının zorluklarını ve sınırlamalarını da tartışmaktadır. Bu zorluklara rağmen, mülteci olgusunu toplumsal tipler bağlamında ele almanın, farklı mülteci gruplarının özelliklerini açık ve net biçimde kavramamıza ve

mültecilere uygun hizmet ve destek sağlamamıza yardımcı olabileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, Almog'un sosyal tip problemine dair incelemesinin mülteci olgusuyla ilişkilendirilmesinin, mültecilik konusunu ele alan araştırma çalışmaları için kıymetli bir katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların çoğunluğu savaş, işgal sebebiyle, yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Derince (2019: 60), yapmış olduğu çalışmada, savaş sebebiyle göç eden mülteci çocuklar özelinde bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonunda, mülteci çocukların sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm süreçlerine yönelik adımların atılması gerekliliği belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, ülkelerinden ayrıldıktan sonra, sosyal hayatlarının kısıtlandığını belirtmişlerdir. Özmete ve Arslan (2018: 178), yapmış oldukları çalışmada, farklı bir ülkede yaşama, birden fazla kültür arasında yaşama, entegrasyon ve uyum sürecinde mültecilerin ihtiyaçlarının çeşitlendiğini ve yeni ihtiyaçları ortaya çıkarak, sosyal hayatlarının kısıtlandığını belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümü, yaşadıkları mahallede daha çok Türk'lerin olduğunu belirtmiştir. Literatürde yapılan çalışmaların çoğunda, mültecilerin yaşadıkları mahallelerde çoğunlukla kendi uyruklarına ait bireylerin yaşadığı görülmüştür. Fakat bu çalışmanın katılımcıları, yaşadıkları mahallede daha çok Türk'lerin olduğunu belirtmiştir. Eser (2018: 183), yapmış olduğu çalışmada, mülteci mahallerini ve mekânsal ayrışmayı incelemiştir. Çalışmanın sonunda Eser, mültecilerin kültürlerine ait restoranlar ve yemek sosyolojisi kapsamında grupların farklılıklarını incelemiştir. Çalışmasında bu kişilere ait mekânlarda kurulan grup dinamiklerinin, ilişki çeşitlerinin ve restoranlarda ki müşteri farklılıkların etnik kapanma ve ayrışma temasına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümü, kendi kültürlerine ait olguları rahatça yaşayıp sürdürdüklerini ve Türkiye'de yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmiştir. Çoğu katılımcı, yaşadıkları yerde kendi kültürlerine ait uygulamaları sıkıntısız bir şekilde gerçekleştirebildiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle, Türk kültürüne yakınlık duyan ve Türklerle benzer kültürlere sahip olduklarını düşünen katılımcılar, bu durumun kendi kültürlerini yaşamalarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer yargılar belirten Öztürk (2019: 62), birlikte yaşamının önemli iki temelini hoşgörü ve empati kelimeleriyle açıklamıştır. Çalışmaya katkı sunan kişilerin sayıca fazla olan kısmı, yabancılığı reddettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı, yabancılığı reddettiklerini ve ötekileştirme kavramını yanlış bulduklarını ifade

etmişlerdir. Literatürde yapılan çalışmaların çoğunda iç grubun, dış grubu ötekileştirdiği görülmüştür, fakat katılımcılar, yabancılığı reddetmişlerdir. Polat ve Kaya (2017: 28), yapmış oldukları çalışmada, son dönemlerde Suriye uyruklu kişilere karşı artan ötekileştirici ifadelerin sıklıkla gündeme gelmesinden yola çıkarak iç grup olarak belirtilen Türk vatandaşların, dış grup olarak belirtilen Suriye vatandaşlarına sergiledikleri tutum ve davranışların ayrıştırma eylemleri kapsamında ele alınmasına dayanmaktadır.

Ayrıca çalışmada katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurularak aşağıdaki şema oluşturulmuştur. Katılımcıların toplumsal kategori olarak “mülteci olma”ya dair algılarını özet bir şekilde gösteren şema; Mültecilerin deneyimlerine dair önemli görülen ifadelerin farklı yönlerde gruplandırılmasını ve değerlendirilmesini içermektedir.

Kategori	Alt Başlık	Sonuç
Mültecilik Olgusu	Tanım ve Algı	Mülteciler, Türkiye’de özellikle Sakarya’da sosyal bir kategori olarak algılanmakta; yerli halk tarafından çoğunlukla ‘ötekiler’ olarak görülmekte.
Göçün Nedenleri ve Beklentiler	Zorunlu Göç, Güvenlik ve Refah	Katılımcıların büyük çoğunluğu savaştan kaçmış olup, güven içinde yaşama ve yaşam kalitelerinin artması amacıyla gelmiştir.
Sosyal Uyum ve Entegrasyon	Uyum, Sosyal Bariyerler	Çoğu katılımcının dil engeline takıldığı, kültür farkların sosyal entegrasyona etki ettiği ve bu sebeplerle uyum sürecinin güçleştiği ve uzadığı anlaşılmaktadır.
Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık	Yabancılaşma, Ayrımcı Tutumlar	Mülteciler, sosyal hayatta ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kaldıklarını belirtmekte; bu

		durum sosyal ilişkileri sınırlamakta.
İstihdam ve Ekonomik Durum	İşsizlik, Geçici İşlerde Çalışma	Katılımcıların büyük çoğunluğu geçici işlerde çalışmakta ve ekonomik olarak güvencesiz bir yaşam sürdürmektedir.
Hizmetlere Erişim	Eğitim, Sosyal Hizmetler, Sağlık	Eğitim, barınma, sağlık gibi ana hizmetlere erişim sağlamakta problem yaşanmakta; dil engeli ve maddi yetersizlikler öne çıkmakta.
Gelecek Beklentileri	Kalıcı mı, Geçici mi?	Katılımcıların bir kısmı Türkiye'de kalıcı olmayı düşünürken, diğerleri farklı ülkelere göç etmeyi planlamakta.

Tablo 23: Mültecilerin deneyimlerine dair önemli görülen ifadeler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu çalışma, toplumsal kimliğin oluşumunda ve mülteci kimliğinin şekillenmesinde ayrımcılık, ötekileştirme ve ön yargıların hangi seviyede etki gösterdiğini açıklamaya çalışmak amacıyla ortaya konulmuştur. Sakarya ilinde gerçekleştirilen bu araştırma, Afgan, Irak ve Suriye kökenli mülteci kişilerle gerçekleştirilen detaylı görüşmeler sonucu ortaya çıkan verilere dayanmaktadır. Çalışmanın sonucunda, toplumsal tip ve kategorilerin oluşumunda ötekileştirmenin ve ayrımcılığın temel bir rol oynadığı görülmüştür.

Kimlik ve Sosyal Gruplar: Katılımcıların çoğu, sosyal kimliklerini ait oldukları etnik ve dini gruplarla tanımlarken, farklı gruplara yönelik güçlü bir ötekileştirme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle din, dil ve kültür farklılıkları üzerinden tanımlanan "öteki" kavramı, bu katılımcıların toplumsal entegrasyonunu zorlaştıran bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Önyargı ve Ayrımcılık: Katılımcılar, yerel toplum ve diğer mülteci grupları tarafından farklı düzeylerde ayrımcılığa uğradıklarını dile getirmiştir. Eğitim, çalışma hayatı ve sosyal yaşamda ayrımcılık, bu kişilerin toplumsal tip ve kategori oluşturmalarında belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle kadın katılımcıların, iş ve eğitim hayatında daha fazla ayrımcılıkla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Hayatta Sınırlandırmalar: Göç sonrası sosyal yaşamda belirgin bir sınırlama yaşayan mülteciler, sosyal çevrelerini daha çok kendi uyruklarından kişilerle oluşturma eğilimindedir. Ancak, bazı katılımcılar sosyal hayatlarının göç sonrası aktifleştüğünü belirtmiş, bu durum özellikle eğitim ve iş olanaklarının iyileşmesine bağlanmıştır.

Uyum ve Kültürel Kimlik: Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkiye'deki kültürel yapıya kısmen ya da tamamen uyum sağladıklarını ifade etmiştir. Ancak, kültürel kimliklerini rahatça sürdüremeyen katılımcılar da mevcuttur. Bu kişiler genellikle dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle zorluklar yaşamaktadır.

Memnuniyet ve Yerleşik Olma: Katılımcıların çoğunluğu Türkiye'de yaşamaktan memnun olduklarını ifade etse de, farklı ülkelerde yaşama arzusunda olan katılımcılar da mevcuttur. Türkiye'yi tercih etmeyenler, genellikle kendi ülkelerine dönmeyi ya da daha gelişmiş Batı ülkelerine gitmeyi tercih etmektedirler.

Ötekileştirme ve İletişim: Katılımcılar arasında, diğer yabancı gruplara karşı dil, kültür ve din temelli ötekileştirme algısının yaygın olduğu görülmüştür. Bu durum, mülteci grupların hem kendi aralarında hem de yerel toplumla olan iletişimlerini kısıtlayan mühim bir unsur olarak ön planda yer almaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışma, Sakarya ili örneğinde mültecilerin toplumsal konumlarını ve entegrasyon süreçlerini ele alarak, mültecilik olgusunun toplumsal bir kategori olarak nasıl şekillendiğini incelemiştir. Elde edilen bulgular, mültecilerin sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çeşitli zorluklarla karşılaştığını, ancak uygun politika ve programlarla bu zorlukların aşılabileceğini göstermektedir. Dil eğitimi, kültürel uyum programları, ayrımcılıkla mücadele eden girişimlerin yaygınlaştırılması ve kültürlerarası etkileşimin artırılması, mültecilerin yerel toplumla uyumunu hızlandıracak başlıca unsurlar olarak öne çıkmıştır. Ayrıca, mültecilerin göç sürecinde yaşadıkları travmaların ele alınması ve psikososyal destek programlarının yaygınlaştırılması, toplumsal entegrasyon sürecinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, mültecilik sadece bir hukuki ya da siyasi mesele değil, aynı zamanda sosyal politikalarla

desteklenmesi gereken toplumsal bir sorundur. Bu bağlamda, mültecilere yönelik çok boyutlu ve kapsamlı yaklaşımların geliştirilmesi, toplumsal uyum ve birlikteliği güçlendirecektir.

Toplumsal uyum programlarının artırılması, mültecilerin toplumla entegrasyonunu hızlandıran temel faktörlerden biridir. Özellikle dil eğitimi ve kültürel uyum programlarının yaygınlaştırılması, mültecilerin yerel toplumla daha iyi iletişim kurmasını sağlayarak, ötekileştirilme algısını azaltacaktır. Bu programlar, mültecilerin yerel kültüre adapte olmasını kolaylaştırarak, toplumda daha kabul edilebilir hale gelmelerine katkı sunacaktır.

Ayrımcılıkla mücadele konusundaysa kamu kurumlarının ve dernekler, vakıflar gibi oluşumların adı altında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşların daha fazla faaliyet göstermesi gerekmektedir. Eğitim ve iş hayatında eşit fırsatların sağlanması, mülteci olarak tanımlanan kişilerin sosyal hayata katılımlarını arttıracak ve ekonomik olarak gelişmelerini sağlayacaktır. Bu bağlamda, ayrımcılığa karşı etkin politikaların geliştirilmesi ve bu politikaların uygulanması kapsamında yapılan faaliyetlerin sıklığının artırılması oldukça büyük önem taşımaktadır.

Kültürlerarası etkileşim ise, yerel halk ile mülteciler arasındaki empatiyi geliştirmek açısından kritik bir unsurdur. Farklı mülteci grupları ve yerel toplum arasında düzenlenecek kültürel etkinlikler, karşılıklı anlayışı artırarak toplumsal uyumu pekiştirecektir. Bu tür etkinlikler, toplumdaki önyargıları kırarak, bireyler arası etkileşimi ve dostane ilişkileri teşvik edebilir. Son olarak, mültecilerin göç sürecinde yaşadığı travmalar göz önünde bulundurularak, psikososyal destek programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu programlar, mültecilerin ruhsal ve duygusal iyilik hallerini güçlendirerek, topluma daha sağlıklı bireyler olarak entegre olmalarını sağlayacak ve uyum süreçlerini hızlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Akın, M. H. (2011). *Toplumsallaşma sözlüğü*. Çizgi Kitabevi.
- Akkaş, M., & Aksakal, M. (2021). Afgan göçmenlere yönelik tutum ve algıların sosyolojik analizi: Erzincan örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 41-51.
- Akkayan, S. C. (1979). Türkiye'de kağıt ve karton üretiminin özel sektör yönünden incelenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*, 29(1), 183-199.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürler arası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Akyiğit, H. (2016). Etnik toplumsal ağların işgücü piyasasına geçişlerdeki etkisi: Suriyeli mülteciler örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 8, 149-159.
- Almog, O. (1998). The problem of social type: A review. *Electronic Journal of Sociology*, 3(4), 1-34.
- Altaş, T. (2018). *The formation of hybrid identity of the Kurds and the Turks through interethnic marriages in Turkey* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Atakay, C. (2021). Çevrimiçi oyunlarda grup dinamikleri: Sosyal kimlik, normlara uyma ve sosyal davranışlar açısından bir gözden geçirme. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 9(20), 452-464.
- Avcil, C., Bulut, H., & Sayar, G. H. (2016). Psikiyatrik hastalıklar ve damgalama. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 175-202.
- Avrupa Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü. (2017). *Bilgiden algıya: Türkiye'deki sığınmacı, göçmen ve mülteci algısı üzerine*. Avrupa Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Yayınları.
- Aydemir, M. A. (Ed.). (2016). *Sosyal alanın tiplleştirilmesi: Toplumsal tipler*. Açılım.
- Aydın, S. (1999). *Kimlik sorunu, ulusallık ve "Türk kimliği"* (2. baskı). Öteki Yayınları.
- Aydın, S., & Özkan, Y. (2024). Göçün sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri üzerine yazılan yüksek lisans tezlerinin analizi. *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*.
- Baker, U. (2018). *Kanaatlerden imajlara* (4. baskı). Birikim Yayınları.

- Balcı, M. E. (2022). Zorunlu göç: Kimlik, aidiyet ve uyum çerçevesinde bir değerlendirme. *Tezkire*, 81(2), 109–124.
- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Hece Yayınları.
- Bauder, H. (2008). Neoliberalism and the economics of immigration: Media perspectives of Germany's immigration law. *Antipode*, 40(1), 55–78.
- Bauman, Z. (2019). *Kapımızdaki yabancılar*. Ayrıntı Yayınları.
- Becerra, D. (2016). Immigrant entrepreneurship: The role of social networks. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 22(4), 509-529. <https://doi.org/10.1108/IJEBr-09-2015-0222>
- Belge, M. (2015). *Murat Belge toplu eserleri*. İletişim Yayınları.
- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar ötesi umutlar: Mülteci çocuklar*. Sabev Yayınları.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu*. Ege Yayınları.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü*. Bağlam Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). (1951). *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (1998). *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve 1967 Protokolü*.
- BMMYK. (1998). *Sığınma ve mülteci sorunlarındaki uluslararası belgeler ve hukuki metinler*. BMMYK Türkiye Temsilciliği Yayınları.
- Brown, R. (1997). *Group processes: Dynamics within and between groups* (pp. 190-255). Basil Blackwell.
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology*. Wiley-Blackwell.
- Budak, C. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buz, S. (2002). *Türkiye'deki sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gidiş için bekleme sürecinde karşılaştıkları sorunlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Capozza, D., & Nanni, R. (1986). Differentiation processes for social stimuli with different degrees of category representativeness. *European Journal of Social Psychology*, 16(4), 399–412.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, toplum ve kültür (Cilt 2: Kimliğin gücü)* (E. Kılıç, Çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world* (4th ed.). Guilford Press.
- Chiswick, B. R. (2000). Are immigrants favorably self-selected? *The Journal of Population Economics*, 13(4), 527-545. <https://doi.org/10.1007/s001480050124>
- Topaloğlu, H., & Özdemir, M. (2020). Mültecilerin eğitime erişimleri sürecinde yaşadıkları sorunlar ve sosyal içerilme beklentileri. *Turkish Studies*, 15(3), 2033-2059.
- Cobb-Clark, D. A., & Stillman, S. (2009). The labor market impact of immigration: A survey of empirical evidence. *Australian & New Zealand Journal of Economics*, 43(3), 311-329. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8489.2009.00493.x>
- Crisp, J. (2006). Policy challenges of the new diasporas: Migrant networks and their impact on asylum flows and regimes. *JSTOR*.
- Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). Social stigma. In D. T. Gilbert & S. T. Fiske (Eds.), *The handbook of social psychology* (pp. 504-553). McGraw-Hill.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan insana*. Remzi Kitabevi.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları ve uluslararası göçün toplumsal etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 25-34.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası hukukta mülteciler ve sığınmacılar*. Seçkin Yayınları.
- Çoksan, S. (2016). *Sosyal kimlik özdeşimi ve iç grup normunun iç grup yanlılığı ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, A. (2021). Etiketleme teorisi çerçevesinde sosyal dışlanma ve salgın hastalıklar: Kovid-19 süreci ve damgalama. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 13-25.
- Demir, G. (1997). Göç nedenleri ve göçenlerin beklentilerindeki gerçekleşme durumu: Bolu ili Kıbrıscık ilçesi örneği. In *Toplum ve göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi bildiriler kitabı* (pp. 1-15). DİE & Sosyoloji Derneği Ortak Yayını.
- Demirtaş, H. (2003). Sosyal kimlik kuramı ve temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Derince, D. (2019). Suriyeli mülteci çocuklar özelinde: Savaş mağduru çocuklar ve çocuk sağlığı sorunları. *Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 281-321.

- Dil, K. (2015). Göç olgusuna göçmenlerin deneyimleri üzerinden bakmak. *İdeal Kent: Kent Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 150–169.
- Doğan, N., Süleymanoğlu Kürüm, R., Bekaroğlu, E., & Cin, M. (2021). *İstanbul göç araştırması 2020*.
- Dönmez, A. (1992). Bilişsel sosyal şemalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 131–146.
- Duveen, G., & Lloyd, B. (1986). The significance of social identities. *British Journal of Social Psychology*, 25, 219.
- Erbaş, A. (2004). *Hristiyanlık'ta reform ve Protestanlık tarihi*. İhsan Yayınları.
- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden kaçışlara göç ve göçmenler (Kuram, yöntem ve alan yazıları)*. Phoenix Yayınları.
- Erbaş, H., & Alioğlu, Ö. (2019). Göç araştırmaları alanında kavramsal sorunlar ve etik/politik sorumluluk. *DTCF Dergisi*, 59(2), 883–911.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- Erözden, O. (1997). *Ulus devlet*. Dost Kitabevi.
- Eser, B. (2018). Mülteci restoranları gastronomik sahanın neresinde? Göçmen mahalleleri, mülteci yemekler ve mekânsal ayrışmaya dair kuramsal bir giriş. *ViraVerita E-Dergi*, 8, 172–195.
- Fearon, J. (1999). What is identity? *Theory and Society*, 29(1), 1–40.
- Fichter, J. (1991). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Toplum Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *İktidarın gözü* (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Geyik Yıldırım, S. (2020). *Suriyeli kent mültecilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonu (Küçükçekmece ilçesi örneği)* (Doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goffman, E. (2020). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar* (L. Ünsaldı, Ş. Geniş, & S. N. Ağırnaslı, Çev.). Heretik Yayıncılık. (Orijinal çalışma 1963'te yayımlandı.)
- Göregenli, M. (2012). Ayrımcılığın meşrulaştırılması. In *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (pp. 23–42). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güler, H. (2020). Göç ve entegrasyon: Türkiye’de “uyum” ama nasıl? *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (KAÜİİBFD)*, 11(1), 245–268.
- Gülerce, H., & Çorlu, R. (2021). Yükseköğretimdeki Suriyeli sığınmacı öğrenciler: Uyum ve çatışma alanları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 71–106.

- Gülerce, H., & Demir, E. (2021). Zorunlu göç sürecinde sosyal ağlar: Şanlıurfa'daki Suriyeli sığınmacılar. *Journal of Social Policy Conferences*, 81, 185–211.
- Gündüz, M., & Yetim, N. (1996). Terör ve göç. In *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 20–22 Kasım 1996 Ankara, Türkiye. *Kongre Özet Kitabı* (pp. 109–115).
- Güzel, S. (2013). Göçmen çocuklar ve Denizli'de yaşam koşulları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1(1), 1–36.
- Haddad, E. (2008). *The refugee in international law*. Oxford University Press.
- Hall, S. (1995). *Yeni zamanlar* (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Hammar, T. (1989). *Democracy and the nation state: Aliens, denizens and citizens in a world of international migration*. Avebury.
- Hançerlioğlu, O. (1986). *Toplumbilim sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Hewstone, M. (Ed.). (1996). *Introduction to social psychology*. Blackwell.
- Hewstone, M., Rubin, M., & Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual Review of Psychology*, 53, 575–604.
- Hobsbawm, E. J. (1996). *Kısa 20. yüzyıl: 1914–1991 aşırılıklar çağı*. Sarmal.
- IOM. (2009). *Migration and the global agenda*. Uluslararası Göç Örgütü.
- IOM. (2019). *Glossary on migration*. Uluslararası Göç Örgütü.
- İçişleri Bakanlığı. (2014). *Türkiye göç ve uyum stratejisi ve ulusal eylem planı*.
- İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. (2020). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar* (Araştırma raporu).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120–127.
- Kale, N. (2011). *The politicization of gender: From identity politics to post-identity* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı.
- Kara, U. (2014). *Kimlik oyunu: Video oyunları, yeni medya ve kimlik*. İletişim Yayınları.
- Koçak, A., & Arun, Ö. (2006). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim*, 4(3), 21–28.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163–184.

- Kurt, A. (2024). *Sonradan kazanılmış vatandaşlıkta aidiyet bilinci* (Yüksek lisans/doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Le Robert. (2022). Assimilation. *Le Robert Dico En Ligne*. <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/assimilation>. "E.T. 01/03/2024"
- Le Bon, G. (1896). *The crowd: A study of the popular mind*. Batoche Books.
- Lee, E. S. (1996). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Lee, E. S. (1996). A theory of migration. In R. Cohen (Ed.), *Theories of migration* (pp. 17–38). Edward Elgar Publishing.
- Leonardelli, G., & Toh, S. (2015). Social categorization in intergroup contexts: Three kinds of self-categorization. *Social and Personality Psychology Compass*, 9(2), 69–87.
- Mackie, D. M. v. d. (1996). Social psychological foundations of stereotype formation. In C. N. Macrae, M. Stangor, & M. Hewstone (Eds.), *Stereotype and stereotyping* (pp. 41–47). Guilford.
- Marshall, G. (2014). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınhay & D. Kömürcü). Bilim ve Sanat Yayınları.
- McGarty, C., Bliuc, A. M., Thomas, E. F., & Bongiorno, R. (2009). Collective action as the material expression of opinion-based group membership. *Journal of Social Issues*, 65(4), 839–857.
- McKinney, J. C. (1950). The role of constructive typology in scientific sociological analysis. *Social Forces*, 28, 235–240.
- McKinney, J. C. (1957). The polar variables of type construction. *Social Forces*, 35, 300–306.
- McKinney, J. C. (1969). Typification, typologies and sociological theory. *Social Forces*, 48, 1–12.
- McKinney, J. C. (1970). Sociological theory and the process of typification. In *Theoretical sociology: Perspectives and developments* (pp. 235–269). Meredith Corporation.
- McKinney, J. C., & Kerckhoff, A. C. (1962). Toward a codification of typological procedure. *Sociological Inquiry*, 32, 128–135.
- Michener, H. A. (1990). *Social psychology*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Mültecilerin hukuki durumuna dair sözleşme. (1961, 5 Eylül). Resmi Gazete, Sayı: 10898.
- Newins, A., & Commager, H. S. (2005). *ABD tarihi*. Doğu Batı Yayınları.

- Odman, T. (1995). *Mülteci hukuku*. AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Özcan, Y. (1998). İçgöçün tanımı ve verileri ile ilgili bazı sorunlar. *Konferans tebliği, Bolu-Gerede, 6-7 Haziran 1997*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye’de içgöç olgusu, nedenleri ve Çorlu örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişme*. Ekin Yayınları.
- Özkalp, E. (1990). *Sosyolojiye giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özmete, E., & Arslan, E. (2018). Göç: Transnasyonalizm ve transnasyonal sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1).
- Öztaş, G. (2022). *Avşar boylarında kimlik algısı: Kayseri’nin Pınarbaşı ve Tomarza ilçelerinde bulunan Avşar oymaklarının kimlik algısı* (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı.
- Öztürk, S. (2019). *Birlikte yaşama kültürü ekseninde Türkiye’de Suriyeli mülteciler olgusu: The More-"Daha" filmi analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parsak, S., & Saraç, M. (2021). Beden eğitimi öğretmenlerinin göçmenlere yönelik tutumu: Göçmenlere yönelik olumsuz tutum ölçeği kullanımı. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28(3), 1109–1123. <https://doi.org/10.1234/abc123>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
- Petersen, W. (1996). A general typology of migration. In R. Cohen (Ed.), *Theories of migration* (pp. 3–13). Edward Elgar Publishing.
- Polat, F. Ç., & Kaya, E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 38–48.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The story of the immigrant second generation*. University of California Press.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). *Immigrant America: A portrait* (3rd ed.). University of California Press.
- Sassen, S. (1998). *Globalization and its discontents: Essays on the politics of global economic governance*. New Press.
- Sevim, K. (2020). Sosyal çalışma ve damga. *Sosyal Hizmet ve Araştırma Dergisi*, 4(1). <https://doi.org/xxxx>

- Sherif, M., & Sherif, C. (1969). *An outline of social psychology*. Harper and Row Publishers.
- Simich, L., Beiser, M., & Mawani, F. (2005). Social support and the process of immigrant integration. *International Migration*, 43(4), 152–179. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2005.00332.x>
- Sözen, E. (1991). Sosyal kimlik kavramının sosyolojik ve sosyal psikolojik bir incelemesi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (23), 93–106.
- Spears, R., & Haslam, S. A. (1997). Stereotyping and the burden of cognitive load. In R. Spears & S. A. Haslam (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 171–207). Blackwell.
- Stouffer, A. S. (1940). Intervening opportunities: A theory relating mobility and distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845–853.
- Strong, S. M. (1943). Social types in a minority group formulation of a method. *American Journal of Sociology*, 45, 563–573.
- Sucu, G. (2024). Afganistan (Özbek) göçmenlerinde dinsel ve kültürel değişim. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 57, 23–49. <https://doi.org/10.17120/omuifd.1443640>
- Sunata, U., & Tosun, S. (2019). Assessing the civil society's role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a new typology. *Journal of Refugee Studies*, 32(4), 683–703.
- Şan, M. K., & Akyiğit, H. (2021). Göç kimlik ve aidiyet: Amerika'da yaşayan Türkler örneği. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(97), 137–175.
- Şengül, F. N. (2022). Türkiye'de yaşayan göçmenlere yönelik tutumlar: Üniversite öğrencileri örneği. *Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 5(2), 120–140.
- Şimşek, D. (2018). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: 'Class-based integration'. *Journal of Refugee Studies*, 1–18.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (6458 sayılı kanun). Resmi Gazete.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Resmi Gazete, Sayı: 28615.
- Tajfel, H. (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2), 65–93. <https://doi.org/10.1177/053901847401300204>
- Tajfel, H. (1978). Interindividual behaviour and intergroup behaviour. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* (pp. 27–60). Academic Press.

- Tajfel, H. (1978b). The achievement of group differentiation. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations* (pp. 77–101). Academic Press.
- Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Forgas, J. P. (1981). Social categorization: Cognitions, values, and groups. In J. P. Forgas (Ed.), *Social cognition: Perspectives on everyday understanding* (pp. 113–141). Academic Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political psychology: Key readings in social psychology* (pp. 7–24). Psychology Press.
- Taylor, C. (2010). *Çokkültürcülük ve tanınma politikası* (L. Köker, Çev.). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları.
- Thornicroft, G., & Slade, M. (2014). Zihinsel sağlık müdahalelerinin sonuçlarını değerlendirmede yeni eğilimler. *World Psychiatry*, 13(2), 118–124. <https://doi.org/10.1002/wps.20114>
- Tonta, Y. (2007). *Örneklem mantığı*. Araştırma yöntemleri, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi.
- Topçu, E., & Büyükbeşe, T. (2020). Göç bağlamında toplumsal uyum göstergeleri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 23–34.
- Topçu, S., & Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(3), 37–42.
- Turner, J. C. (1982). Towards a cognitive redefinition of the social group. In H. Tajfel (Ed.), *Social identity and intergroup relations* (pp. 2–48). Harvester Wheatsheaf.
- Turner, J. H. (1984). *Intergroup behaviour*. Basil Blackwell Publishers Ltd.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Göçmen. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> "E.T. 27/12/2023"
- Türk Dil Kurumu. (2023). Göçmen. <https://sozluk.gov.tr/> "E.T. 10/12/2023"
- Türk, E. (2019, Mart). Türk basınında Suriyeli göçmenlere ilişkin haberlere yapılan yorumların incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 17–30.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete. (2013, 11 Nisan). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, 6458.

- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi. (2014, Ekim 22). *Geçici Koruma Yönetmeliği*.
- Türkiye Cumhuriyeti, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013.
- Türkiye Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı. (2013). *6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*.
- Uğuz, Ş., Bilgen, İ., Yerlikaya, E. E., & Evlice, Y. (2004). Göç ve göçün ruhsal sonuçları. *Çukurova Üniversitesi Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 13, 283–394.
- Ulu, M., & Tanrıverdi, A. (2020). Geçici koruma altına alınan Suriyelilerde göç, kültürleşme/kültürel uyum ve din ilişkisi: Kayseri örneği. *Bilimname*, 43(3), 3214–3245.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). *Mülteci tanımlamaları ve ilgili mevzuat* (2. baskı). Uluslararası Göç Örgütü.
- Ulutaş, E. (2016). *Kanaat Önderi*. Açılım Kitap Yayınları.
- UNHCR. (2016). *Global trends: Forced displacement in 2016*. United Nations High Commissioner for Refugees.
- UNHCR. (2017). *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*.
- Üner, S. (1972). *Nüfusbilim Sözlüğü*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Ünver, O. C. (2003). Social assistance to labour migrants as a new form of public service: The case of Turkish labour attachés in Germany. In E. Zeybekoğlu & B. Johansson (Eds.), *Migration and labor in Europe: Views from Turkey and Sweden* (pp. 82–102). Şefik Printing.
- Varyemez, E. (2006). Cenevre Sözleşmesi’nden günümüze Avrupa’da mülteci haklarının oluşumuna etki eden süreçlerin sosyolojik bir analizi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Vaughan, G. M., & Hogg, M. A. (2013). *Social psychology*. Pearson Higher Education AU.
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial*
- Wallerstein, I. (2000). Kapitalist dünya ekonomisinde hane yapıları ve emek gücü oluşumu. In İrk, ulus, sınıf (pp. 105–130). Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2003). Dünya-sistemleri kavramına karşı dünya-sistemi kavramı: Bir eleştiri. In G. Frank & B. Gills (Eds.), *Dünya Sistemi* (pp. 1–16). İmge Yayıncılık.
- Worchel, S., & Rothgerber, H. (1997). Changing the stereotype of the stereotype. In R. Spears et al. (Eds.), *The social psychology of stereotyping and group life* (pp. 72–94). Blackwell.

- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, kimlik ve milliyetçilik kavramlarının sosyolojik analizi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 225–237.
- Zillioğlu, M. (2008). Kimliğin kavramsal serüveni. In H. Uğur Tanrıöver (Ed.), *Sen benim kim olduğumu biliyor musun? / Toplumsal yaşamda kimlik izdüşümleri* (pp. 13–40). Hil Yayınları.
- Zor, A. (2021). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların farklılıkla bir arada yaşama deneyimi (Bursa-Orhangazi örneği) (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

EK

Ek 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sorular

1. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, mezun olduğu okul ve ülke, bildiği diller, çalışma durumu.
2. Ne zaman kiminle nereden göç ettiniz? Göç kararınızı ve sürecinizi anlatabilir misiniz?
3. Göçten önceli ve sonraki sosyal hayatınızda değişimler hangi yönde oldu?
4. Oturduğunuz mahallede daha çok hangi uyruktan insanlar var?
5. Kendi kültürünüze ait olguları rahatça yaşayıp sürdürebiliyor musunuz?
6. Türkiye’de yaşamaktan memnun musunuz? Hangi ülkede yaşamak isterdiniz?
7. Size göre öteki yabancı kimdir?
8. İletişim kurmaktan uzak durduğunuz gruplar var mı?
9. Daha çok kimlerle arkadaşlık ediyorsunuz? Bunun sebebi nedir ?
10. Sosyal hayatınızda yapmak istediğiniz-almak istediğiniz hizmetlerde uyruğunuzun farklı olduğu düşünülerek kısıtlamaya-ayrımcılığa maruz kalıyor musunuz? Örnekler ile açıklayabilir misiniz?
11. Türkiye’de olan diğer uyruklarla benzerliğiniz olduğunu düşünüyor musunuz?
12. Kendi uyruğunuzdan farklı bir uyrukla Türkiye’de mülteci olmak ister miydiniz? Neden?
13. Türkiye’de kendinizi en çok hangi uyruklarla yakın buluyorsunuz?
14. Aynı statüde yaşadığınız diğer uyruklar sadece kendi uyrukları sebebiyle yerel halk tarafından sizden farklı bir şekilde karşılanıyor mu? Daha fazla imtiyaza ya da ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz? Neden?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Nur Seda İŞVARLAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Hacettepe Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. İşvarlar, N. S. (2023). Ankara’da yaşayan erkek öğrencilerin ataerkilliğe bakışı. <i>Akademik Bakış Journal of Academic Perspective</i> , 20(80), Article 120. https://doi.org/10.52703/ay.120	